

UNIVERZITA PARDUBICE
FAKULTA EKONOMICKO-SPRÁVNÍ

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2025

Bc. Lucie Tomášová

Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní

Vztahy aglomeračního centra a jeho zázemí na příkladu Prahy (Pardubic)
Diplomová práce

2025

Bc. Lucie Tomášová

Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní
Akademický rok: 2024/2025

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Bc. Lucie Tomášová**
Osobní číslo: **E21879**
Studijní program: **N0488A050001 Hospodářská politika a veřejná správa**
Specializace: **Ekonomika veřejného sektoru**
Téma práce: **Vztahy aglomeračního centra a jeho zázemí na příkladu Prahy (Pardubice)**
Zadávající katedra: **Ústav ekonomických věd**

Zásady pro vypracování

Cílem práce je zkoumání klíčových vztahů, především socioekonomické povahy, mezi významnými sídelními centry a okolním územím, považovaným za jejich zázemí. Předmětem analýzy bude mobilita pracovních sil, dodavatelsko-odběratelské vztahy, využívání technické, dopravní a sociální infrastruktury, obytná funkce i komerční aktivity. Získané poznatky budou využity pro případovou aplikaci na vybrané aglomerační centrum v ČR. Výběrový okruh bude zahrnovat hl. město Prahu, Pardubice, případně další krajská centra.

Osnova:

- Teoretické koncepty sídelního centra a jeho zázemí.
- Polarizační procesy a tendence ve smyslu Teorie kumulativních příčin.
- Funkce suburbanizovaného a na něj navazujícího území z hlediska potřeb aglomeračního centra.
- Možnosti využívání socioekonomického a kulturně vzdělávacího potenciálu metropole pro sídla a populaci v jejím zázemí.
- Míra a způsob integrace a konektivity ve vztazích aglomeračního centra a jeho bezprostředního okolí.
- Případová aplikace získaných poznatků na vybrané sídelní centrum v ČR.
- Vyhodnocení empirických poznatků na teoretickém pozadí.

Rozsah pracovní zprávy: **cca 50 stran**
Rozsah grafických prací: **-**
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

ANDERSSON, D.E. – ANDERSSON, A.E. – MELLANDER, Ch. Ed. (2012). Handbook of Creative Cities. *Cheltenham : Edward Elgar Publishing*
BLAŽEK, J. UHLÍŘ, D. (2011). Teorie regionálního rozvoje Praha: Karolinum
KOLEKTIV autorů (2011). Základy regionálních věd a veřejné správy; Plzeň: Aleš Čeněk
KOURTIT, K., NIJKAMP, P. STOUGH, R.(2015) The Rise of the City. *Cheltenham: Edward Elgar Publishing*
LANG, T., HENN, S., SGIBNEV, V., EHRlich, K. (2015) Understanding Geographies of Polarization and Peripheralization. London: Palgrave and MacMillan
MACHÁČEK, J. – TOTH, P. – WOKOUN, R. (2011): Regionální a municipální ekonomie; Praha: Oeconomica
MACHÁČEK, J (2002):. Udržitelný rozvoj lidských sídel; In: K udržitelnému rozvoji České republiky: vytváření podmínek – Svazek 1 "Zdroje a prostředí", str. 189 – 243; Praha:Universita Karlova
SCHUH, B., SEDLACEK,S. (2000). City, Hinterlands – Sustainable Relations. Vienna: Vienna University of Economics and Business Administration
VITURKA, M. et al. (2015): Regionální rozvoj, politika a správa, Díl 1: .Regionální rozvoj. Brno: Masarykova universita,

Vedoucí diplomové práce: **prof. Ing. Jaroslav Macháček, CSc.**
Ústav ekonomických věd

Datum zadání diplomové práce: **1. září 2024**
Termín odevzdání diplomové práce: **30. dubna 2025**

prof. Ing. Jan Stejskal, Ph.D. v.r.
děkan

L.S.

doc. Ing. Romana Provozníková, Ph.D. v.r.
garant studijního programu

V Pardubicích dne 1. září 2024

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji:

Práci s názvem Vztahy aglomeračního centra a jeho zázemí na příkladu Prahy (Pardubice) jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 7/2019 Pravidla pro odevzdávání, zveřejňování a formální úpravu závěrečných prací, ve znění pozdějších dodatků, bude práce zveřejněna prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 26.08.2025

Bc. Lucie Tomášová v. r.

PODĚKOVÁNÍ

Touto cestou bych ráda poděkovala především vedoucímu mé práce prof. Ing. Jaroslavu Macháčkovi, CSc. za velmi vstřícný a milý přístup, cenné rady a čas, který mi věnoval. Poděkování patří také mému manželovi i celé mé rodině a blízkým, kteří mi byli oporou během celého studia.

ANOTACE

Cílem diplomové práce je analyzovat vztahy aglomeračního centra a jeho zázemí na příkladu města Prahy a Pardubic. V teoretické části se zabývám vysvětlením základních pojmů souvisejících s vymezením prostorového uspořádání, hlavními ekonomickými teoriemi a jejich vlivem na vnímání regionálního rozvoje. Dále pak následuje popis specifického procesu suburbanizace, kdy na rozbor procesu suburbanizace navazuji popisem potenciálu příslušných sídel v závislosti vybraných faktorech. V praktické části se zaměřuji na popis aglomeračních center a sídel v jejich zázemí v kontextu vybraných kritérií zejména socioekonomických a kulturně vzdělávacích aspektů.

KLÍČOVÁ SLOVA

Sídlo, území, jádro, zázemí, aglomerační centrum, vztahy, socioekonomický potenciál, kulturně-vzdělací potenciál

TITLE

Relationships between an agglomeration center and its hinterland, using Prague (Pardubice) as an example

ANNOTATION

The aim of the thesis is to analyse the relations between the agglomeration centre and its hinterland using the example of the cities of Prague and Pardubice. In the theoretical part, I explain the basic concepts related to the definition of spatial arrangement, the main economic theories and their influence on the perception of regional development. This is followed by a description of the specific process of suburbanisation, where I follow up the analysis of the suburbanisation process by describing the potential of the respective settlements depending on selected factors. In the practical part, I focus on the description of agglomeration centres and settlements in their hinterland in the context of selected criteria, especially socio-economic and cultural-educational aspects.

KEYWORDS

Residency, territory, core, hinterland, agglomeration center, relations, socio-economic potential, cultural-educational potential

OBSAH

ÚVOD	10
1 Vymezení územních pojmů osídlení a sídlo.....	12
1.1 Definice pojmu osídlení a vývoj osídlení zejména z pohledu českých zemí	12
1.1.1 Vymezení pojmu osídlení	12
1.1.2 Vývoj osídlení zejména z pohledu českých zemí	12
1.2 Definice pojmu sídla z hlediska strukturální, funkční a prostorové charakteristiky se zaměřením na vymezení pojmu města	14
1.2.1 Definice pojmu sídla a rozdělení sídel	14
1.2.2 Struktura sídel v České republice	17
1.2.3 Jádru a jeho zázemí	19
1.2.4 Důvody existence měst	20
1.2.5 Využití prostoru vzhledem k jeho funkci na základě teoretických koncepcí	21
1.2.6 Využití města z hlediska jeho prostorového uspořádání	23
2 Ekonomické přístupy, koncepce a teorie regionálního rozvoje.....	25
2.1 Základní koncepční dělení teorií regionálního rozvoje	25
2.2 Hlavní ekonomické přístupy k teorii regionálního rozvoje	26
2.2.1 Neoklasické přístupy k teorii regionálního rozvoje	26
2.2.2 Keynesiánský přístup k teorii regionálního rozvoje	27
2.2.3 Neoliberální ekonomie	27
2.2.4 Institucionální ekonomie	28
3 Teorie kumulativních příčin a polarizační procesy a tendence.....	30
3.1 Základní charakteristika teorie kumulativních příčin	30
3.2 Koncept kumulativní kauzality a dopady na meziregionální vztahy	31
3.3 Integrovaný rozvojový plán a pozitiva i negativa kumulativních mechanismů	32
4 Funkce suburbanizovaného a na něj navazujícího území z hlediska funkcí ve vztahu aglomeračního centra	34
4.1 Stručné vymezení pojmu urbanizace	34
4.2 Vymezení pojmu suburbanizace	34
4.3 Vlivy na vývoj suburbanizačních procesů	35
4.4 Dopady suburbanizačních procesů na příměstské oblasti	36
4.5 Stručné představení suburbanizačních procesů v České republice	37
5 Možnost využívání socioekonomického a kulturně vzdělávacího potenciálu metropole pro sídla a populaci v jejím zázemí	39
5.1 Kulturně vzdělávací potenciál	39
5.1.1 Kulturní potenciál	39
5.1.2 Vzdělávací potenciál	41
5.2 Socioekonomický potenciál	42
5.2.1 Sociální potenciál	42
5.2.2 Ekonomický potenciál	43

5.3	Míra a způsob integrace a konektivity ve vztazích aglomeračního centra a jeho bezprostředního okolí	44
6	Případová aplikace získaných poznatků na vybraná aglomerační centra v České republice na příkladu Prahy a Pardubic	46
6.1	Definice a vymezení pojmu aglomerace a městských regionů	46
6.2	Definice a vymezení pojmu obce s rozšířenou působností.....	49
6.3	Základní vymezení porovnávaných aglomeračních center na příkladu Prahy a Pardubic jako součástí Hradecko-pardubické metropole.....	51
6.3.1	<i>Vymezení a charakter aglomeračního území Hradecko-pardubické aglomerace</i>	<i>51</i>
6.3.2	<i>Vymezení a charakter aglomeračního území Pražské metropolitní oblasti</i>	<i>53</i>
6.4	Pardubice jako aglomerační centrum a jeho zázemí tvořené obcemi s rozšířenou působností	54
6.5	Vybraná sídla pro aplikaci vztahů mezi jádrem a jeho zázemím v rámci obcí s rozšířenou působností v zázemí města Pardubice.....	55
6.6	Praha jako aglomerační centrum a jeho zázemí z pohledu metropolitní oblasti	61
6.7	Stručný popis vybraných sídel pro aplikaci vztahů mezi jádrem a jeho zázemím v metropolitní oblasti Praha	62
7	Popis a hodnocení stanovených kritérií v rámci empirického šetření.....	67
7.1	Dojížděka do zaměstnání a dojížděka do školy	68
7.2	Primární lékařská péče	71
7.3	Bytová výstavba	73
7.4	Kulturní potenciál aglomeračního centra pro obyvatele ve svém území	76
	ZÁVĚR	79
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	82
	SEZNAM OBRÁZKŮ A TABULEK	87

ÚVOD

Ve své diplomové práci se zabývám analýzou vztahů aglomeračního centra a jeho zázemí, které vymezují na příkladu Prahy a Pardubic v kontextu jejich zázemí.

Komparační analýzy na poli zjišťování vztahů aglomeračních jader a jejich zázemí jsou velice aktuální problematikou, kdy výsledky takového zkoumání mohou být cenné pro plánování dalšího regionálního rozvoje. Zároveň mohou sloužit jako důležitý podklad pro vyhodnocování pozitivních a negativních jevů, kterými aglomerační centra působí na své okolí, zejména pak na sídla umístěná v jejich bezprostředním zázemí.

Ráda bych uvedla skutečnost, že vztahy mezi územními celky vykazují pozadí v první řadě ekonomické, proto je nezbytnou součástí práce také zahrnutí teoretické části, kde jsou jednotlivé ekonomické přístupy a pojmy vztahující se k těmto celkům popsány jako předpoklad adekvátního výkladu tohoto tématu.

Pro pochopení vztahů, které probíhají mezi územními jednotkami je nezbytné vymezení základních pojmů od samotného osídlení a vzniku prvních lidských obydlí, na jejichž základech docházelo k funkčním vazbám. Historické konsekvence nás uvádějí do tématu a vyjadřují rozdělení sídelních celků na našem území. Zároveň slouží k lepšímu porozumění vývoji sídelních celků a umožňují tak v mnohém lépe vnímat i dnešní postavení vesnic, měst i aglomeračních center ve vzájemných souvislostech.

Nelze odhlédnout od skutečnosti, že zkoumání regionálního rozvoje není izolovanou disciplínou, ale je ovlivněno hlavními ekonomickými koncepcemi (teoriemi), které se prolínají napříč ekonomickou naukou. Z tohoto důvodu také považuji za podstatné vymežit, jak jednotlivé zásadní ekonomické teorie nahlížejí problematiku regionálního rozvoje. Ve své práci pak budu vycházet z jedné z teorií keynesiánské školy, jejímž autorem je Gunnar Myrdal a jedná se o tzv. teorii kumulativních příčin.

V rámci dalších kapitol se pak zaměřím na pojem jádra a jeho zázemí s ohledem suburbanizační tendence, které jsou podstatným znakem prostorového uspořádání a na jejichž základech dochází k prohlubování funkčních závislostí jádra a jeho zázemí. Vzhledem k průběhu suburbanizačního vývoje docházelo k podmiňování vzájemných vztahů jádra a jeho zázemí na základě mnoha socioekonomických aspektů. Rozvoj území na podkladě jednotlivých faktorů znamenal pohyb obyvatel, což způsobilo vznik sídelních středisek.

Funkční provázanost jádra a jeho zázemí řeším v této práci zejména na základě posuzování faktorů socioekonomického a kulturně vzdělávacího potenciálu, který vyvolává intenzitu propojení, přičemž výsledkem je právě řešená regionalizace.

Empirická část této diplomové práce analyzuje vztahy aglomeračního centra a jeho zázemí na základě stanovených kritérií a následně komparuji zjištěné údaje tak, abych mohla naplnit cíle této diplomové práce.

Cílem mé práce je potom analyzovat danou problematiku aglomeračních center Pardubic a Prahy ve vztahu k jejich zázemí, resp. vybraným sídlům umístěným v jejich zázemí. V tomto ohledu budu komparovat a analyzovat statistické údaje zjištěné k jednotlivým sídelním celkům. V rámci práce budou dále ověřovány hypotézy toho, zda aglomerační centrum Prahy, jakožto zcela zásadní metropole České republiky, vykazuje odlišné, případně silnější tendence, k ovlivňování svého zázemí, než je tomu v případě Pardubic, jakožto menšího jádra. Okrajovou a dílčí otázkou k ověření potom bude, zda některá sídla vykazují specifické znaky či jevy, které se zásadně odlišují od ostatních, a případně proč k takovým odchylkám v rámci regionálního rozvoje dochází.

1 Vymezení územních pojmů osídlení a sídlo

Tato úvodní kapitola se zaměřuje na vymezení základních pojmů podstatných pro následné řešení problematiky, která je tématem této práce. Definice základních pojmů území, kterými jsou osídlení a sídla, je nezbytné pro jejich aplikaci v empirické části, kde jsou zkoumány a popisovány vztahy aglomeračního centra a jeho zázemí na příkladech vybraných měst. Z tohoto důvodu se v rámci této kapitoly u definice pojmu sídla zaměřuji na strukturální, funkční a prostorové charakteristiky sídelního celku označovaného jako města.

1.1 Definice pojmu osídlení a vývoj osídlení zejména z pohledu českých zemí

1.1.1 Vymezení pojmu osídlení

V první řadě je nezbytné vymežit pojem osídlení. Osídlení lze chápat jako *soubor lidských obydlí a jejich skupin rozmístěných na určitém území*¹. Jde tedy o proces probíhající v čase, kdy dochází k obydlí určitého územního prostoru. Výsledkem tohoto procesu jsou pak lidská obydlí tvořící sídelní jednotky či celky, které vykazují urbanistické, ekonomické a sociální vazby (tj. propojují dané místo, sídla, stavby, obyvatele, infrastrukturu apod.) Z uvedeného popisu pojmu osídlení je zřejmé, že souborem lidských obydlí se rozumí jednotlivá sídla, přičemž jejich podstatu a definici uvedu níže v kapitole, která se právě pojmu sídel podrobněji věnuje.

Budeme-li na osídlení nahlížet z pohledu jeho vývoje, je zřejmé, že jej ovlivnil nejen krajinný ráz daného území, ale také související vývoj dějin. Podstata osídlení vypovídá o spletnosti vztahů a vazeb, které jsou mezi jednotlivými sídly patrné (v nynějším moderním pojetí se může jednat o dojíždění za prací, do škol, za zdravotní péči, vazby dodavatelsko-odběratelských vztahů, vazby kulturního a volnočasového charakteru aj.)

1.1.2 Vývoj osídlení zejména z pohledu českých zemí

Pokud se budeme snažit přiblížit osídlení českých zemí, je nezbytné připomenout nejen přírodní podmínky, které se na našem území nacházejí, ale i podmínky demografické a v neposlední řadě také důležitý faktor, kterým je ekonomika. To, jakým způsobem docházelo k prvotnímu osídlování našeho území, bylo především navázáno na primární lidské potřeby, kterými byla zejména obživa. Z toho vyplývá, že jednou z nejpříznivějších lokalit byla nížinná oblast a okolí říčních toků.²

¹ *Všeobecná encyklopedie ve čtyřech svazcích. Díl 1, A-F.* Encyklopedie Diderot. Praha: Nakladatelský dům OP, 1996.

² WOKOUN, René; MATES, Pavel a KADEŘÁBKOVÁ, Jaroslava. *Základy regionálních věd a veřejné správy.* Monografie. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, s. 21

Dalším stupněm ve vývoji osídlování území bylo osídlení ze strategických a mocenských důvodů.³ Pokud se podíváme do vzdálené historie, vidíme zájmy vladařů, které spočívaly zejména v rozšiřování jejich území. Nejjednodušším způsobem byl sňatek, který umožnil získání území bez výrazných komplikací. Dalším způsobem bylo vedení válek a konfliktů, které pro mnohá území a demografické podmínky v něm znamenaly ruiny krajiny i jejich obyvatel, a i tento způsob měl následky v podobě růstu či úpadku daného území.

Obecně lze konstatovat, že postupným vývojem lidské společnosti dochází ke změně rázu území a jeho osídlení. Pokud bylo prvotní osídlení založeno primárně na schopnostech se uživit a tedy přežít, v pozdějším období byl vývoj území ovlivněn mnoha různými aspekty, které zahrnovaly nejen geografické a demografické podmínky, ale připojily se i podmínky vyššího řádu, například ekonomické, sociální a kulturní.

Další vlnou změn v osídlování území průmyslová revoluce. Přinesla s sebou rozmach v průmyslovém odvětví, který způsobil změnu i v tendenci vývoje osídlení. Bylo to zapříčiněno způsobem zakládání nových průmyslových podniků, a to nejen ve velkých městech, ale i ve městech středních či dokonce na vesnicích.⁴

Důvodem, proč je v České republice velké množství malých a středních měst, na rozdíl o jiných evropských zemí, je právě tendence vývoje osídlení v období průmyslové revoluce. Období industrializace zaznamenalo výrazné změny ve vývoji osídlení. Předšlé období vykazovalo ve vývoji pozvolný ráz, dalo by se říct až ustálený, na rozdíl od poloviny 19. století, které vykazovalo nenadálé a překotné změny v osídlení.

Období vzniku Československa, tedy první poloviny 20. století, bylo ve znamení další změny ve vývoji osídlení, kterou se stala terciární sféra. Na základě vzniku nového usprádaní byla zapotřebí i existence nových správních institucí. Druhá světová válka, resp. její konec a vyústění, neznamena pro československý prostor ani tak proces obnovy jednotlivých obcí, jako hlavně nový proces osídlení pohraničních oblastí vlivem odsunu německých obyvatel. Období po druhé světové válce se neslo ve znamení opětovného rozvoje a vzpruhy. Podpora přicházela do míst, která byla spojena s průmyslovou výrobou⁵, kam můžeme zařadit také město Pardubice, jehož regionální rozvoj bude následně předmětem této práce.

³ WOKOUN, René; MATES, Pavel a KADEŘÁBKOVÁ, Jaroslava. Základy regionálních věd a veřejné správy. Monografie. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, s. 21

⁴ WOKOUN, René; MATES, Pavel a KADEŘÁBKOVÁ, Jaroslava. Základy regionálních věd a veřejné správy. Monografie. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, s. 21-24

⁵ WOKOUN, René; MATES, Pavel a KADEŘÁBKOVÁ, Jaroslava. Základy regionálních věd a veřejné správy. Monografie. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, s. 21-24

Období po druhé světové válce a druhé poloviny 20. století přineslo obecně spoustu změn, které byly důsledkem ve vývoji osídlení, a to nejen tendence v oblasti osidlování pohraničních oblastí, ale také změny vyplývající z nové vládní garnitury. Nové politické uspořádání přineslo i specifické změny ekonomické, mezi které můžeme zařadit kolektivizaci v rámci zemědělství, ztrátu soukromého majetku a centrální plánování a v neposlední řadě také změny sociální, což se odrazilo na celé společnosti a mělo dopady i na regionální rozvoj sídelních jednotek a celků. Posledním významným zásahem do vývoje osídlení v našich zemích byla pak politická změna systému v roce 1989, kdy skončila éra socialismu a centrálního plánování ekonomiky. Nové demokratické uspořádání státu spojené se zavedením kapitalistického přístupu a tržní ekonomiky se přirozeně dotklo i vývoje osídlení. Významněji se projevilo zejména u sídelních jednotek vesnických, a to v důsledku určitého poklesu významu zemědělského sektoru po roce 1989, a dále se také u osídlených oblastí, které byly výrazněji orientovány na průmyslová odvětví těžkého průmyslu, který se po roce 1989 ocitl v určité krizi.

Shrme-li shora uvedené, pak lze konstatovat, že nejen industrializace, ale také poválečné období a nynější období posledních politicko-ekonomických změn po roce 1989 hraje významnou roli ve vývoji osídlení v rámci našich zemí, které jsou obecně typické velkým počtem jednotlivých sídel.

1.2 Definice pojmu sídla z hlediska strukturální, funkční a prostorové charakteristiky se zaměřením na vymezení pojmu města

1.2.1 Definice pojmu sídla a rozdělení sídel

Sídlem rozumíme *prostorový útvar, vymezený katastrálními hranicemi, v jehož zastavěné části plošně dominují stavby pro bydlení a postupně (s jeho rozvojem) pro další účely, v rozsahu a proporcích podle typu, velikosti a poslání sídla.*⁶

Právě velikost je pro jednotlivá sídla určující z pohledu rozčlenění na jednotlivé druhy, kterými může být vsí, vesnice na straně jedné, ale i aglomerace a megalopolis na straně druhé. Hlavní funkcí sídla je funkce obytná, jedná se tedy o prostorový útvar, který je obydlený.

Součástí prostorového útvaru jsou jak zastavěné, tedy obydlené části, tak i části, které jsou bez výstavby, mezi které můžeme zařadit například prostory veřejné zeleně, zahrady či jiné prostory. Sídla je možné dělit hned z několika hledisek, avšak základním rozdělením je rozdělení na sídla venkovská a sídla městská. Hlavním rozdílem mezi těmito kategoriemi je

⁶ KOUTNÝ Jan a kol. *Charakteristika, stav, hodnoty a problémy územního rozvoje ČR*. In *KONCEPCE ÚZEMNÍHO ROZVOJE ČESKÉ REPUBLIKY*, [online] Praha: Ústav územního rozvoje, 2016 (akt.) [cit. 2025-07-29]. Dostupné z: <https://www.uur.cz/media/mysfcoo2/b2-20160318.pdf>

podstata využití či nevyužití nezastavěné plochy. V případě venkovských sídel je tato plocha nezbytná pro zajištění jejich základní činnosti, kterou se (i z hlediska historických souvislostí) rozumí zemědělství, a naopak městská sídla, která nezastavěnou plochu v okolí z pohledu zemědělské činnosti nevyužívají. Další dělení sídel je odvislé od několika dalších aspektů ovlivňující jejich charakter, můžeme sem zařadit podmínky sociální, ekonomické, politické, tedy ostatně takové, které ovlivnily i historický vývoj osídlení.⁷

V souvislosti s touto prací, ve které se soustředím na komparaci dvou sídelních center, jakými jsou Pardubice a Praha a jejich zázemí na úvod ve stručnosti popíši podstatu jak venkovských, tak městských sídel, nicméně později se zaměřím zejména na charakteristiku sídel městských. Venkovská sídla jsou na základě výše popisovaných tendencí vývoje osídlení spíše zemědělského charakteru. Je pro ně typická nižší hustota osídlení z důvodu nezbytného využívání nezastavěné plochy v podobně zemědělství. Dalo by se říct, že se jedná o původní vývojový ráz osidlování. V současné době je typický zemědělský charakter těchto venkovských sídel na ústupu. Ačkoliv jsou stále nezastavěné plochy součástí venkovských sídel, změna nastala v zaměstnanosti v rámci tohoto oboru. Jedním z důvodů je velký výběr dovážených rostlinných či živočišných produktů, dalším důvodem je využívání moderní techniky, přičemž díky těmto faktorům dochází k poklesu zaměstnanosti v tomto oboru. Výsledkem toho je situace, kdy obyvatelé venkovských sídel využívají jiné pracovní příležitosti (za kterými zpravidla také dojíždějí) a v souvislosti s tím můžeme hovořit spíše o sídlech, která se nacházejí na venkově, než o výlučně venkovských sídlech v rámci jejich původního vnímání.

Městská sídla můžeme označit jako další vývojový stupeň v osidlování území. Jak jsem již výše zmínila, jedná se o prostorové útvary, které jsou typické pro svou vysokou hustotou osídlení, kdy nezastavěná plocha obyvateli měst není nezbytně využívána. Pokud bychom se snažili o přesnou definici města, neexistuje jen jedno závazné definiční vymezení, ale odborných definic je celá řada. Záleží spíše na účelu dané definice města, která je pro danou situaci nejbližší či nejvhodnější.

Pro tuto diplomovou práci je nejpřínosnější charakterizovat město jako spíše větší, až velké sídlo, které je se svým okolím propojené úzkými vztahy. Jeví se jako středobod, ve kterém dochází k uspokojování jednotlivých potřeb.⁸ Vymezení města je odvislé od několika základních hledisek. Patří mezi ně jednak hledisko historické a právní, ale dále také hledisko geografické, administrativní a v neposlední řadě také statistické.

⁷ KOUTNÝ Jan a kol. *Charakteristika, stav, hodnoty a problémy územního rozvoje ČR*. In *KONCEPCE ÚZEMNÍHO ROZVOJE ČESKÉ REPUBLIKY*, [online] Praha: Ústav územního rozvoje, 2016 (akt.) [cit. 2025-07-29]. Dostupné z: <https://www.uur.cz/media/mysfcoo2/b2-20160318.pdf>

⁸ WOKOUN, René; MATES, Pavel a KADEŘÁBKOVÁ, Jaroslava. *Základy regionálních věd a veřejné správy*. Monografie. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, s. 21-46

Jak je z historie známo, byl to panovník či také církev, kdo dával jednotlivým sídelním útvarům příslušná práva, mezi nimiž bylo také právo městské. Administrativní vymezení města vyplývá z právních ustanovení a hledisko statistické odráží vymezení města na základě počtu obyvatel. Zde se ustálilo jakési vodítko, že pokud je počet obyvatel daného sídla větší než dva tisíce, pak se jedná o vymezení města, v případě nižšího počtu obyvatel, než jsou dva tisíce, řadíme toto sídlo jako venkovskou obec. Jednotlivá hlediska jsou ve své podstatě spíše podpůrná, a proto se nedá ani vyloučit nesoulad, ve smyslu vymezení sídla na základě statistického hlediska, se skutečnou situací. Tedy určité sídlo nemusí splňovat obecně přijímaný potřebný počet obyvatel, aby mohlo být prohlášeno za město, avšak na základě historických konsekvencí toto sídlo bylo již za město prohlášeno a tento statut mu zůstal.⁹ Na druhou stranu takové výjimky mohou existovat i opačným směrem, kdy mohou historicky existovat kupříkladu větší (lidnatější) vesnice, které za město nikdy prohlášeny nebyly a udržují si svůj historický statut vesnice.

Vzhledem k vybrané definici města jako sídla většího až velkého, které je charakteristické centrálním významem a u kterého dochází k uspokojování potřeb, lze předpokládat, že rozvoj takového sídelního typu bude intenzivnější než rozvoj venkovského sídla.

Význam jednotlivých měst, který se v rámci svého vývoje neustále měnil a přizpůsoboval svým obyvatelům, v sobě nese určité znaky s převládajícími faktory daného prostoru, jako jsou faktory ekonomické, kulturní a další. Tím, že dochází k neustálé fluktuaci skupin obyvatel do měst, mohou být pak města odrazem příčiny jejich příchodu. To znamená, že v případě migrace obyvatel do měst z důvodů určité odbornosti, dochází k rozšiřování funkčního hlediska měst, která jsou pak označována jako města služeb, města lázeňství, města průmyslu apod.

V kontextu výše uvedeného je vhodné zmínit, že při vymezování typů měst v České republice a zjišťování charakteru sídel je vhodné se podívat i na to, jaký je převládající charakter odvětvové struktury, tj. zda je převažující sektor terciární (tj. služby), sekundární (tj. výrobní sektor zastoupený především výrobním průmyslem, strojařskými podniky, stavebnictvím apod.) či dokonce primární (tj. zejména těžební průmysl, zemědělský sektor apod.). Na základě údajů zjištěných z Českého statistického úřadu jsou převažujícím odvětvím služby, následují stavební, strojní a ostatní průmyslová odvětví, zpracovatelský průmysl a až poté je zastoupen sektor případného těžebního průmyslu či zemědělství, lesnictví a rybářství.¹⁰ Této statistice pak odpovídá i následných charakter měst v České republice, přičemž v této problematice se

⁹ WOKOUN, René; MATES, Pavel a KADEŘÁBKOVÁ, Jaroslava. Základy regionálních věd a veřejné správy. Monografie. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, s. 21-46

¹⁰ ČSÚ (Egor Sidorov, Ph.D. a kol.). VÝVOJ EKONOMIKY ČESKÉ REPUBLIKY 1. čtvrtletí 2025, [online] Praha: Český statistický úřad, 2025 [cit. 2025-08-01]. Dostupné z: <https://csu.gov.cz/docs/107508/8ec26fb2-bc5c-108b-dd0e-2ac92b186451/32019325q1a.pdf?version=1.0>

samozejmě projevují regionální specifika a odlišnosti. Jiný typ a charakter sídel nalezneme v oblastech bývalé intenzivní těžby (např. Severní Morava či Severní Čechy) či oblastech zemědělských (např. Vysočina) a jiný v oblastech tradičně orientovaných na služby (např. zde jsou to tradičně velká sídla typu Prahy, Brna, Hradce Králové aj.).

1.2.2 Struktura sídel v České republice

To, jakým způsobem jsou jednotlivá sídla strukturována, je odrazem jejich postupného vývoje. Jak bylo výše v kapitole o vývoji osídlení uvedeno, na českém území se vyskytlo několik výrazných změn, které dynamicky měnily tendence ve vývoji osídlení, což se odrazilo i ve struktuře sídel. V případě vizuálního nahlížení sídel v rámci celé České republiky bychom mohli vyjádřit strukturu sídel podle velikosti tak, že sídla vyskytující se na západě země jsou menší velikosti, zatímco směrem na východ jsou velikosti větší. Typickým jevem je pak již zmiňovaná velmi hustá síť sídel.

Struktura sídel je diferencovaná i v závislosti na jejich velikosti. Přirozeně platí, že u sídel s vyšším počtem obyvatel je struktura odlišná od sídel, která počtem obyvatel odpovídají vesnici. Vliv počtu obyvatel se odráží ve struktuře sídel v rámci všech relevantních ukazatelů, například v aspektech demografických, ekonomických či sociálních aj.

To, jakým způsobem dochází k soustředování obyvatel, vede k postupné regionalizaci. Lze říct, že postupné osídlování jednotlivých částí území zapříčiňuje vznik určitých územních celků, které jsou vzhledem k jejich velikosti postupně hierarchizovány.¹¹

Vývoj sídel je úzce spjat s procesem urbanizace, který bude představen níže, nicméně již zde musím konstatovat, že i vlivem urbanizace docházelo k vývoji struktury sídel.

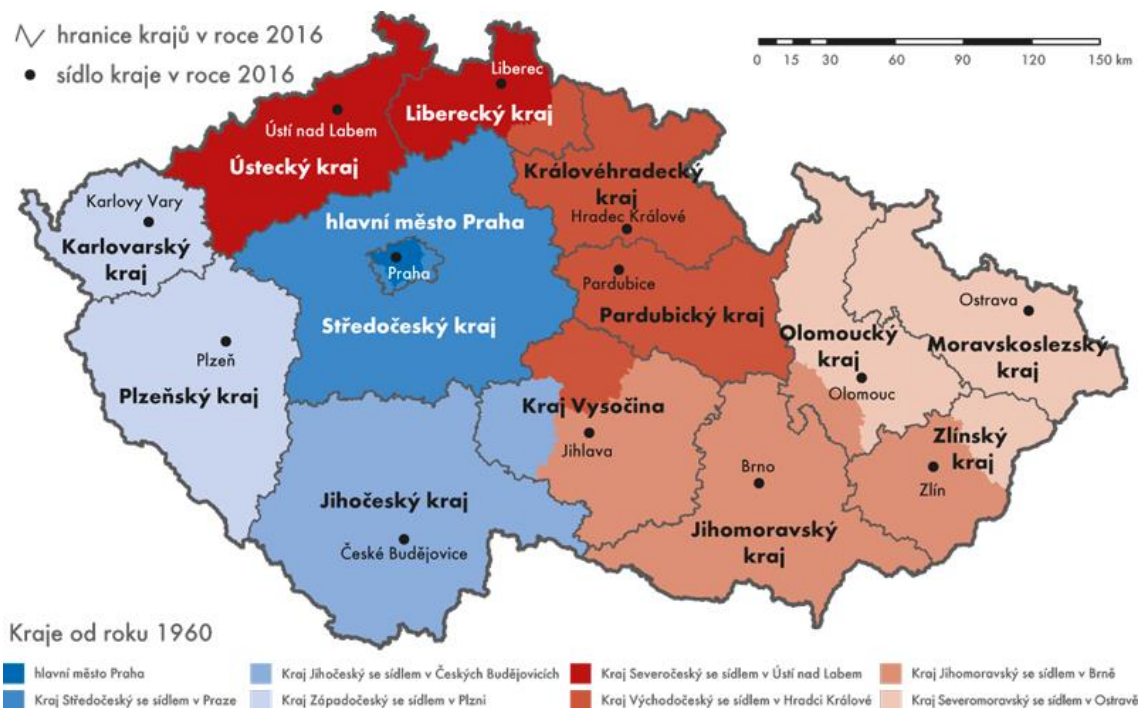
V případě hierarchizace velikosti sídel můžeme rozlišovat tři skupiny krajů:

- nejvíce urbanizované kraje jsou bývalý kraj Severočeský (tj. dnes Ústecký a Liberecký kraj), Severomoravský (tj. dnes Moravskoslezský a část Olomouckého a Zlínského kraje) a k nim lze zařadit i hl. město Prahu;
- středně urbanizované kraje jsou bývalý kraj Západočeský (tj. dnes Plzeňský a Karlovarský kraj) a Jihomoravský (tj. dnes Jihomoravský kraj a část Kraje Vysočina a Zlínského kraje);
- podprůměrně urbanizované bývalý kraj, kam řadíme kraj Východočeský (tj. dnes Pardubický a Královéhradecký kraj a část Kraje Vysočina), Jihočeský (tj. dnes Jihočeský kraj a část Kraje Vysočina) a Středočeský (tj. dnes Středočeský kraj)¹²

¹¹ HAMPL, Martin; Václav GARDAVSKÝ a Karel KÜHNEL. *Regionální struktura a vývoj systému osídlení ČSR*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 1989, s. 26

¹² WOKOUN, René; MATES, Pavel a KADEŘÁBKOVÁ, Jaroslava. *Základy regionálních věd a veřejné správy*. Monografie. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, s. 25

Na základě rozdělení sídel do tří výše uvedených krajů lze konstatovat, že Pardubice, patřící v té době do Východočeského kraje, jsou součástí třetí skupiny, pro kterou je charakteristická podprůměrná urbanizace. Na rozdíl od Prahy, samostatné územně správní jednotky, která je součástí první skupiny a charakterizovaná jako nejvíce urbanizovaná skupina.

Obrázek č. 1: Mapa rozdělení krajů 1960 - 2000

Zdroj: Český statistický úřad, 2025

Vývojové tendence osídlování v historických souvislostech jsem v předchozím textu již nastínila, nicméně dle mého názoru je pro tuto práci podstatné zmínit problematiku osídlení po druhé světové válce v kontextu regionální disproporce sídel.

Disproporce mezi regiony pro druhé světové válce nebyly, na rozdíl od jiných evropských zemí, nijak značné, ale objevují se. Proti průmyslovým oblastem zde stály regiony, v rámci kterých nedošlo k urbanizačním procesům, neboť u nich docházelo spíše k odchodu obyvatel nebo byly typické pro nižší hustotu malých měst. Vlivem těchto změn došlo k vytvoření dané sídelní struktury a došlo také k ovlivnění strategie rozvoje území. Východiskem z této situace bylo vytvoření konceptu, který měl odlišnosti v rámci jednotlivých regionů odstranit. A právě i vlivem těchto skutečností došlo k zjištění, že jsou velmi důležité vztahy a vazby mezi jednotlivými regiony a je podstatné směřování k podpoře regionů, které je podchyceno z pohledu celé země.¹³

¹³ WOKOUN, René; MATES, Pavel a KADEŘÁBKOVÁ, Jaroslava. Základy regionálních věd a veřejné správy. Monografie. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, s. 25-27

1.2.3 *Jádro a jeho zázemí*

V předešlém textu popisují tendence vývoje osídlení, kdy docházelo a dochází k migraci obyvatelstva, která vede k regionální organizaci společnosti. Vývoj osídlení i regionální organizace společnosti jsou předmětem kontinuálního bádání, které stále probíhá. Důvodem je skutečnost pohyb obyvatel, je v zásadě vlastně neustálý, byť samozřejmě s většími či menšími výkyvy, které jsou ovlivněny událostmi historickými, politickými, ekonomickými, sociálními aj. Relevantním zdrojem pro sledování tendencí osídlení a vývoje počtu obyvatel v sídlech může být například sběr dat Českým statistickým úřadem. Informace zjištěné ze sčítání lidu, bytů a domů nám umožňují zjistit, k jakému pohybu dochází, případně jaké jsou další tendence obyvatel v rámci zkoumaného vývoje.

Na základě již výše v této práci popisovaného vývoje osídlení lze obecně shrnout, že tendence vývoje sídel na našem území byly ovlivněny zejména migrací obyvatel do větších sídelních celků (ať již v dobách industrializace či následně v průběhu 20. století). Vlivem těchto tendencí dochází ke vzniku vyšších řádů, tzv. nadnodálních středisek, zejména v místech, která jsou pro obyvatele dostatečně lukrativní. Za nadnárodní středisko lze považovat hlavní město Prahu pro svoji výjimečnou polohu a další specifika. Vzhledem ke vzniku nadnodálních center je žádoucí vysvětlit i nižší sídelní uspořádání, jakým je mononodální uspořádání centra, tedy typicky jedno významné středisko a jeho zázemí, další vývojovou větví bylo polynodální uspořádání, které můžeme popsat jako dvě podobně významná centra a jeho zázemí a pak tedy nejvyšší možné hierarchické uspořádání, nadnodální, které svou velikostí skutečně předčí první dvě.

Jak jsem již výše předeslala, nadnodální centra jsou typická pro svoji velikost, ale také další lukrativní faktory, kterým může být úspěšná ekonomická činnost. Charakteristika takového centra postupně vede k rozevírání pomyslných nůžek z pohledu nabídky pracovních příležitostí, ale i příznivých podmínek pro investice.¹⁴

Vývojové tendence obyvatel směřujících do velkých sídel, v mnohém ovlivnilo rozšiřování důležitých a významných center. Podle Hampla je metropolizace chápána jako další stupeň urbanizace. Není přesné si představovat vyšší hierarchické uspořádání pouze sídelního centra, ale je nezbytné uvažovat v rámci celé oblasti či regionu. Podstatou metropolitních oblastí jsou silné vazby, které ale nejsou pouze jednoho směru, nýbrž jsou vazbami oboustrannými. To znamená, že v rámci metropolitní oblasti nedochází pouze k dojížděnkám směrem do centra a obecně všech vazeb směřujících do centra, ale existují také tendence směřující z centra do lokalit v jeho zázemí.

¹⁴ MARADA Miroslav; KOMÁREK Marek; ŠIMBERA Jan. *Metropolitní polynodální jádra jako základ nové regionální organizace Česka*. In *Geografie*, 128, 1 [online] Praha: Česká geografická společnost, z. s., 2023 [cit. 2025-07-24]. Dostupné z: <https://geografie.cz/media/pdf/geografie.2023.004.pdf>

Je důležité zmínit nutnost vedení evidence rozvoje měst, a to z důvodu, že postupem času dochází k rozšiřování regionálních center a center vyšších řádů. Ty se postupně rozšiřovaly a rozšiřují i za administrativní hranice a dochází tím k vytváření aglomeračních a větších urbanizovaných celků. Tendence vývoje jsou dále také ovlivňovány rozšířením zástavby, funkčním propojování sídel aj.

V rámci jednotlivých výzkumů, které byly nejen ze statistického důvodu, ale i z hlediska popularity tohoto tématu prováděny, je poukazováno na skutečnost, že jednotlivé vztahy, které mezi většími městy a blízkými menšími středisky jsou v rámci jedné aglomerace, mají rozdílnou povahu a můžou zde paralelně probíhat diferenční procesy.¹⁵

1.2.4 Důvody existence měst

Ačkoliv jsem se v předešlém textu zaměřovala na tendence vývoje osídlení, podmínky ovlivňující tento vývoj, vymezení toho, které historické předěly znamenaly ve vývoji osídlení ty nejvýraznější změny, a dále jsem také nastínila, za jakým účelem docházelo k vymezení městského a venkovského sídla. Níže v této kapitole se budu více zaměřovat na města jako prostory, ve kterých dochází k vývoji na podkladě tržní ekonomiky.

Důvodem vzniku měst v dávných dobách byla situace, kdy nastal stav vyšší produkce potravin, než kolik byli spotřebitelé schopni zkonsumovat, což vedlo i k následnému vzniku větších sídelních jednotek. Pro vznik měst byla podstatná neolitická revoluce, kdy došlo k přeměně kořistnického způsobu obživy na způsob získání obživy chovem či pěstováním. Díky tomuto procesu se lidská společnost trvale usazovala a docházelo ke vzniku prvních měst.¹⁶ Faktem tak je, že ke vzniku města přispěly konsekvence historické, ale dále také statistická a administrativní hlediska.

Pro město je velmi typická konektivita mezi lidmi, jelikož v tomto prostoru se nachází opravdu vysoká koncentrace obyvatelstva města. V tomto ohledu je nezbytné, ale i žádoucí, aby k oné konektivě a vzájemné interakci lidí docházelo. Právě konektivita mezi lidmi a možnosti výměnných aktivit mezi nimi byly jedním z předpokladů pro vznik a rozvoj měst. Město, jakožto koncentrace důležitých institucí, si i na základě této charakteristiky vytváří svůj svébytný ráz a význam v rámci celého území. Způsob, jakým docházelo ke vzniku měst, byl dvojitý. Jedním typem byl spontánní vznik města, v případě druhého typu se jednalo o vznik města na základě předem stanoveného plánu.

¹⁵ MARADA Miroslav; KOMÁREK Marek; ŠIMBERA Jan. *Metropolitní polynodální jádra jako základ nové regionální organizace Česka*. In *Geografie*, 128, 1 [online] Praha: Česká geografická společnost, z. s., 2023 [cit. 2025-07-24]. Dostupné z: <https://geografie.cz/media/pdf/geografie.2023.004.pdf>

¹⁶ MACHÁČEK Jaroslav. *Vznik a vývoj měst*. [přednáška] Praha: Vysoká škola ekonomická. 2025.

Vzájemný kontakt mezi lidmi a jejich konektivita v rámci měst je skutečně podstatným faktorem v rámci formování charakteru měst. Kontakt lidí ve městech totiž stimuluje jednotlivé dílčí činnosti, které následně vedou k prosperitě města. Prosperita města tak nemusí plynout jen čistě z geografického umístění a výhodné polohy, ale může být ovlivněna právě vzájemným vzájemnými kontakty lidí a jejich koncentrací v sídelním prostoru města. V takovém případě takový ekonomický jev označujeme jako tzv. *aglomerační úspory*¹⁷, kdy jsou v rámci regionálního rozvoje dosahovány výhody plynoucí právě ze zvýšené koncentrace lidí a jejich vzájemné konektivity.¹⁸

Vzhledem k rozdělení sídel na sídla městská a venkovská, které popisují výše, se vytvořila pevná vazba jak v interakci mezi jejími obyvateli, ale i v interakci mezi jednotlivými činnostmi. Obě sídelní kategorie vůči sobě navzájem vykazují nesporné benefity. Z dlouholetého vývoje a na základě obecného pohledu jsou město i venkov ve svých činnostech specifictí a výsledky jejich činností jsou směřovány navzájem. Historicky obecně platilo, že pokud byli obyvatelé venkova se svou primární činností v zemědělství schopni vyprodukovat výrobky, které byly ve městě směnitelné, mohli poté uspokojit své potřeby zajištěním výrobků, které produkovalo město.

Současné vývojové tendence přesně vymezených činností, kdy venkov zajišťuje primárně zemědělskou činnost a město se specializuje na obchod a služby, se potírá. Zaměstnanost venkovského obyvatelstva, respektive obyvatel venkova není v této primární ekonomické aktivitě zdaleka převažující. Rychle se měnící vývoj v jednotlivých odvětvích s sebou nese nezměrné možnosti, které přinášejí výhody pro obyvatele venkova nejen v souvislosti se specifickými pracovními podmínkami, ale také v jiných sférách života.

Koncentrace činností do měst a jejich nesporná výhoda v podobě aglomeračních úspor vede k tomu, že dochází k neustálému růstu a rozvoji těchto sídel. Tím, že můžeme sledovat více či méně pravidelný pohyb obyvatel, který směřuje do řádově vyšších celků, vede tato skutečnost nejen k růstu měst a jejich významu, ale dochází ke změně územního uspořádání a vzniku větších celků, například právě metropolitních oblastí.

1.2.5 Využití prostoru vzhledem k jeho funkci na základě teoretických koncepcí

Město je typické pro svou zastavěnou část, oproti venkovu, pro který je typická a existenční nezastavěná část území. Vzhledem k tomu, že většina zastavěné části ve městech slouží

¹⁷ *Agglomerační úspory vychází z úspor z rozsahu, jen jsou popisovány v rámci územní ekonomiky. Úspory z rozsahu chápeme jako zvýšení produktivity nebo snížení průměrných výrobních nákladů, k němuž dojde v důsledku zvýšení velikosti či rozsahu závodu. (viz SAMUELSON, Paul, NORDHAUS, William (1991))*

¹⁸ MAIER, Karel, ČTYROKÝ, Jiří. *Ekonomika územního rozvoje*. 2000. s. 21-37

k rezidenčnímu bydlení, je prvním funkčním využitím města právě bydlení. Teorie, které si níže popíšeme, vycházejí právě z *funkčního využití města* pro účel bydlení.¹⁹

Podle Maiera je v případě první teorie, tedy *Teorie filter down* („vyfiltrování“), typické, že domácnosti, které si vybírají bydlení, se rozhodují na základě kvality, tedy vyhledávají taková bydlení, která jim poskytují kýžený standard a zajišťují požadovanou úroveň života. Cirkulace obyvatel, způsobená výstavbou nových bytů, které jsou primárně vybírány, jelikož splňují standard kvality, způsobí odchod domácností na okraj měst. Zde využívají novou zástavbu a bydlení, přičemž původní bydlení opouští a nechávají tak pro méně movité domácnosti.²⁰

Podle mého názoru je současná situace rozdílná, nejenže není výstava v okrajových částech tak výrazná, ale i kvalita bydlení nově vystavené zástavby nemusí splňovat očekávaný standard. V řadě případů je nové bydlení vystavěno s ohledem na co nejrychlejší možnou dobu výstavby a méně kvalitní materiálem, To způsobuje paradoxní situaci, kdy staré zástavby jsou v případě jejich rekonstrukce kvalitnější než nové, a v mnohém případě i dostupnější z hlediska jejich lokality. A dalším případem, viditelným i na příkladu města Pardubic, je v posledních letech motivace výstavby ve vnitřní části města, např. využitím nezastavěných (a často problematických) ploch, možností přebudování tzv. brownfieldů uvnitř měst či revitalizace zchátralých či dokonce vybydlených oblastí ve městech.

Druhou teorií je *Teorie trade off* („něco za něco“), kterou Maier popisuje na základě rozhodování každé domácnost, která má zájem o nové bydlení. Hlavní roli zde hrají výdaje, které je domácnost ochotna obětovat ve prospěch získání nového bydlení. V případě rozhodování o tom, zda si domácnost bydlení pořídí či nikoliv, se zamýšlí nejen nad výdaji spojenými s koupí a dalšími výdaji za služby, ale musí také kalkulovat s náklady na dopravu, které odpovídají lokalitě bydlení.

I na základě vlastní zkušenosti mohu uvést, že dilema mezi výdaji za bydlení a výdaji za dopravu je skutečně reálné. Nabídka bydlení v lokalitě Pardubice, specificky v bližší vzdálenosti od centra, je minimální a v případě, že se vyskytne, jsou výdaje na bydlení velmi vysoké. Na základě takovéto skutečnosti se domácnost začne zabírat možností, zda je nabídka bydlení ve větší vzdálenosti od centra přijatelnější v komparaci výdajů na dopravu. Je důležité zmínit, o jako domácnost se jedná. V případě rodiny s dětmi je tendence opuštění centra s vidinou rodinného domku v okrajové části z pohledu města, nebo v zázemí jader z pohledu aglomerace, přijatelná. Jiným způsobem se nad tímto tématem bude zamýšlet mladý pár, který

¹⁹ MAIER, Karel, ČTYROKÝ, Jiří. *Ekonomika územního rozvoje*. 2000. s. 21-37

²⁰ MAIER, Karel, ČTYROKÝ, Jiří. *Ekonomika územního rozvoje*. 2000. s. 21-37

bude mít pravděpodobně jiný postoj k migraci na okrajovou část města či za město, a to obzvláště v situaci, kdy je kupříkladu pracovně vázán právě na centrum města.

Další složkou, která využívá město z pohledu jeho funkcí je podnik. Podnik má jiná specifika při výběru lokality, kterou by mohl využívat v souvislosti se svými činnostmi. Situování podniku bude z velké pravděpodobnosti do vzdálenějších míst od centra, vzhledem k velikosti daného podniku. Pokud se budeme bavit například o podniku zabývajícím se logistikou, pak bude pro tento podnik žádoucí velký prostor pro zajištění veškerého chodu a výrobního i skladovacího zázemí.

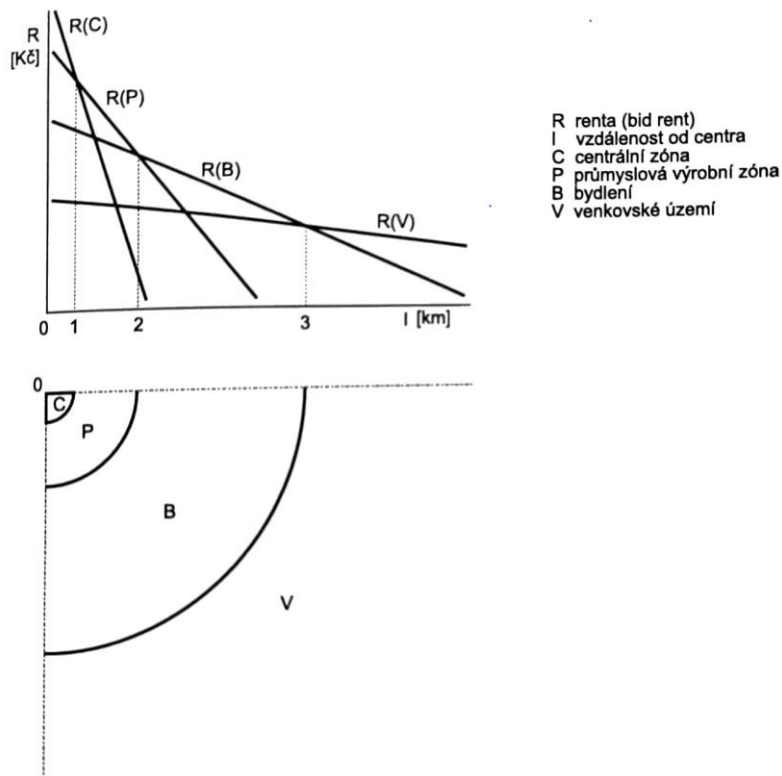
Opačná situace bude pak u podniku menšího s odlišným provozem, který není náročný na prostor, ale naopak je závislý na kontaktech, flexibilitě a možnosti komunikace okamžitých změn v oboru. Příkladem může být informačně technologický podnik. U tohoto příkladu můžeme konstatovat, že takový podnik bude vyžadovat umístění spíše v centru města či jeho nejbližším okolí, výdaje na nájem versus výdaje za dopravu pro něj nebudou tak důležité. Diference podmínek, které jsou pro každý subjekt důležité, vytváří odlišné způsoby využití města.

Další svá specifika má administrativní činnost, která je tak typická pro centra měst. Můžeme sem zařadit jak podniky založené na kancelářské práci, tak i správní instituce na samosprávné či státní úrovni. Pro tento typ složky ekonomického systému je podstatný mezilidský kontakt, ale i příznivá dostupnost, v některých případech se může jednat také o reprezentativní charakter. Ceny nájmu jsou v centrální části města či jádra z pohledu aglomeračních center vyšší, nicméně zájem o tyto lokality jsou trvale výrazné.

1.2.6 Využití města z hlediska jeho prostorového uspořádání

Na základě vlastních zkušeností a historických konsekvencí lze konstatovat, že prostorové uspořádání města obnášelo situování nejvýznamnějších a nejpodstatnějších budov a pozemků do centrální části a směrem od této centrální části docházelo k využívání prostoru spíše k rezidenčním účelům. Vlivem rozrůstání města docházelo k vytváření širších centrální části, avšak významné instituce nadále zůstávaly v původním centru města. Významnost centra předurčuje také její výnosnost. Tím, že je jedná o část města, která vykazuje velký zájem v případě investorů, roste také její hodnota.

Popisem uspořádání města se věnuje spousta odborníků, já jsem si pro tuto práci vybrala *Koncentrický model W. Alonsa*.

Obrázek č. 2: Model rozmístování funkcí v městském prostoru

Zdroj: MAIER, Karel, ČTYŘOKÝ, Jiří (2000)

Tento model představuje uspořádání města v podobě jednotlivých mezikruží, která se postupně vytváří kolem centrální části města za stanovených předpokladů. Prvním předpokladem jsou neexistující bariéry ve vývoji města. Další předpoklad odpovídá popisu Teorie trade off, jak uvádím výše, trh nevykazuje žádné iracionální chování zúčastněných a ekonomické činnosti se nachází v centrální části města. Na základě těchto předpokladů W. Alonso dochází k názoru, že v centrální části se vyskytují účastníci, kteří jsou ochotni platit vyšší částky za nájem či cenu pozemku, další zóna je podobného charakteru, tedy i zde převládá ochota platit za využití této části města, sem můžeme zařadit průmyslové podniky, a nakonec zóna rezidenčního typu v příměstské části a poslední zónou je zázemí měst. Podstatou tohoto modelu je představení možného prostorového uspořádání města z pohledu funkčního využití.²¹

²¹ MAIER, Karel, ČTYŘOKÝ, Jiří. *Ekonomika územního rozvoje*. 2000. s. 32-33

2 Ekonomické přístupy, koncepce a teorie regionálního rozvoje

Téma regionálního rozvoje, případně též rozvoje regionální politiky, lze nahlížet a posuzovat z hlediska mnohých teorií regionálního rozvoje, které v průběhu zkoumání této oblasti vznikaly v rámci disciplíny regionální ekonomie. Tyto teoretické přístupy pak umožňují sledovat a posuzovat vznik a vývoj územních a sídelních celků moderním způsobem a v rozličných společensko-ekonomických souvislostech.

Teorií regionálního rozvoje vznikl historicky nemalý počet, přičemž jsou samozřejmě v oblasti regionálního výzkumu nadále rozvíjeny. Pro jejich koncepční pochopení a aplikaci je nicméně nutné provést alespoň základní kategorizaci a zasazení do souvislostí širších a obecných ekonomických přístupů (hlavních ekonomických teorií). Takovouto stručnou systematizaci a vymezení hlavních znaků jednotlivých teoretických směrů zkoumání regionálního rozvoje považuji za nezbytnou pro následné empirické zkoumání tématu této práce.

2.1 Základní koncepční dělení teorií regionálního rozvoje

Jak bylo řečeno výše, teorií regionální rozvoje existuje skutečně vysoký počet, přičemž pro jejich obecné rozčlenění se primárně užívá a přijímá dělení do dvou základních skupin. *Do první skupiny jsou zařazovány teorie regionální rovnováhy (tzv. konvergenční teorie), jejichž autoři se přiklánějí k názoru, že přirozenou základní tendencí regionálního rozvoje je vyrovnávání rozdílů mezi regiony. Druhou skupinu pak tvoří teorie regionální nerovnováhy (tzv. divergenční teorie), jejichž zastánci jsou přesvědčeni, že v průběhu vývoje dochází spíše k dalšímu zvětšování meziregionálních rozdílů.*²²

Tato kategorizace je do jisté míry generalizující a zjednodušující, nicméně lze ji vnímat jako určité základní vodítko pro další nahlížení konkrétních teoretických přístupů regionálního rozvoje. K dělení na konvergenční a divergenční teoretické směry regionálního rozvoje je nutné dodat, že v zásadě nepanuje shoda na tom, která z uvedených tendencí by měla hrát primární (základní) roli v případě regionálního rozvoje. V průběhu historického vývoje teorií regionálního rozvoje se příklony k jedné či druhé kategorii často měnily, posouvaly či dokonce prolínaly. V tomto směru pak při posuzování teorií regionálního rozvoje hovoříme spíše o převažujícím charakteru (teorie regionální rovnováhy či nerovnováhy), než o výlučné kategorizaci do jedné ze skupin.

²² BLAŽEK, Jiří a UHLÍŘ, David. *Teorie regionálního rozvoje: nástin, kritika, klasifikace*. Praha: Karolinum, 2002, s. 13

2.2 Hlavní ekonomické přístupy k teorii regionálního rozvoje

Nahlížení systematiky teorií regionálního rozvoje je mimo jiné spjato s přístupem k regionálnímu rozvoji v rámci jednotlivých ekonomických škol a jejich rozdílných ekonomických teorií. Stejně jako se v rámci ekonomických teorií vedly diskuse o rozličném vnímání úlohy státu a ekonomických intervencích, tak se tyto myšlenkové proudy promítaly do různých teorií regionálního rozvoje, u kterých pak převažoval divergenční či konvergenční směr z hlediska regionální rovnovážnosti.²³

K tomu abychom pochopili jednotlivé konkrétní teorie regionálního rozvoje, považují za vhodné představit vybrané hlavní ekonomické teorie. Ty jsou totiž pro mnohé z teorií regionálního rozvoje minimálně inspirací, přičemž u mnohých teorií regionálního rozvoje lze vysledovat, že přímo vycházejí právě z myšlenkového konceptu určité obecné ekonomické teorie (či ekonomické školy).

2.2.1 Neoklasické přístupy k teorii regionálního rozvoje

*Neoklasická teorie byla vybudována na mikroekonomických základech se zájmem zaměřeným na analýzu chování jednotlivců a firem na trhu, zejména na analýzy reakcí tržních subjektů na změny poptávky.*²⁴

Základem neoklasického přístupu je obecně předpoklad samoregulační schopnosti trhu, přičemž tento myšlenkový předpoklad je poté implementován do exaktního a matematického (či statistického) popisu ekonomických jevů. Tento teoretický přístup byl sice na jedné straně velmi racionální se snahou o maximální normativnost výstupů, na druhou stranu však nebral v potaz věcnou podstatu některých zásadních skutečností a souvislostí vstupujících do posuzování stavu trhu, a to také s ohledem na regionální podstatu takových skutečností a souvislostí.²⁵

Neoklasický přístup je ve svém principu založen na převažující konvergenční teorii, kdy zkoumá podmínky pro dosažení rovnováhy trhu. V tomto směru pak vychází zejména z předpokladů vysoké racionality v chování, dokonalosti informování subjektů trhu a zajištění ideální mobility výrobních faktorů s cílem dosažení maximálního užitku.

Problémy regionálního rázu jsou v této teorii do jisté míry opomíjeny a neoklasické teorie se tak zaměřují spíše na vytváření univerzálních a matematicky podložených modelů. V tomto směru je neoklasický přístup založen na pozitivistickém zkoumání, kdy výsledné teorie jsou analytické a abstraktní.

²³ BLAŽEK, Jiří a UHLÍŘ, David. *Teorie regionálního rozvoje: nástin, kritika, klasifikace*. Praha: Karolinum, 2002, s. 14

²⁴ BLAŽEK, Jiří a UHLÍŘ, David. *Teorie regionálního rozvoje: nástin, kritika, klasifikace*. Praha: Karolinum, 2002, s. 41

²⁵ BLAŽEK, Jiří a UHLÍŘ, David. *Teorie regionálního rozvoje: nástin, kritika, klasifikace*. Praha: Karolinum, 2002, s. 41-44

2.2.2 Keynesiánský přístup k teorii regionálního rozvoje

Keynesiánská teorie se vyznačuje mnohem menší mírou obecnosti a nepředpokládá existenci univerzálních pravidel o rovnováze trhu či maximalizačním úsilí aktérů. Z praktického hlediska je tedy hlavním rysem této teorie, a teorií z ní odvozených, úsilí zasahovat kvalifikovaně do ekonomických procesů s cílem řešit tyto společenské problémy krátkodobě.²⁶

V rámci keynesiánského přístupu jsou vedle zkoumání ekonomických funkcionalit trhu mnohem zásadnější i sociální aspekty a vliv společenských problémů. Z tohoto důvodu se v rámci keynesiánské ekonomiky hovoří o tzv. sociálně reformistické teorii, která klade důraz na hledání řešení negativních sociálně-ekonomických jevů (např. nezaměstnanost, chudoba). Keynesiánská ekonomická teorie vychází z myšlenky, že nerovnováhu trhu způsobuje nerovnost mezi objemem investic a objemem úspor. Tato teorie je založena (oproti teorii neoklasické) na větším důrazu na vnímání makroekonomických faktorů.²⁷

Keynesiánský přístup vychází z převažující teorie regionální nerovnováhy a dále se zabývá zejména návrhy a modely, jak se s nerovností trhu vypořádat z hlediska předcházení, resp. eliminace, negativních společensko-ekonomických jevů (zejm. nezaměstnanost). V tomto směru keynesiánský přístup kladl důraz na stimulaci produkce, která pak měla mít pozitivní vliv na snížení míry nezaměstnanosti. Keynesiánský ekonomický přístup i díky svému důrazu na krátkodobá řešení poskytuje flexibilnější možnosti řešení dopadů nerovnováhy trhu (např. progresivní zdanění, snižování úrokových sazeb, směřování státních prostředků do veřejného sektoru apod.). Na druhé straně ale přináší i určitá negativa jakými jsou rozsáhlost státního rozpočtu, často vzrůstající míra zadlužení, obtížnější regulování inflace apod.).

Nicméně lze doplnit, že (oproti neoklasickým teoriím) keynesiánská ekonomika více reflektuje reálnou a aktuální situaci na trhu, přičemž je schopna účinněji ovlivňovat i regionální rozvoj (např. podporou investic v problémových regionech).

2.2.3 Neoliberální ekonomie

Neoklasická teorie vychází z oživení víry v samoregulační schopnosti trhu, v pojetí blízkém neoklasické teorii. Někteří autoři se proto snažili doplnit původní převážně mikroekonomickou neoklasickou teorii o odpovídající teorii makroekonomickou. Neoliberální směry bývají proto označovány za makroekonomické rozvedení neoklasické teorie (tj. neoklasickou makroekonomii).²⁸

²⁶ BLAŽEK, Jiří a UHLÍŘ, David. *Teorie regionálního rozvoje: nástin, kritika, klasifikace*. Praha: Karolinum, 2002, s. 44

²⁷ BLAŽEK, Jiří a UHLÍŘ, David. *Teorie regionálního rozvoje: nástin, kritika, klasifikace*. Praha: Karolinum, 2002, s. 44-47

²⁸ BLAŽEK, Jiří a UHLÍŘ, David. *Teorie regionálního rozvoje: nástin, kritika, klasifikace*. Praha: Karolinum, 2002, s. 50

Neoliberální ekonomický přístup je v zásadě určitým návratem k předchozí neoklasické teorii, nicméně oproti této nezanedbává ani vnímání širších makroekonomických procesů. Neoliberální teorie měly řadu dílčích směrů, kdy nejvýraznější byla teorie monetarismu, dále pak můžeme zmínit i teorii racionálních očekávání, teorii veřejné volby či ekonomii strany nabídky.

Monetarismus nicméně v 70. – 80. letech minulého století zažil nejvýraznější vzestup, a to i prostřednictvím výrazné osobnosti monetarismu Milтона Friedmana. Zástupci monetaristů reagovali v rámci svých teorií zejména na problémy, které přinášela keynesiánská ekonomika, přičemž kritizovali příliš malý důraz na mikroekonomické faktory a dále zejména negativní důsledky vládních intervencí, které často ekonomikám států přinášely záporné platební bilance, nestabilitu kurzu měny, rostoucí inflaci aj.²⁹ Neoliberální přístup pak v sobě kombinuje prvky konvergenční i divergenční teorie, kdy podobně jako neoklasický přístup směřuje spíše k hledání určité rovnováhy trhu, nicméně jelikož již vnímá i makroekonomické procesy, pak připouští i určitou nerovnováhu trhu. Neoliberální teorie tak zabývají vzájemnou vazbou mikroekonomických a makroekonomických ukazatelů, které mají vliv na ekonomiku, a řeší zároveň stabilitu ekonomiky z pohledu množství peněz v ekonomice. Obdobně jako neoklasické teorie tak i neoliberální přístupy zpochybňují přínosy centrální (vládní) regulace ekonomiky a kladou důraz na samoregulační schopnosti trhu, přičemž roli státu vnímají spíše jako určitého garanta stability prostředí a podmínek pro rozvoj trhu.

V tomto směru mají neoliberální teorie i případný dopad na regionální rozvoj, neboť v principu směřují spíše k decentralizaci trhu a redukci regulačních opatření, což může ovlivnit místní podmínky v rámci regionálního rozvoje (podnikatelské, sociální apod.).³⁰

2.2.4 Institucionální ekonomie

Institucionální teorie se namísto mechanistické metafory ekvilibria inspirované biologickými vědami a psychologii. Nahlíží na ekonomický systém jako na evolučně se vyvíjející systém, který se sestává z jednotlivců formovaných zvyky a instinkty. Ve vzájemné interakci mezi jednotlivci a institucemi – kde aktivita jednotlivců může měnit instituce, a instituce naopak mají akulturační/socializující vliv na jednotlivce – pak dochází k ustálení určitých forem chování. Tak vzniká institucionální rámec, který vede jednotlivce k vyznávání určitých hodnot a používají určitých rutin (routines) a praktik (practises), které nemusejí být z hlediska jednotlivce ani zdaleka racionální.³¹

²⁹ BLAŽEK, Jiří a UHLÍŘ, David. *Teorie regionálního rozvoje: nástin, kritika, klasifikace*. Praha: Karolinum, 2002, s. 50-54

³⁰ BLAŽEK, Jiří a UHLÍŘ, David. *Teorie regionálního rozvoje: nástin, kritika, klasifikace*. Praha: Karolinum, 2002, s. 50-54

³¹ BLAŽEK, Jiří a UHLÍŘ, David. *Teorie regionálního rozvoje: nástin, kritika, klasifikace*. Praha: Karolinum, 2002, s. 55

Institucionální přístup je již ze své podstaty zcela odlišný od předchozích teorií (neoklasické, neoliberalní i keynesiánské), přičemž v rámci praxe nedosáhl výraznější aplikace a i v odborných ekonomických kruzích lze hovořit o určitém opomíjení této ekonomické teorie. Problémem institucionální teorie je její nahlížení vývoje ekonomického systému z hlediska evolučního principu, přičemž zde schází určité ustálenější, univerzálnější a obecně použitelnější teoretické základy, které by následně bylo možné v širší míře aplikovat v praxi. Přínosy institucionálních teorií však byly zaznamenány na poli objasňování mechanismů evolučních změn v ekonomice a studie regionálních disparit, při objasňování ukazatele hospodářského růstu aj.³²

Institucionální přístup vychází, už jen ze své podstaty, z převažující teorie regionální nerovnováhy. Jak bylo výše naznačeno, institucionální přístup nemá příliš vztah k exaktním a matematickým metodám při zkoumání ekonomických jevů a dává přednost metodě kritického realismu s prvky hermeneutiky, což činí tuto teorii problematickou v rámci ekonomické nauky. Nicméně z hlediska vztahu k oboru regionálního rozvoje lze uvést, že právě v disciplínách zabývajících se regionálním rozvojem a růstem dochází v poslední době právě i k využívání metod kritického realismu či hermeneutických metod (obdobně jako u institucionální teorie).

³² BLAŽEK, Jiří a UHLÍŘ, David. *Teorie regionálního rozvoje: nástin, kritika, klasifikace*. Praha: Karolinum, 2002, s. 54-57

3 Teorie kumulativních příčin a polarizační procesy a tendence

V předchozí kapitole byly stručně vymezeny hlavní ekonomické koncepce, na jejichž podstatě či základech byly následně vytvořeny konkrétní teorie regionálního rozvoje.

Téma této práce se týká vztahů aglomeračního centra a jeho zázemí na příkladu Prahy a Pardubic, respektive jejich posouzení a zhodnocení v rámci níže rozvedené komparace. Pro tuto problematiku jsem zvolila jednu z teorií regionálního rozvoje, která vznikla v rámci keynesiánské školy a jedná se o tzv. *Teorii kumulativních příčin (cumulative causation theory)*, jejímž autorem je ekonom Gunnar Myrdal³³.

Keynesiánský přístup k teoriím regionálního rozvoje, a to včetně teorie kumulativních příčin, je obecně založen na principu teorie jádro-periferie, v rámci kterého jsou posuzovány polarizační procesy a tendence. Jde tedy zejména o to, jakým způsobem vzájemně interagují v rámci meziregionálních vztahů jádro (jakožto sídelní centrum) s periferií (jakožto zázemím přiléhajícím k sídelnímu centru).

Na tomto místě považuji za vhodné níže přiblížit základní charakteristiku, podstatu a znaky tohoto teoretického přístupu ke zkoumání regionálního rozvoje.

3.1 Základní charakteristika teorie kumulativních příčin

Podstatou teorie kumulativních příčin je posuzování změn v ekonomice, a to i ve vztahu k regionálnímu charakteru, když Myrdal *odmítá hypotézu o automatické tendenci sociálního systému ke stabilizaci a tvrdí, že změna nevyvolá reakci opačného směru, ale další změny, které ji umocní*³⁴. Z této teorie tedy plyne, že určitá změna nevede k tomu, že by v rámci ekonomického systému zapříčinila opačnou reakci, jejímž cílem by mělo být dosažení rovnováhy či vybalancování vzniklého nepoměru, ale naopak předpokládá, že příslušné změny se budou kumulovat. Myrdal odmítal předchozí teorie regionálního rozvoje založené na principu regionální rovnováhy, a to pro jejich nedostatečnou odůvodněnost a obtížnou aplikovatelnost na realitu meziregionálních vztahů.

Myrdal publikoval v roce 1957 zásadní text ohledně posunu k regionálním ekonomickým nerovnostem v zemi (*The drift towards regional economic inequalities in a country*) v rámci publikace *Economic Theory and Underdeveloped Regions*. Zde právě aplikoval teorii kumulativních příčin na oblast regionálního rozvoje a zabýval se otázkou nerovností mezi regiony. Myrdal nachází kauzalitu rozdílnosti mezi regiony v přesouvání kapitálu, a to zejména

³³ BLAŽEK, Jiří a UHLÍŘ, David. *Teorie regionálního rozvoje: nástin, kritika, klasifikace*. Praha: Karolinum, 2002, s. 86

³⁴ BLAŽEK, Jiří a UHLÍŘ, David. *Teorie regionálního rozvoje: nástin, kritika, klasifikace*. Praha: Karolinum, 2002, s. 86

mezi nerozvinutými a chudými regiony a rozvinutými a bohatými regiony. Obvyklou praxí totiž je vývoz kapitálu a pracovních sil z méně rozvinutých a chudých regionů do rozvinutých a bohatých regionů, když z tohoto principu těží právě ony bohaté regiony, které jsou dále stimulovány, rozvíjejí se a bohatnou, a to na úkor chudých regionů, které se naopak nerozvíjejí a stagnují či přímo upadají (tzv. backwash effect). Opačný dopad, kdy by spolupráce, nerozvinutých a chudých regionů s rozvinutými a bohatými regiony, vedla k šíření pozitivního dopadu právě na ony slabší regiony, se věnoval Myrdal také, když tuto tezi označil jako tzv. spread effect. Myrdal připustil, že může dojít i k situaci, kdy zvýšený rozvoj v již bohatých a rozvinutých regionech může přinést i žádoucí rozvoj chudých regionů, čímž by se mohly eliminovat rozdíly regionů.³⁵ *Myrdal se nedomnívá, že by se pozitivní a negativní navzájem vyrovnaly ve smyslu dosažení ekvilibria. I v málo pravděpodobném případě, že by k vzájemnému vyrovnání působení těchto faktorů došlo, příslušný region bude stagnovat, ale nebude se jednat o stav stabilní rovnováhy, nýbrž jen o přechodnou fázi, než převládnou kumulativní mechanismy vzestupného či sestupného směru.*³⁶

Myrdal dále tvrdil, že problémy nerovnoměrného regionálního rozvoje je třeba studovat v souvislosti s analýzou sociálních rozdílů. Ve své aplikaci teorie kumulativních příčin vychází ze tří základních skutečností: *1) na světě existuje malá skupina bohatých států a mnohem větší počet extrémně chudých států, 2) bohaté státy pokračují jako celek pevně v procesu ekonomického vývoje, zatímco v chudých státech je pokrok pomalejší a spíše se jedná o stagnaci, 3) proto se z globálního hlediska rozdíly mezi bohatými a chudými státy v posledních desetiletích zvětšily.*³⁷

3.2 Koncept kumulativní kauzality a dopady na meziregionální vztahy

Myrdalem zavedený koncept oběžné kumulativní kauzality představuje situaci, kdy změna jednoho faktoru vyvolá změnu orientace dalších faktorů tím, že dochází k posílení prvotní změny sekundární změnou. Jednoduše lze konstatovat, že změny jednotlivých faktorů působí ve stejném směru poté, co dojde k situaci, kdy je celý systém vlivem nějaké akce uveden do pohybu (např. změna cenové hladiny). V případě uplatnění této teorie přímo na regiony dochází k rozdílnému vývoji jednoho regionu oproti regionům ostatním a tím bude narůstat rozdíl právě mezi tímto jedním regionem a ostatními. Za hlavní mechanismy tohoto kumulativního procesu

³⁵ MYRDAL, Gunnar. *The drift towards regional economic inequalities in a country. In Economic theory and under-developed regions.* London: Duckworth, 1957., s. 23 - 38

³⁶ BLAŽEK, Jiří a UHLÍŘ, David. *Teorie regionálního rozvoje: nástin, kritika, klasifikace.* Praha: Karolinum, 2002, s. 88

³⁷ BLAŽEK, Jiří a UHLÍŘ, David. *Teorie regionálního rozvoje: nástin, kritika, klasifikace.* Praha: Karolinum, 2002, s. 87

Myrdal považuje vnější a vnitřní úspory. Příkladem vnějších úspor jsou aglomerační úspory, tedy úspory dopravních nákladů, dostatek kvalifikovaných pracovních sil, vysoký počet příležitostí atd. Příkladem vnitřních úspor jsou například úspory z rozsahu produkce.³⁸

Myrdal popisuje vývoj mezi regiony pomocí tří fází. *V první fázi dochází k selekci, respektive diferenciaci v úspěšnosti subjektů, ve druhé fázi dosahují rozdíly maxima, kdy úspěšné subjekty využívají v maximální míře svou převahu, a ve třetí fázi se rozdíly snižují především růstem vzájemné provázanosti, respektive organičnosti celého systému.*³⁹ Na uvedených fázích vývoje mezi regiony je zřejmé, že Myrdal vidí zásadní nárůst nerovnosti (a dopadům tzv. backwash effect) ve fázi druhé, přičemž připouští, že ve fázi třetí může docházet k určitému narovnávání nerovnosti (a dopadům tzv. spread effect), kdy i méně rozvinuté a chudší regiony mohou těžit pozitivně ze spolupráce s úspěšnějším a bohatším regionem (může docházet k rozvoji potřebné dopravní infrastruktury, školského a zdravotnického zázemí apod.)

3.3 Integrovaný rozvojový plán a pozitiva i negativa kumulativních mechanismů

*Za základní nástroj k překonání zaostalosti považuje Myrdal integrovaný rozvojový plán, který umožní realizaci celospolečensky prospěšných investičních akcí, je jsou samy o sobě neziskové, ale které umožní dosáhnout vnějších úspor dalším subjektům a tak nastartovat růst.*⁴⁰ Je samozřejmě zásadní otázkou, kde by měl stát (či region) získávat zdroje na financování takového ekonomicky-politického přístupu. Myrdal tyto zdroje spatřuje v odložení spotřeby a alokaci takto ušetřených zdrojů do investic.

Myrdalovo doporučení pro aktéry regionální politiky je, aby byl vytvořen integrovaný plán rozvoje regionu a využití celospolečensky prospěšných investic, které umožní dosažení externích úspor i dalším subjektům. Zdroje pro realizaci takové politiky by měly být získány odložením spotřeby a jejím přesunutím spotřeby do investic.

Myrdalem stanovené kumulativní mechanismy bezesporu skutečně existují, nicméně je třeba doplnit, že ne vždy probíhají v takové intenzitě, v jaké Myrdal předpokládal. Důvodem bude pravděpodobně podcenění pozitivních efektů (spread effects) působících směrem z bohatých a vyspělých regionů k těm méně vyspělým a chudým, a také podcenění přirozených limitů kumulativních mechanismů. Jako problematické se dále ukázalo i využívání zdrojů odložením spotřeby a jejich přesunutím do investičních oblastí, resp. Myrdal v této souvislosti nedostatečně vyhodnotil skutečnou efektivitu rozhodovacích procesů státní správy při

³⁸ BLAŽEK, Jiří a UHLÍŘ, David. *Teorie regionálního rozvoje: nástin, kritika, klasifikace*. Praha: Karolinum, 2002, s. 87 - 88

³⁹ BLAŽEK, Jiří a UHLÍŘ, David. *Teorie regionálního rozvoje: nástin, kritika, klasifikace*. Praha: Karolinum, 2002, s. 87 - 88

⁴⁰ BLAŽEK, Jiří a UHLÍŘ, David. *Teorie regionálního rozvoje: nástin, kritika, klasifikace*. Praha: Karolinum, 2002, s. 88

využívání veřejných zdrojů. Pozitivem Myrdalovy teorie kumulativních příčin bylo pak zejména upozornění na význam institucí pro následný rozvoj dotčeného regionu. Důležitý je i Myrdalům multioborový přístup, kdy v rámci svého zkoumání propojuje ekonomické, sociální a politologické přístupy (dokonce i s prvky institucionalismu, který se sám o sobě prosadil až později).⁴¹

Závěrem mohu k Myrdalově teorii kumulativních příčin dodat, že se jedná o přístup bezesporu velmi podnětný a na svou dobu progresivní. Obecně je jeho teorie spojována s pozitivy, která aktérům v dotčených regionech přinesla zejména zlepšení životní úrovně. Nicméně nelze opomíjet i určitá negativa teorie kumulativních příčin, které spočívají v expanzi veřejného sektoru, vyššímu zdanění a postupné ztrátě konkurenceschopnosti v podnikatelském sektoru.

⁴¹ BLAŽEK, Jiří a UHLÍŘ, David. *Teorie regionálního rozvoje: nástin, kritika, klasifikace*. Praha: Karolinum, 2002, s. 86-89

4 Funkce suburbanizovaného a na něj navazujícího území z hlediska funkcí ve vztahu aglomeračního centra

V této kapitole se zaměřuji na vymezení pojmu suburbanizace, jelikož tento jev a proces je příznačný pro vztahy aglomeračních center a jejich zázemí. Z hlediska výrazného propojení pojmů suburbanizace a urbanizace považuji za důležité zmínit i podstatu procesu urbanizace, a to alespoň stručným popisem.

4.1 Stručné vymezení pojmu urbanizace

Pojem urbanizace *představuje první fázi charakterizovanou koncentrací obyvatelstva kolem historických jader měst, vedle nově založených průmyslových závodů.*⁴² Jedná se tedy stručně řečeno o proces, kdy dochází ke stěhování obyvatel z venkova do měst.

Pokud hovořím o urbanizaci, mám na mysli komplexní proces změn, který vyvolala kupříkladu průmyslová revoluce a industrializace, případně i další technický vývoj, či dále i proces změn v daném území vyvolaný změnami sociálními, kulturními apod.. Může se zdát, že by mohla mít urbanizace univerzální charakter, ale není tomu tak, každé území si procházelo svým vlastním vývojem, což vedlo k odlišným výsledkům urbanizace.⁴³ Opakem urbanizace je dezurbanizace, tj. proces odlivu obyvatel z center měst zpět na venkovy, resp. vně aglomeračního centra (či mimo metropolitní oblasti).

4.2 Vymezení pojmu suburbanizace

Pod pojmem suburbanizace lze chápat *růst města prostorovým rozpínáním do okolí venkovské a přírodní krajiny.*⁴⁴ Podstatné rozpínání měst do okolí je způsobeno zejména rezidenčními tendencemi, ale výjimkou nejsou ani tendence komerční. V případě bližšího vymezení suburbanizace, ji nelze chápat jen jako proces rozšiřování města do jejích okrajových částí a tím vytváření jednoho celku, ale jako proces, v rámci, kterého dochází k oddělení prostoru mezi městem a jeho okolím, za podmínek stávajícího funkčního propojení. Suburbanizaci lze pak vykládat i jako další stupeň vývoje společnosti z hlediska osídlovacích tendencí a vytváření regionálních celků.

⁴² KOUTNÝ Jan a kol. *Charakteristika, stav, hodnoty a problémy územního rozvoje ČR*. In *KONCEPCE ÚZEMNÍHO ROZVOJE ČESKÉ REPUBLIKY*, [online] Praha: Ústav územního rozvoje, 2016 (akt.) [cit. 2025-07-29]. Dostupné z: <https://www.uur.cz/media/mysfcoo2/b2-20160318.pdf>

⁴³ WOKOUN, René; MATES, Pavel a KADEŘÁBKOVÁ, Jaroslava. *Základy regionálních věd a veřejné správy. Monografie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, s. 47

⁴⁴ SÝKORA, Luděk. *Suburbanizace a její sociální, ekonomické a ekologické důsledky*. Praha: Ústav pro ekopolitiku, 2002, s. 10

Proces suburbanizace se na každém území vyvíjí rozdílně, v našich podmínkách nedocházelo v zásadě ke vzniku zcela nových sídel, ale často byla stávající sídla rozšiřována o nové zástavby. Rozšiřování území bylo zapříčiněno různými invencemi, jako jsou shora uvedené rezidenční tendence, ale i komerční zájmy.

4.3 Vlivy na vývoj suburbanizačních procesů

Urbanizační procesy i suburbanizační procesy jsou ovlivněny řadou aspektů, které na ně působí. Tím, že došlo k rozvoji území, rozvoji dopravy a zlepšení ekonomické situace obyvatel, došlo také k růstu tendencí k opuštění jádra a přesunu do jeho zázemí.

Důvodem přesunu do zázemí je hned několik, pro příklad můžeme uvést nižší pořizovací náklady na bydlení, větší životní prostor, který nabízel kupříkladu rodinný dům, více aktivit v přírodě, se kterým je spojeno lepší a zdravější životní prostředí apod. Nedocházelo pouze k pohybu obyvatel z jádra do zázemí, ale také k přesouvání komerčních subjektů. Pro tyto subjekty byly pozemky v zázemí levnější variantou a za podmínek dobré dopravní infrastruktury nebo dostačující blízkosti města výhodnou alternativou oproti setrvání v jádru.⁴⁵

Je důležité zmínit, že na pojem suburbanizace můžeme nahlížet z více stran. Primárně se tedy jedná o odliv obyvatel z jádra do jejího zázemí, nicméně další možností je růst jádra a současně růst zázemí a poslední variantou je pokles významu jádra, kdy současně nedochází ani k růstu zázemí. Všechny tyto varianty lze označovat jako suburbanizaci.⁴⁶

Vlivem suburbanizace dochází i k ovlivňování krajiny. Suburbanizace, která je nekoncepční, výrazně přispívá k negativním dopadům. Je tak nezbytné usilovat o správný a udržitelný vývoj území i z hlediska sociálních a ekologických přínosů. V případě neovladatelné suburbanizace bez jakékoli regulace je velmi složitá její náprava. Proto je nezbytné, aby se do procesu suburbanizace zapojily k tomu určené instituce, které jsou důležité pro správnou regulaci prostorového uspořádání.

V souvislosti s touto prací je důležité zmínit také vztahy a vazby, kterými jsou jádra a zázemí propojená. Důvodem je prostorové uspořádání zázemí, které má spíše nižší hustotu osídlení, což vede k nedostatečné občanské vybavenosti, technické infrastruktuře apod. Prostorové uspořádání zázemí vykazuje nezbytnost dojížděky do zaměstnání či škol, což vede k nezbytnému pořízení dopravního prostředku nebo využívání místní dopravy, pokud se

⁴⁵ SÝKORA, Luděk. *Suburbanizace a její sociální, ekonomické a ekologické důsledky*. Praha: Ústav pro ekopolitiku, 2002, s. 10-12

⁴⁶ SÝKORA, Luděk. *Suburbanizace a její společenské důsledky*: In *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*, 2003, Vol. 39, No. 2. [online] Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2003. [cit. 2025-07-24]. Dostupné z: https://web.natur.cuni.cz/~sykora/pdf/Sykora_2003_Sociologicky%20casopis_39_2_Suburbanizace.pdf, s. 55-63

v daném zázemí nachází. Nejedná se pouze o dojížděku do zaměstnání, jde o nespočet jiných faktorů, které vedou obyvatele zázemí k migraci směrem do jádrové oblasti, aby byly uspokojovány jejich potřeby.⁴⁷

4.4 Dopady suburbanizačních procesů na příměstské oblasti

Suburbanizace popisuje změnu v podobě přesunu obyvatel z centrální části města nebo z venkovských sídel do prostoru předměstí – prostor mimo souvisle zastavěné plochy.⁴⁸

Suburbanizace vykazuje jak pozitivní, tak negativní dopady z pohledu ekonomického, sociálního či ekologického. Může dojít k situaci, kdy suburbanizace způsobí pozitivní ekonomické dopady, ale negativní sociální dopady, či naopak.

Vlivem suburbanizace dochází k různým formám využívání krajiny a je tedy nezbytné se více zabírat charakterem, prostorovým rozmístěním a vztahy při umísťování lidských aktivit v příměstské zóně ve vztahu k jádru metropole. Rozšiřování příměstské oblasti, je charakterizováno obecně poměrně nízkou hustotou zástavby a výrazným prostorovým oddělením. Z tohoto důvodu je velmi náročné zajištění technické infrastruktury a občanské vybavenosti. Obyvatelé příměstských oblastí se musí dopravovat za prací nejčastěji osobními automobily na úkor hromadné dopravy, kterou nelze kolikrát zajistit díky nízké hustotě zástaveb. Co je také pro příměstské oblasti a jejich obyvatele typické, je dojížděka za prací jejich obyvatel do jádrové oblasti kvůli vyšší kvalifikaci a tím odpovídajícímu ohodnocení, na rozdíl od pracovní síly potřebné pro ekonomické aktivity v příměstské oblasti, která bývá méně kvalifikovaná, byť často též dojíždějící, jelikož si ve většině případů nemůžou dovolit bydlení v této lokalitě. Z toho vyplývá, že zde existuje obousměrná dojížděka za prací u jednotlivých sociálních skupin, čímž dochází k nárůstu vzdálenosti dojížděky, rozšíření automobilní přepravy a času stráveného cestováním.

Suburbanizaci nelze zastavit, lze ji ovlivňovat. Koncentrovaná suburbanizace na rozdíl o suburbanizace rozptýlené má mnohem příznivější důsledky.⁴⁹

Proces suburbanizace je důležitý nejen z pohledu zjištění informací o změně struktury sídel a osídlení, vysvětlení, proč k takové změně dochází a jaký vliv na společenský rozvoj má, ale

⁴⁷ SÝKORA, Luděk. *Suburbanizace a její společenské důsledky*. In *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*, 2003, Vol. 39, No. 2. [online] Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2003. [cit. 2025-07-24]. Dostupné z:

https://web.natur.cuni.cz/~sykora/pdf/Sykora_2003_Sociologicky%20casopis_39_2_Suburbanizace.pdf, s. 55-63

⁴⁸ WOKOUN, René; MATES, Pavel a KADEŘÁBKOVÁ, Jaroslava. *Základy regionálních věd a veřejné správy*.

Monografie. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011., 53 - 58

⁴⁹ SÝKORA, Luděk. *Suburbanizace a její společenské důsledky*. In *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*, 2003, Vol. 39, No. 2. [online] Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2003. [cit. 2025-07-24]. Dostupné z:

https://web.natur.cuni.cz/~sykora/pdf/Sykora_2003_Sociologicky%20casopis_39_2_Suburbanizace.pdf, s. 55-63

také sledování pozitivních a negativních důsledků tohoto procesu. Vyhodnocení těchto důsledků, a to hlavně negativních, může zajistit změnu konkrétních politik či programů, aby mohlo dojít k zajištění jiných alternativ, které by tyto negativní důsledky eliminovaly. Naopak pozitivní důsledky je potřeba stimulovat a podporovat.⁵⁰

4.5 Stručné představení suburbanizačních procesů v České republice

Suburbanizaci Česká republika neprocházela shodně s ostatními státy západní Evropy, tedy v 60. letech 20. století, ale s určitým zpožděním. Nicméně podmínky, které Českou republiku ovlivňovaly, byly shodné, tedy sociální, ekonomické a kulturně-historické jako u států západní Evropy. Podstatou pro pochopení suburbanizačních procesů na našem území je osvětlení vývoje osídlení v našich podmínkách. Vývoj osídlení je ovlivněn geografickými podmínkami, také prostorovým vývojem vycházejícím z historických charakteristik, ale i vnitřní migrací v rámci České republiky, která má klesající tendence. To, jakým způsobem dochází k vývoji suburbanizace v České republice je ovlivněno tlaky velkých investorů či vlastníků pozemků, ale i nekonceptním řízením suburbanizačních procesů. Projevují se jak pozitivně, tak negativně. Jak výše zmiňuji, dochází k úbytku obyvatel z centrální části městských aglomerací, a právě tento trend je typický i pro náš územní prostor. Úbytek obyvatel z jádra jednotlivých měst přináší příliv obyvatel do přilehlých obcí. O to větší zájem obyvatel o přesun do takto přilehlých obcí je v případě významné polohy vzhledem k dopravním koridorům.⁵¹

Překrývání pozitivních i negativních jevů a faktorů suburbanizační procesy zcela jistě ovlivňuje. Nicméně na základě výzkumů jsou preference a tendence bydlení v suburbanizované zóně obyvatel České republiky totožné s preferencemi a tendencemi obyvatel vyspělých států. Abychom si přiblížili, o jaké preference se jedná, pak pro konkrétní představu jmenuji: *ceny pozemků, náklady na bydlení, preference bydlení, sociálně patologické jevy* (nižší kriminalita v suburbanizované zóně). Suburbanizační procesy v našem prostoru České republiky, jsou ovlivněny odklonem průmyslových podniků do vzdálenějších oblastí od centrálního prostoru města. V jádru města pak zůstává management, který potřebuje reagovat pružněji, výroba je přemístěna mimo centra zejména z ekonomických důvodů.

V České republice je pak situace specifická hlavně z důvodu většího počtu středních a malých měst. Sídelní struktura je vzhledem k našemu územnímu vývoji individuální a je pro ni

⁵⁰ SÝKORA, Luděk. *Suburbanizace a její společenské důsledky*. In *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*, 2003, Vol. 39, No. 2. [online] Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2003. [cit. 2025-07-24]. Dostupné z: https://web.natur.cuni.cz/~sykora/pdf/Sykora_2003_Sociologicky%20casopis_39_2_Suburbanizace.pdf, s. 55-63

⁵¹ WOKOUN, René; MATES, Pavel a KADEŘÁBKOVÁ, Jaroslava. *Základy regionálních věd a veřejné správy*. Monografie. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011., 53 - 58

charakteristická různorodost co do velikosti jednotlivých sídel. Díky tomu je pro Českou republiku namísto desurbanizačních procesů typická spíše tzv. nepřímá urbanizace, tedy odchod městského obyvatelstva do venkovských sídel blízkým zázemí jádra s výhodou dopravní infrastruktury a dalších benefitů aglomeračního centra.⁵²

⁵² WOKOUN, René; MATES, Pavel a KADEŘÁBKOVÁ, Jaroslava. *Základy regionálních věd a veřejné správy*. Monografie. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011., s. 53 - 58

5 Možnost využívání socioekonomického a kulturně vzdělávacího potenciálu metropole pro sídla a populaci v jejím zázemí

V této kapitole nastíním, jaké možnosti pro populaci zázemí skýtá právě provázanost s aglomeračním centrem, tj. jádrem ve vztahu k zázemí. Tento potenciál budu posuzovat zejména z pohledu socioekonomického a kulturně vzdělávacího.

Co si lze pod pojmem potenciál představit? Potenciál lze chápat jako „určité napětí (rozdíl) mezi dvěma póly, ze kterého plyne schopnost jednoho či druhého pólu působit na pól opačný nějakou silou a způsobit tak nějakou změnu“⁵³

Jednotlivé faktory odrážející situaci v daném územním celku jsou na sebe navzájem napojené. Příkladem může být vyšší vzdělanost v dané lokalitě, která zvyšuje pozitivní sociální prostředí a soudržnost. Faktorů však může být nespočet, přičemž ovlivňují okolí aglomerací pozitivně i negativně. Ve své práci se dále zaměřím na ty, které budou pro mé zkoumání podstatné, tj. kulturně vzdělávací a socioekonomické faktory a jejich potenciál.

5.1 Kulturně vzdělávací potenciál

Nejdříve se zaměřím na vymezení faktorů z oblasti kulturní a vzdělávání a jejich pojmové chápání pro účely následné analýzy vybraných aglomeračních center a jejich zázemí.

5.1.1 Kulturní potenciál

Pod pojmem kultura si asi každý dokáže představit nějaký zobecňující a široce přijímaný význam tohoto slova. Co se však skutečně pod tímto pojmem skrývá? V první okamžiku si představím divadlo, muzeum, galerii, ale také umění tvořit, tedy převedení své vlastní představy do hmotných objektů. Po hlubším zamyšlení však docházím k tomu, že se jedná obecně o vnitřní obohacení člověka, ať už se jím stane cokoli, zkrátka osobní přínos, který dokáže pozvednout mysl a duši.

Kultura má nesčetné množství definic a pro každého znamená trochu něco jiného. Pojem kultura je popisován jako *společenský přínos k organizaci přírodních jevů a procesů, pro individuální a společenské potřeby člověka, jako nahlížení na přírodu z perspektivy vývoje člověka a společnosti*.⁵⁴ Dalo by se říct, že kulturou je vše, čím se člověk obklopuje a co si kolem sebe postupným vývojem vytvořil.

⁵³ ZICH, František (ed.). *Sociální potenciál starého průmyslového regionu: poznatky z výzkumu*. 1. vyd. Praha: Vysoká škola finanční a správní, 2006. s. 103

⁵⁴ PATOČKA, Jiří a HERMANOVÁ, Eva. *Lokální a regionální kultura v České republice: kulturní prostor, kulturní politika a kulturní dědictví*. Praha: ASPI, 2008. s. 10

Vzhledem k podstatě tématu této práce, kdy se zaměřuji na vztahy socioekonomické povahy mezi vybranými centry a jejich zázemím, je mi blízký popis pojmu kultura podle německého sociologa Mohammeda Hassana Rassemu. Ten kulturu rozděluje do několika celků začínajících od krajinného prostředí, kde dochází k využívání tohoto prostřední k zemědělské výrobě, až ke k využívání půdního fondu jako prostoru k sociálnímu uspořádání. Rozřazení těchto celků je dle mého hodnocení účelně systematické. Prvním celem popisuje jako využívání krajiny z hlediska možností z oblasti zemědělství, primárně chov zvířat a pěstování užitkových rostlin, a také využívání půdy jako půdy orné, sadů, luk apod. Jedná se o specifické využití krajinného rázu, v jehož důsledku je společnost strukturována. A právě v rámci územního plánování je možné se setkat s termínem kultura, přesně „kultura pozemku“, ačkoliv se na první pohled může zdát význam tohoto termínu v souvislosti s půdou (pokud ji vnímáme jen jako zeminu) nepřiléhající. Dalším celkem je nehmotné vlastnictví člověka v podobě individuálního rozvoje, kterým může být kultura výchovy (či vzdělávání), která pak určuje, jakým člověkem se stáváme a do jaké společnosti směřujeme. Díky tomuto rozvoji dochází ke zdokonalování lidské společnosti jako celku. Dalšími dvěma oblastmi jsou „kvalita mezilidských vztahů“, která je podle mého názoru často nedoceněnou složkou kvality celé společnosti, která se od ní odráží, a také oblast „náboženské kultury a ideologie“, která dle mého názoru v regionu České republiky nebývá v popředí zájmů i z důvodu vysoké míry ateismu české populace.⁵⁵

Definici kultury podle Patočky, kterou jsem si pro vymezení kulturního potenciálu, respektive kultury vybrala, považuji za zajímavou z pohledu nahlížení kultury i z jiných úhlů pohledu, než běžně užívané definice odrážející jednotlivé činnosti a aktivity, které jsem prezentovala výše (tj. představa pojmu kultura jen jako návštěvy muzeí, galerií, existence spolků různého zaměření, aktivity volnočasové apod.) Kulturní potenciál z pohledu vztahů mezi sídelním centrem a jeho zázemím a tím intenzivnější či naopak méně intenzivní vazby mezi nimi jsou důležité pro jeho vymezení. To, jestli se v zázemí velkých sídelních center vyskytují kulturní zařízení, spolky či volnočasové aktivity, jež mají potenciál jejím obyvatelům poskytnout program, který je uspokojí v jejich potřebách a způsobí, že vazby na sídelní centrum mohou být silně intenzivní nebo naopak.

Kulturní potenciál bezesporu formuje lidskou společnost, neboť i prostřednictvím kultury dochází k atraktivitě daného regionu, která vede k ekonomickému růstu a podpoře zaměstnanosti. Kulturně vzdělávací potenciál je tak důležitý pro jednotlivé metropole

⁵⁵ PATOČKA, Jiří a HERMANOVÁ, Eva. Lokální a regionální kultura v České republice: kulturní prostor, kulturní politika a kulturní dědictví. Praha: ASPI, 2008. s. 9-10

v souvislosti s populací v jejím zázemí. Jednotlivé vazby mezi nimi jsou díky nabídce kulturního dědictví v metropoli pevnější a rozvoj tohoto potenciálu k silnějším vazbám jen přispívá.⁵⁶

5.1.2 *Vzdělávací potenciál*

Vzdělání je dalším faktorem, který je neméně důležitý pro ovlivňování vztahů mezi sídelním centrem a jeho zázemím. Jedná se o elementární faktor, který ovlivňuje celou společnost. To, zda je obyvatelstvo vzdělané má nezměrný dopad na strukturu celé společnosti včetně toho, jakým směrem se bude společnost dále vyvíjet. Pokud má společnost zájem nestagnovat, ale naopak se neustále rozvíjet, směřovat kupředu, pak je nezbytné, aby docházelo k nárůstu ve vzdělání obyvatelstva a tomu odpovídajícímu počtu školských zařízení na všech stupních. Vzdělanost obyvatelstva, je odrazem úspěch a pokroku celé společnosti.⁵⁷

To, že dochází ke změně ve vývoji vzdělanosti obyvatel, dokládají data z Českého statistického úřadu a různých studií, která se touto tematikou zabývají. Vnímání úrovně a rozsahu vzdělanosti má ale i svůj individuální charakter, který se odvíjí i od určitého funkčního sociálního zázemí, ve kterém se každý člověk pohybuje, a vzájemného kontaktu s vymezenou skupinou lidí v dosahu (ať už rodinném, pracovním, zájmovém apod.). V tomto směru bylo pro mne zajímavé zjištění v rámci vlastní zkušenosti, ze kterého vyplynula vyšší vzdělanost aktérů v mém okolí. Jedná se zejména z velké části o vysokoškolsky vzdělané obyvatelstvo, minimálně pak středoškolsky vzdělané. Jde sice o nepodstatné a z empirického hlediska velmi úzké ústní šetření, nicméně i z toho pak plyne závěr, že právě vzájemná konektivita osob s vyšším vzděláním může mít pozitivní dopad na růst vzdělanosti v určitém sídelním celku, a to v důsledku vzájemného ovlivňování, sdílení názorů, společenské diskuse apod. Mním zde určitou motivaci k dalšímu zvyšování či prohlubování vzdělání v důsledku vlivu osob z nejbližšího okolí.

Podle Šnejdové lze také konstatovat, že na jednotlivých úrovních vzdělanosti dochází ke změnám, v jejich důsledku se dostavuje všeobecně postupný růst vzdělanosti obyvatelstva. To, zda je společnost v rámci jednotlivých územních celků ve vzdělání spíše úspěšná, stagnující či spíše neúspěšná, je dáno jednak samotným vzděláním obyvatel, ale také migrací, ke které dochází. Suburbanizace a tím způsobená změna ve struktuře obyvatel vede ke zvyšování vzdělanosti v zázemí sídelních center.

⁵⁶ BERNARD, Josef, PATOČKOVÁ, Věra; ČERMÁK, Daniel a VOJTÍŠKOVÁ, Kateřina (ed.). *Kultura v krajích České republiky*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2012. s. 20-22

⁵⁷ Šnejdová Iva. *Změny ve vzdělanostní struktuře obyvatelstva Pražského městského regionu* In: *Ouředníček: Sociální geografie pražského městského regionu*. [online] Praha: Přírodovědecká fakulta UK. [cit. 2025-07-24]. Dostupné z: <https://web.natur.cuni.cz/~slamak/gacr/kniha/snejdova.pdf>. s. 114

5.2 Socioekonomický potenciál

Dále bych se v rámci řešené problematiky konkrétních faktorů v rámci potenciálu zaměřila na vymezení faktorů z oblasti kulturní a vzdělávání a jejich pojmové chápání pro účely následné analýzy vybraných aglomeračních center a jejich zázemí.

Socioekonomický potenciál vyjadřuje schopnosti nebo možnosti, které daný region z pohledu vzájemného propojení sociálních a ekonomických aspektů nabízí. Socioekonomický potenciál v sobě nese velké množství jednotlivých faktorů, kam můžeme zařadit vývoj počtu obyvatel, pracovní příležitosti, životní úroveň, ekonomický růst, vzdělanostní strukturu apod. Význam socioekonomického potenciálu zahrnuje velké množství na sebe navazujících aspektů a vztahů mezi ekonomickými a sociálními faktory vyjadřující obraz, v mém případě, vybrané oblasti jako celku.

K vytvoření pohledu na jednotlivé úrovně území, je nutné získat statistická data, a to kupříkladu z Českého statistického úřadu nebo z Úřadu práce, vzhledem k tomu, o jaké socioekonomické faktory se jedná. Jednotlivá data mohou sloužit ke stanovení indikátorů expanze území, v případě této práce budou zjištěná data sloužit ke komparaci vztahů sídelních center a jejich zázemí.⁵⁸

Socioekonomický potenciál daného území má určující vliv na migraci obyvatel. Pokud jsou na daném území rozšířené příznivé sociální a ekonomické podmínky, pohyb populace do těchto míst je vyšší, což s sebou nese i intenzivnější bytovou výstavbu, rozšířenější občanskou vybavenost na jedné straně. Na straně druhé to s sebou přináší intenzivnější dojížděku za prací a do škol, případně za kulturou a volnočasovými aktivitami a tím zhoršené životní prostředí jako negativní stránka věci.

5.2.1 Sociální potenciál

Pro přiblížení podstaty sociálního potenciálu jsem vybrala definici, která sociální potenciál chápe jako „schopnost a sílu místního společenství nějakého územního celku (např. obce, města, kraje, státu) vykonávat všechny důležité činnosti zajišťující jeho přežívání a rozvoj. Sociální potenciál je pak součástí potenciálu územního, který zahrnuje ještě potenciály dalších oblastí (ekonomický, polohový, rozvojový, zdrojový atd.). Potenciál obecně můžeme chápat jako určité napětí (rozdíl) mezi dvěma póly, ze kterého plyne schopnost jednoho či druhého pólu působit na pól opačný nějakou silou a způsobit tak nějakou změnu.“⁵⁹

⁵⁸ TVRDÝ Lubor. *Socioekonomické analýzy měst a regionů*. In: *Marketingové a socioekonomické analýzy měst a regionů v MSK. Ostrava 5.2.2004*. Ostrava: VŠB – TU Ostrava, Ekonomická fakulta, 2004. s. 3-10.

⁵⁹ ZICH, František (ed.). *Sociální potenciál starého průmyslového regionu: poznatky z výzkumu*. 1. vyd. Praha: Vysoká škola finanční a správní, 2006. s. 7

Vzhledem k územním celkům v zázemí sídelních center, pro tuto práci vybraných a popisovaných níže, lze z vlastní zkušenosti konstatovat, že menší územní celky mají pevnější sociální vztahy než vztahy, které jsou vytvářeny mezi obyvateli velkých územních celků. Semknutí obyvatel je důležité a podstatné pro zajištění stabilního a bezpečného sociálního prostředí. Stabilní a bezpečné sociální prostředí může být narušeno nově příchozím obyvatelstvem, které může mít rozdílné priority a zájmy na rozdíl od tzv. místního obyvatelstva, které v dané lokalitě dlouhodobě žije. Je zřejmé, že změna sociální struktury obce se bude odvíjet od počtu nově příchozích obyvatel. Pokud je v dané lokalitě strategie územního plánu bez výrazné bytové výstavby, pak je změna sociální struktury nepatrná, bez většího vlivu na okolí.

Zajímavým sociálním exkurzem v rámci stávajících obyvatel obce a nově příchozích z pohledu bydlení a životního stylu a z pohledu aglomeračních center a jejich zázemí je značná odlišnost obou těchto skupin. Výraznější rozdíly lze v případě případové studie předpokládat u Prahy a jejího zázemí, avšak Pardubice nejsou z pohledu nabízených služeb nijak nevýrazným sídlem, které by nemělo co nabídnout. Vzhled bydlení místního obyvatelstva od nově příchozích bude rozdílný, místní obyvatelstvo bude obývat starší zástavbu, na rozdíl u nově příchozích, kteří si staví nová obydlí. Podstatný rozdíl bude hlavně z pohledu životního stylu, který se bude lišit ve způsobu využívání služeb, ale také z pohledu doby strávené v zaměstnání.

5.2.2 Ekonomický potenciál

Ekonomická výkonnost daného regionu či metropole je dána právě exaktními ekonomickými ukazateli. Nejvýznamnějším ukazatelem je hrubý domácí produkt (HDP). Existují však i další proměnné, které ovlivňují sledovaný region, ať už je jím zaměstnanost, důchod či další. Pokud bychom sledovali ekonomické faktory na národní úrovni, pak by pro nás byl klíčový HDP, ale vzhledem k tomu, že se zabývám specifickými regiony, bude příznivější sledovat hrubý regionální produkt (HRP). Stejně tak se můžeme zaměřit na hrubý regionální důchod, na rozdíl od národní úrovně, kde je sledován hrubý národní důchod. V případě uvedených regionálních ukazatelů můžeme sledovat nejen ekonomickou výkonnost, můžeme sledovat i další ekonomické parametry, které vyjádří potřebu daného regionu ve srovnání s regionem jiným nebo umožní komparovat ekonomický blahobyt ve vztahu k osobním důchodům, a to například produktivita práce, osobní spotřeba, investice a další.⁶⁰

⁶⁰ MACHÁČEK Jaroslav a kol. *Prostorová ekonomie: distanční opora*. Pardubice: Univerzita Pardubice. 2019, s. 52-53

5.3 Míra a způsob integrace a konektivity ve vztazích aglomeračního centra a jeho bezprostředního okolí

Podstatou této práce je zpracování vztahů aglomeračního centra a jeho zázemí, a to na vybraných případech Prahy (resp. Pražské metropolitní oblasti) a Pardubic (resp. Pardubické aglomerace). Pro vymezení území, je zapotřebí vymezení vztahů, kde se právě tato problematika prolíná s výše definovanými faktory potenciálu, tj. v případě mé práce potenciálu kulturně vzdělávacího a sociálněekonomického.

Tím, jaké vztahy se v rámci daného území vyskytují, jsou vymezována území samotná. Vztahů na úrovni zázemí-jádro na sociálně-geografickém pozadí je nespočet. K tomu, aby bylo možné dané území vztahově vymežit, jsou vymezeny takové vztahy, které jsou považovány za klíčové.

Primárním a určujícím vztahem k tomuto vymezení je dojížděka a ten doplňují či rozvíjejí i vztahy další, pod kterými si můžeme představit například dodavatelsko-odběratelské vztahy, vztahy podnikatelského sektoru, vztahy v rámci bytové oblasti, kulturní vazby atd. Je nezbytné doplnit, že existuje řada omezení, v podobě nedostatečného množství materiálů či dat, k monitorování jiných vztahů, jakými mohou být kooperace ekonomických subjektů nebo vztahy související se službami. V případě větších územních celků dochází k vytvoření většího počtu vztahů a naopak. Vysoká či nízká intenzita vztahů uvnitř nebo vně území je specifikována na základě hierarchizace území:

- *subregiony*

V případě nejmenších územních celků, subregionů existují nejméně intenzivní vztahy v rámci daného území, pokud budeme hovořit o vztazích mimoregionálních, pak se bude jednat o dojížděky, tedy vztahy bydliště-zaměstnání.

- *mikroregiony*

Tyto územní celky se vyznačují již intenzivnějšími vztahy, které bývají zejména na úrovni bydliště-zaměstnání, případně bydliště-jiné aktivity.

- *meziregionální celky*

Územní celky takovéto velikosti se vyznačují intenzivními vztahy v rámci daného území, na rozdíl od nižší intenzity vztahů mimo prostor regionu. Z této skutečnosti vyplývá, že není na denní bázi nutná například denní dojížděka za prací.

- *makroregiony*

Poslední skupinou hierarchizovaného území jsou makroregiony, již podle svého názvu je zřejmé, že se v rámci tohoto hodnocení jedná o největší územní celek.⁶¹

⁶¹ HAMPL Václav, GARDAVSKÝ Václav, KÜHNEL Karel. Regionální struktura a vývoj systému osídlení ČR. Praha 1987. s. 129-132

Na výše popsanou vztahovou problematiku pak navazuje posuzování tzv. místního rozvoje. Zde bych jen na okraj zmínila, že místní rozvoj je významným pojetím z pohledu vztahů územních celků. Pojem rozvoj se dá snadno zaměnit s pojmem růst, a to i v případě, že se jedná o dva odlišné pojmy. Nicméně pod pojmem rozvoj je nutné si představit proces změn. Jedná se o změny, které nastávají postupnými aktivitami při efektivním využívání přírodních zdrojů a dalších možností. Růst, který jsem zmínila výše a zdůraznila jeho odlišný význam od pojmu rozvoj je přesto v rámci místního rozvoje neopomenutelnou součástí. Jedná se o proces efektivních a účelných změn, ke kterým dochází a které mají s velkou pravděpodobností, avšak ne nutně, růstový ráz. Růst je v rámci místního rozvoje chápán z pohledu strukturálních změn, kdy se stává většinou součástí rozvoje a bývá výsledkem výkonu produkce dané ekonomiky. V návaznosti na hodnocení místního rozvoje jsou pak obecně vymezovány tři základní modely územního rozvoje – místní ekonomický rozvoj, mnohorozměrný rozvoj a trvale udržitelný rozvoj.⁶²

⁶² MACHÁČEK Jaroslav a kol. *Prostorová ekonomie: distanční opora*. Pardubice: Univerzita Pardubice. 2019, s. 72-85

6 Případová aplikace získaných poznatků na vybraná aglomerační centra v České republice na příkladu Prahy a Pardubic

V této kapitole a části mé práce se budu zabývat analýzou vybraných aglomeračních center v České republice, kdy pro účely této práce byla zvolena města Praha a Pardubice. Zaměřím se na vymezení pojmu aglomerace a jeho vztahu k oběma městům, přičemž dále z analytického a statistického hlediska přiblížím strukturu a charakter obou aglomeračních oblastí, ve kterých se nachází Praha a Pardubice. Popsán bude i jejich význam jako jádra dané oblasti.

Dále je podstatnou částí této kapitoly a jednotlivých podkapitol podrobné analyzování charakteru vybraných sídelních celků v zázemí aglomeračních center Prahy a Pardubic. Zde budou tato sídla blíže popsána zejména z hlediska jejich velikosti, dopravního napojení na příslušné aglomerační centrum, z hlediska rozsahu zdravotního, školského a kulturního zázemí a v neposlední řadě také možností pracovního trhu a potenciální zaměstnanecké nabídky.

6.1 Definice a vymezení pojmu aglomerace a městských regionů

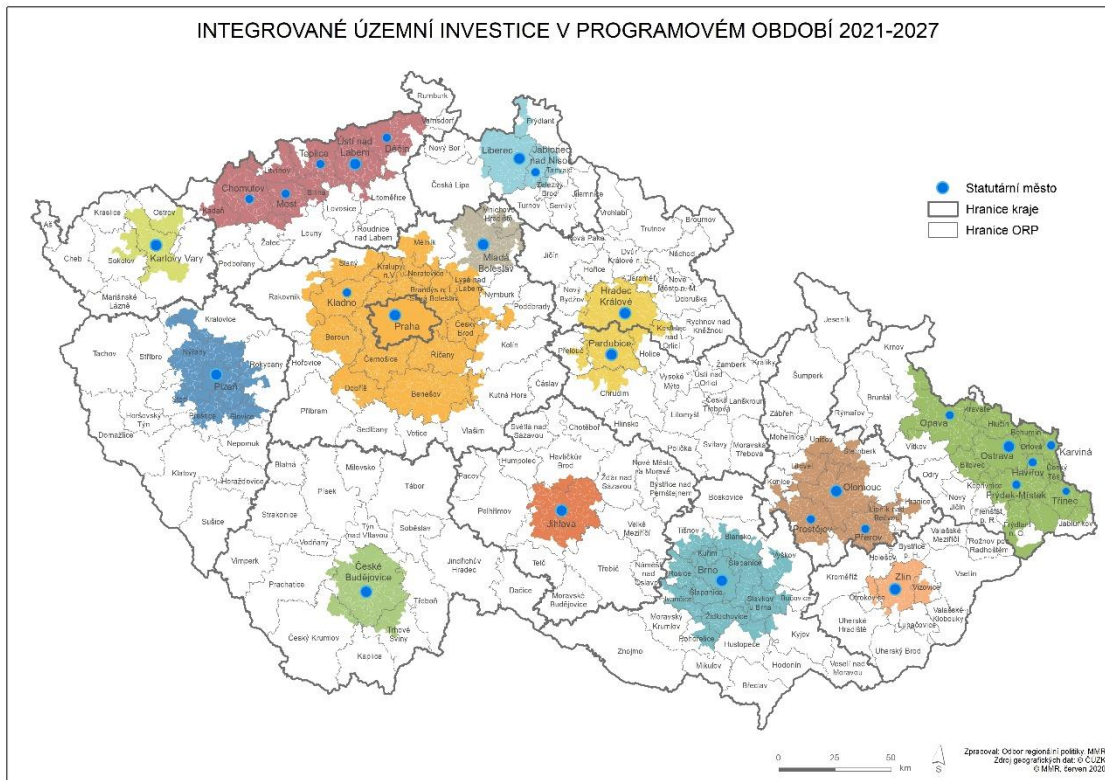
Aglomerace a městské regiony představují vyšší úroveň sídelní struktury s rozvinutou územní dělbou práce a s vysokým stupněm urbanizace (80 % a více). Tato území se vyznačují vyšším stupněm využití území, vyšší mobilitou obyvatel, aglomeračními výhodami, ale i vyšším nebezpečím ohrožení životního prostředí.⁶³

Metropolitní oblasti, stejně jako aglomerace, byly vymezeny na základě zadání veřejné zakázky Ministerstva pro místní rozvoj České republiky z důvodu určení/rozdělení území České republiky pro čerpání Integrovaných teritoriálních investic (ITI). Přidanou hodnotou nově vymezeného území bylo využívání takto vymezeného regionu pro realizaci regionální politiky. Realizace regionální politiky je pak uskutečňována na základě Strategie regionálního rozvoje České republiky (SRR). Vymezení prostoru na metropolitní oblasti a aglomerace bylo učiněno dle metodického přístupu za použití dat mobilních operátorů a dalších statistických dat. Metodický přístup pro vymezení těchto oblastí byl aplikován na správní obvody obcí s rozšířenou působností (ORP).

V rámci Strategie regionálního rozvoje České republiky 2021+, která byla schválena vládou České republiky, došlo k vymezení metropolitních oblastí a aglomerací pro následující programové období EU následovně: Pražská metropolitní oblast, Brněnská metropolitní oblast,

⁶³ KOUTNÝ Jan a kol *Charakteristika, stav, hodnoty a problémy územního rozvoje ČR*. In *KONCEPCE ÚZEMNÍHO ROZVOJE ČESKÉ REPUBLIKY*, [online] Praha: Ústav územního rozvoje, 2016 (akt.) [cit. 2025-07-29]. Dostupné z: <https://www.uur.cz/media/mysfcoo2/b2-20160318.pdf>

Ostravská metropolitní oblast, Plzeňská aglomerace, Liberecko-jablonecká aglomerace, Českobudějovická aglomerace, Hradecko-pardubická aglomerace, Jihlavská aglomerace, Karlovarská aglomerace, Mladoboleslavská aglomerace, Olomoucká aglomerace, Ústecko-chomutovská aglomerace a Zlínská aglomerace.⁶⁴

Obrázek č. 3: Vymezení metropolitních oblastí České republiky

Zdroj: NEMEŠKAL, Jiří, OUŘEDNÍČEK, Martin, POSPÍŠILOVÁ (2000)

Strategie regionálního rozvoje České republiky se obecně řídí zákonem č. 248/2000 Sb., o podpoře regionálního rozvoje, ve znění pozdějších předpisů, když právě v této strategii je blíže specifikována podpora regionálního rozvoje ve vymezených oblastech, včetně metropolitních oblastí a aglomeračních center. Ve shora citovaném zákoně je podpora regionálního rozvoje rozvedena v několika bodech, z nichž hned první uvádí cíl této podpory následovně: „*cíl podpory regionálního rozvoje zajistit dynamický a vyvážený rozvoj území České republiky se zřetelem na kvalitu života a životního prostředí, přispět ke snižování regionálních rozdílů a zároveň umožnit využití místního potenciálu pro zvýšení hospodářské a sociální úrovně jednotlivých regionů*“.⁶⁵ Z citovaného vyplývá, že dokument Strategie regionálního rozvoje České republiky je z hlediska jednotlivých metropolitních oblastí i aglomerací dokumentem

⁶⁴ Český statistický úřad. *Data pro metropolitní území a aglomerace*, [online]. 2025 [cit. 2025-07-01]. Dostupné z: <https://csu.gov.cz/data-pro-metropolitni-uzemi-a-aglomerace>

⁶⁵ viz ustanovení § 3 zákona č. 248/2000 Sb., o podpoře regionálního rozvoje, ve znění pozdějších předpisů

velmi podstatným. Jednotlivé aktivity vedoucí k rozvoji metropolitních oblastí a aglomerací jsou pak dále rozvedeny v akčním plánu Strategie regionálního rozvoje České republiky pro dané období. V rámci příslušného akčního plánu dochází k bližšímu vymezení a definování jednotlivých kroků vedoucí právě k rozvoji regionu, přičemž akční plány jsou vytvářeny v kontinuitě na předchozí akční plány.

Dalším důležitým pojmem pro regionální rozvoj je územní dimenze, chápána jako regionální hledisko, jejímž cílem je koncentrování finančních prostředků pro to, aby mohlo dojít k cílenému využití těchto prostředků v určitých typech území, tedy tam, kde jsou odlišné výchozí podmínky. To, jakým způsobem dochází k využívání finančních prostředků, vyplývá z potenciálu, který dané území přináší, ale také z toho, kde jsou podmínky ztíženy. Můžeme říct, že za pomoci územní dimenze dochází k efektivnější realizaci stanovených cílů z pohledu vyšší konkurenceschopnosti a na druhou stranu nižších sociálních a ekonomických rozdílů. Územní dimenze je popisovaná z několika pohledů: územní, integrovaný a tematický. V této práci se zaměřuji na přístup územní, který vymezuje jednotlivá území na základě socioekonomických aspektů takto:

- *Rozvojová území (metropolitní oblasti; regionální sídelní aglomerace; regionální centra a jejich zázemí)*
- *Stabilizovaná území*
- *Periferní území*

Nástroje využívané k naplnění územní dimenze jsou dvojí, jednak jsou to integrované teritoriální investice (ITI), které byly zmíněny již výše, a dále také komunitně vedený místní rozvoj (CLLD). Pro tuto práci bude však relevantním nástrojem právě nástroj v podobě integrovaných teritoriálních investic (ITI), prostřednictvím kterého budou přiblíženy a popsány vztahy mezi aglomeračními centry a jejich zázemím, a to na příkladu zvolených měst Pardubic a Prahy.

Výše uvedený nástroj označený jako *Komunitně vedený místní rozvoj* nicméně nelze zcela opomíjet. Jedná se o nástroj určený pro místní akční skupiny, které mají své strategie pro rozvoj území, v rámci kterého uplatňují svou působnost. Jejich cílem je podpora růstu a dosažení vytyčených cílů.⁶⁶ Oba tyto nástroje jsou nástroji integrovanými, které mají schopnost efektivně využít více finanční podpory z několika zdrojů. Aplikace tohoto nástroje v rámci územní dimenze je za pomoci integrovaných strategií a může být součástí několika fondů a operačních

⁶⁶ Ministerstvo pro místní rozvoj ČR. *Komunitně vedený místní rozvoj (CLLD)*. 2025 [online]. [cit. 2025-07-24]. Dostupné z: <https://mmr.gov.cz/cs/microsites/uzemni-dimenze/regionalni-rozvoj/clld>

programů.⁶⁷ To, proč je žádoucí tyto nástroje využívat, vyplývá jednak ze strategií a záměrů fondů Evropské unie a jejich synergického využívání, ale hlavně z důvodu efektivnějšího uplatnění strategie regionálního rozvoje. Na základě vymezeného územního přístupu a zaměření této práce na metropolitní oblasti a aglomerace je zřejmé, že využití těchto nástrojů v rámci rozvojového území vyzdvihuje roli těchto oblastí, které jsou vnímány jako území v růstu či pro růst určená.

6.2 Definice a vymezení pojmu obce s rozšířenou působností

Obce s rozšířenou působností jsou specifické správní jednotky s legislativně vymezenou širší pravomocí (ať již přenesenou nebo samostatnou) v rámci rozhodovacích procesů významných pro zajištění chodu a správy dotčeného území jejich obce (sídelního celku).

Obce s rozšířenou působností jsou legislativně vymezeny následovně⁶⁸:

(1) Jako obecní úřad obce s rozšířenou působností je pro účel výkonu přenesené působnosti označován v zákonech a jiných právních předpisech, popřípadě aktech řízení a úkonech podle § 61 odst. 2 písm. b) obecní úřad, který, vedle přenesené působnosti podle § 61 odst. 1 písm. a) a vedle přenesené působnosti podle § 64, vykonává v rozsahu jemu svěřeném zvláštními zákony přenesenou působnost ve správním obvodu určeném prováděcím právním předpisem.

(2) Obce s rozšířenou působností určuje zvláštní zákon. (dle Přílohy č. 2 k zákonu č. 314/2002 Sb., o stanovení obcí s pověřeným obecním úřadem, ve znění pozdějších předpisů).

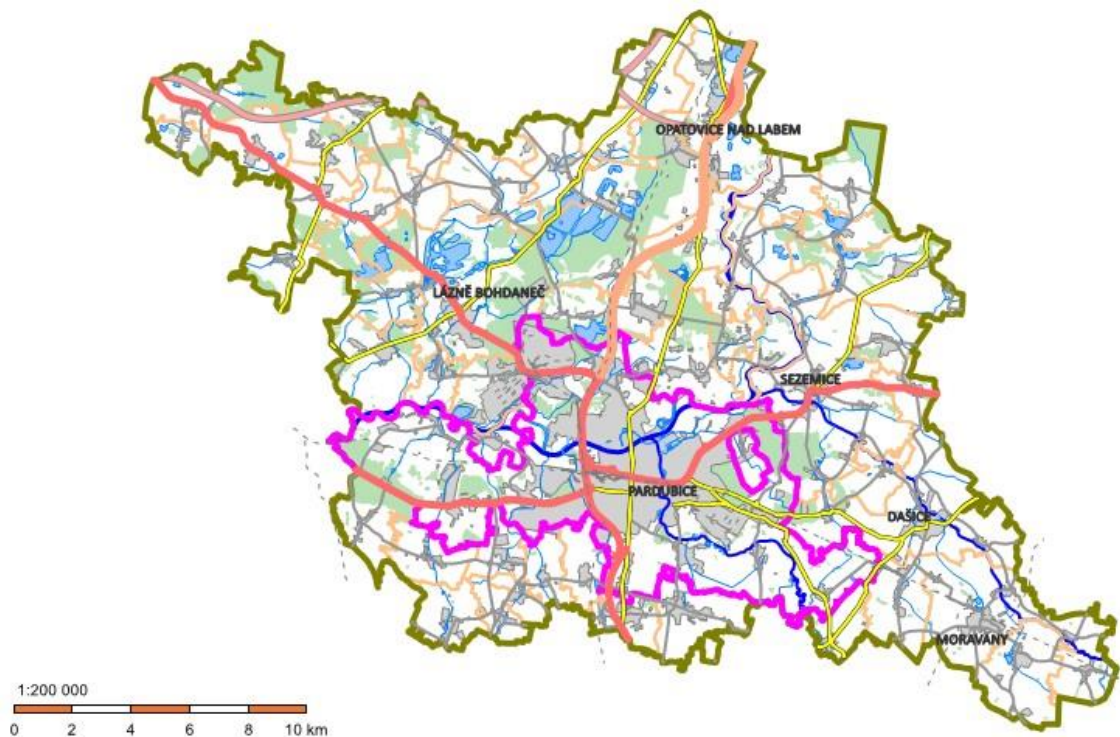
Obce s rozšířenou působností zmiňuji proto, že v rámci empirické a analytické části této práce budu komparovat zvolené vztahy mezi jádrem a jeho zázemím na příkladu měst Pardubic a Prahy. V rámci analýzy vztahů u města Pardubice, bude posouzení vztahu zázemí k jádru sledováno právě na území správní obvodů obcí s rozšířenou působností.

V rámci komparace vztahů zázemí-jádro budu porovnávat sledované charakteristiky, které jsem si stanovila jako základní funkční komponenty. Tyto charakteristiky vypovídají o vzájemných vztazích mezi jádrem a jeho zázemím na příkladu Pardubic a Prahy.

Aby bylo možné zjistit stanové charakteristiky, je nutné vždy vytyčit sledované území. Pro vymezení sídelního centra Pardubice a jeho zázemí jsem zvolila úroveň diferenciaci podle správního obvodu obce s rozšířenou působností.

⁶⁷ Ministerstvo pro místní rozvoj ČR. *Územní dimenze 2021+*, [online]. 2025 [cit. 2025-07-24]. Dostupné z: <https://mmr.gov.cz/cs/microsites/uzemni-dimenze/ud-typy/uzemni-dimenze-2021>

⁶⁸ Viz § 66 zákona č. 128/2000 Sb., o obcích (obecním zřízení), ve znění pozdějších předpisů

Obrázek č. 4: Vymezení obcí s rozšířenou působností v zázemí města Pardubice

Zdroj: Magistrát města Pardubice (2025)

Pro vymezení sídelního centra Prahy a jeho zázemí je určující metropolitní oblast vymežující město Prahu a část území spadající do Středočeského kraje, přičemž mapa Pražské metropolitní oblasti je uvedena níže v kapitole pojednávající o vymezení a charakteru aglomeračního území Pražské metropolitní oblasti.

Charakteristiky určené ke komparaci u obou vymezených územních oblastí jsem zvolila následující: *dojížděku do zaměstnání, dojížděku do škol, primární lékařskou péči, bytovou výstavbu a kulturní vybavenost*. Vzhledem ke způsobu vyobrazení vztahů mezi zázemím a jádrem jsem se zaměřila na kritéria z odlišných oblastí, aby bylo čitelné, které vazby jsou intenzivnější, které méně a jaký je rozdíl mezi vztahy zázemí u krajského města a hlavního města České republiky. V případě stručného popisu vybraných obcí v zázemí se zaměřuji na základní informace vztahující se k tématu této práce. Vzdálenost mezi vybranou obcí a jádrem je popisována směrem od centrální části obce v zázemí do centrální části jádra, kupříkladu vzhledem ke kritériu kulturní nabídky, nicméně je nutné zmínit poznámku, že vzdálenost k okrajovým částem jádra může být nepatrná.

6.3 Základní vymezení porovnávaných aglomeračních center na příkladu Prahy a Pardubic jako součástí Hradecko-pardubické metropole

V této práci komparuji za pomoci případové studie zvolené dvě aglomerační oblasti a jejich zázemí, a to Pardubice a Prahu. S ohledem na shora provedené vymezení pojmu aglomeračního centra je podstatné uvést, že Praha bezesporu významným aglomeračním centrem je, a město Pardubice je potom spíše součástí širšího aglomeračního centra, kterým je Hradecko-pardubická aglomerace. Město Praha je zároveň i hlavní metropolitní oblastí dle vymezení pro strategii regionálního rozvoje.

Název metropolitní oblasti/aglomerace	Počet obcí	Rozloha (km ²)	Počet obyvatel	Hustota zalidnění (obyvatel/km ²)
Pražská metropolitní oblast	491	4 822	2 123 173	440
Hradecko-pardubická aglomerace	145	1 163	335 118	288

Tabulka č. 1: Vybrané statistické údaje metropolitních oblastí / aglomerací – Pražská metropolitní oblast a Hradecko-pardubická aglomerace (vlastní zpracování)

Zdroj: Ministerstvo pro místní rozvoj ČR (2025c)

V rámci zvolené komparace se pak nabízejí otázky: Jak široké a pevné budou vazby navázané mezi jádrem a jeho zázemím z pohledu správního obvodu obce s rozšířenou působností? Má obec socioekonomický potenciál, který vytváří pracovní příležitosti? Nachází se v obci kulturní zařízení či spolky vytvářející pro své obyvatele příznivé programy a aktivity? Existuje v obci primární lékařská péče? Jaká je v místě bytová výstavba, další důležité kritérium, které předurčuje místo k rozvoji, ale i zátěži?

6.3.1 Vymezení a charakter aglomeračního území Hradecko-pardubické aglomerace

Vznik Hradecko-pardubické aglomerace je dán podstatnými provázanými vztahy, které mezi oběma jádry této aglomerace po dlouhá léta existují. Tyto vztahy působí jako jeden homogenní celek, v rámci kterého se obě jádra a jejich řešené problematiky často prolínají a doplňují.

Hradec Králové je obecně nahlížen jako centrum služeb s velkým zastoupením terciárního a kvarterního sektoru. Pardubice, byť v dnešní době již na svém významu také nabývá terciární a kvartérní sektor, jsou stále vnímány jako město průmyslu, tj. s výraznějším zastoupením sekundárního sektoru (zejména petrochemický průmysl). Jelikož je aglomerace tvořena dvěma jádry, která jsou si nicméně podobná, můžeme hovořit o tzv. polynodálním typu. Vzhledem k návaznosti na předešlé programové období je zajímavé zmínit, že Hradecko-Pardubická aglomerace byla pro čerpání finančních prostředků zařazena do metropolitních oblastí, stejně jako například Ústecko-Chomutovská aglomerace. Důvodem je především počtu obyvatel koncentrovaných v aglomeraci, který přesahuje 300 000 obyvatel.

Obrázek č. 5: Vymezení Hradecko-pardubické aglomerace

Zdroj: Regionální stálá konference Královéhradeckého kraje (2025)

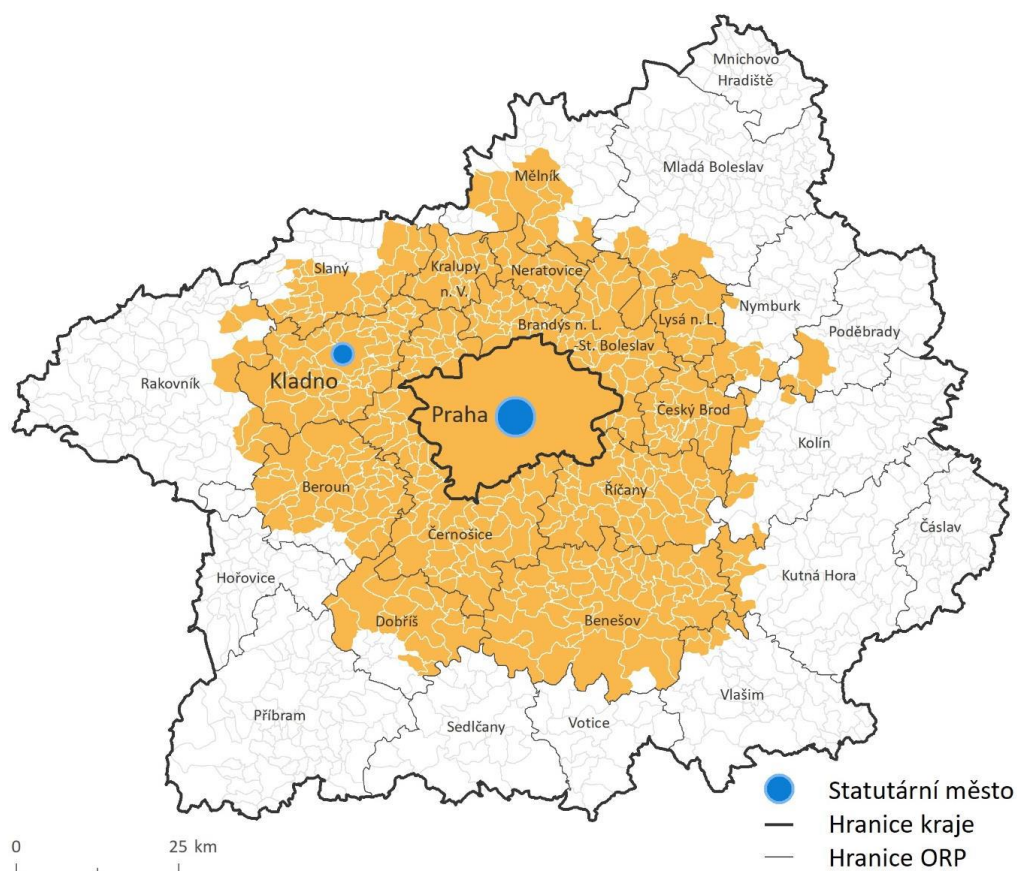
Aktuální programové období navazuje na předešlé a prohlubuje vztahy se svými partnery. Spolupráce mezi pardubickým a královehradeckým krajem je velmi důležitou spoluprací, nicméně rozvoj spolupráce je dále cílen také na oblasti venkova, tedy jedná se o spolupráci nejen jádrových měst, ale i jejich zázemí. K navázání spolupráce dochází prostřednictvím místních akčních skupin (MAS), jejichž členové jsou součástí pracovních skupin, které přispívají k podpoře spolupráce mezi jednotlivými obcemi v rámci aglomerace, další činností členů MAS jsou aktivity vedoucí k zabezpečení probíhajících činností u integrovaných nástrojů (kterými jsou právě již shora uvedené ITI a CLLD). Vzhledem k tomu, že jsem výše popsala prohlubování spolupráce s partnery, existují i další, které je potřeba zmínit, a to zejména pobočky Úřadu práce, krajské hospodářské komory, či Czechinvest v obou krajích.

Důležitou změnou pro Hradecko-pardubickou aglomeraci, oproti původně stanové, je změna jejich hranic, která byla způsobena přijetím *jednotné metodiky pro vymezení metropolitních území a aglomerací ITI 2021+*, což způsobilo, že některá sídla z této aglomerace byla vyloučena, a namísto nich byla dosazena jiná, což může přinést určitá pozitiva, ale i negativa. Důvodem, proč došlo k této situaci, je změna metodiky, rozdílné od předešlého programového

období, avšak další zásadní příčinou provedené změny hranic byla také suburbanizace a postupný vývoj některých měst.⁶⁹

6.3.2 Vymezení a charakter aglomeračního území Pražské metropolitní oblasti

Pražská metropolitní oblast je jednou ze tří metropolitních oblastí stanovených na základě Strategie regionálního rozvoje České republiky. Tato metropolitní oblast je největší oblastí s výrazným jádrem, hlavním městem Prahou, a jejím zázemím, které spadá do Středočeského kraje. Stejně jako u Hradecko-Pardubické aglomerace, i zde došlo ke změně hranic vlivem nové metodiky určující vymezení jednotlivých oblastí/aglomerací pro následující programové období Integrovaných teritoriálních investic (ITI).

Obrázek č. 6: Vymezení Pražské metropolitní oblasti

Zdroj: Regionální stálá konference Královéhradeckého kraje (2025)

Vzhledem k velikosti hlavního města a jeho zázemí, je zřejmé, že Pražská metropolitní oblast je oblastí s nevyšším počtem obyvatel v České republice. Jedná se o metropoli, která předčí ostatní oblasti nejen v počtu obyvatel, ale také v rozsahu a variabilitě dostupných služeb, v šíři

⁶⁹ NEMEŠKAL, Jiří, OUŘEDNÍČEK, Martin, POSPÍŠILOVÁ, Lucie. *Vymezení metropolitních oblastí a aglomerací Česka pro potřeby ITI 2020*. [online] Praha: Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy, 2020. [cit. 2025-07-29]. Dostupné z: <https://iti.hradec.pardubice.eu/stranka/vymezene-uzemi>

a záběru dodavatelsko-odběratelských vztahů, ve výčtu kulturních památek (vzhledem k její dlouhé historii) atd. Také není překvapením, že se v rámci této metropolitní oblasti odehrává velká spousta ekonomických aktivit, u kterých můžeme sledovat právě propojení samotného Statutárního města Prahy s přilehlým zázemím tvořícím celou metropolitní oblast. Specifickým znakem potom je velmi úzké propojení okolních sídelních celků, tj. zázemí, a jejich obyvatel s jádrem, které představuje právě Statutární město Praha. Pražkou metropolitní oblast můžeme bezesporu zařadit nejen na přední příčky v rámci České republiky, ale také na stejnou roveň významných středoevropských center.⁷⁰

6.4 Pardubice jako aglomerační centrum a jeho zázemí tvořené obcemi s rozšířenou působností

Město Pardubice je jedním ze dvou sídelních center v Hradecko-pardubické aglomeraci. Počet obyvatel, který udává Český statistický úřad na základě posledního sčítání lidí, domů a bytů z roku 2021 činí 89 619 obyvatel. Rozloha tohoto města je 77.71 km².

Město Pardubice se může pyšnit přízvisky typu město perníku, město sportu nebo město průmyslu a jedná se o místo s dlouhou historií, která dle prvních písemných pramenů sahá až do 13. století.

Město má velmi výhodnou polohu v rámci regionálního rozložení sídel v České republice, kdy o Pardubicích můžeme hovořit jako o strategickém dopravním koridoru. Pardubice jsou totiž bezesporu významným železničním uzlem, když přes pardubické hlavní nádraží proudí vlaková doprava jak vnitrostátní, tak i mezinárodní. Navíc se na území města Pardubic nachází i letiště, a to jak civilní, tak i vojenské. Pro regionální rozvoj a vztahy v území má přirozeně význam letištní doprava z civilního letiště, přičemž i přes komplikované a zpočátku velmi nízké vytížení pardubického letištního terminálu lze v posledních několika letech hovořit o pozitivním a vzrůstajícím významu místní letecké dopravy. Dále u nedaleké obce Opatovice nad Labem je možné přímé dopravní napojení automobilové dopravy na dálniční síť, a to na dálnici D11, která směřuje do hlavního města Prahy a postupně dochází k napojování i směrem na sever (dálnice na Trutnov a dále do Polska) a na východ (dálnice na Olomouc). Lze konstatovat, že dopravní infrastruktura je vybudována na dobré úrovni, což však nemůžeme říct o dopravní situaci ve městě samotném, když dopravní situace v rámci Pardubic jako jádra této oblasti se

⁷⁰ Hlavní město Praha. *Integrovaná strategie pro ITI Pražské metropolitní oblasti pro období 2021–2027*. [online] Praha: Hlavní město Praha, 2023 (akt.). [cit. 2025-07-30]. Dostupné z: <https://praha.eu/documents/d/praha/integrovana-strategie-pro-iti-prazske-metropolitni-oblasti-2021-2027>

potýká s řadou nedostatečných či nedokončených dopravních řešení (zejména chybějící obchvaty či nedostatečné rekonstrukce mostů).

Ve městě Pardubice se nachází všechny úrovně školských zařízení pro zajištění vzdělávání ve stupni předškolním (mateřská škola), základním (rozdělená na první a druhý stupeň), středním (gymnázia, střední odborné školy, učiliště) a vyšším (vyšší odborné školy, vysoké školy). Pardubice mají vybudovanou v zásadě komplexní síť školek i základních škol (v jednotlivých městských obvodech). Na to navazující nabídka středoškolského vzdělávání je také v zásadě dostačující, když nabízí jak všeobecné střední vzdělání (zejména formou gymnaziálních školních zařízení), tak i specializovaná středoškolská zařízení (která často odrážejí historický význam některých odvětví – zde zejména průmyslové střední školy se zaměřením na chemii či elektrotechniku).

Vybavení města Pardubice v podobě lékařských zařízení je taktéž odpovídající, přičemž významným zdravotnickým zařízením je zejména krajská Pardubická nemocnice, resp. krajský holding sdružující nemocnice v celém kraji. Dílčí problémy bychom mohli spatřovat snad v dostupnosti zubařské péče, nicméně to je obecně palčivý problém celorepublikového rázu (v tomto směru nevykazují Pardubice žádnou výraznější odlišnost).

Na dobré úrovni lze hodnotit i zastoupení kulturních zařízení a pořádání kulturních akcí ve městě Pardubice, přičemž je zde zejména stálá divadelní scéna (Východočeské divadlo), sídlí zde Východočeské muzeum (spravující zároveň zámek v Pardubicích), Krajská městská knihovna a nově byla otevřena i Gočárova galerie (v prostoru tzv. Automatických mlýnů). Zároveň v Pardubicích probíhá i řada kulturních a společenských událostí, z nichž některé mají i jedinečný nadregionální či mezinárodní přesah (zde zejména dostihové závody „Velká Pardubická“ či plochodrážní závody „Zlatá přilba“).

6.5 Vybraná sídla pro aplikaci vztahů mezi jádrem a jeho zázemím v rámci obcí s rozšířenou působností v zázemí města Pardubice

Město Dašice

První zmíněnou obcí jsou Dašice, město nacházející se přibližně 11 km od Pardubic, jakožto jádra aglomerační oblasti. Dašice mají dle údajů Českého statistického úřadu 2 211 obyvatel. Další základní informací pro vytvoření představy o této obci je rozloha, která činí 17,73 km², přičemž součástí jsou další městské části, kam můžeme zařadit malé obce (vesnice) Zminný, Velkolánské, Malolánské, Pod Dubem a Prachovice.⁷¹

⁷¹ Město Dašice: *Základní informace o městě Dašice*. [online]. 2025. [cit. 2025-07-31]. Dostupné z: <https://www.dasice.cz/zakladni-informace-o-meste>

Historie obce je sice poměrně dlouhá, nicméně pro z hlediska významu Dašice jako sídla je podstatné zmínit získání statutu města. Jedná se přeci jen o malou obec s menším počtem obyvatel, tudíž získání statutu bylo historickým milníkem, byť k němu došlo až ve 20. století (vyhotoveno 1917 – Jmenovací dekret).

Primární lékařská péče, o které se zmiňují podrobněji níže vzhledem ke stanovenému kritériu, je poskytována ve dvou oborech, a to praktický lékař pro dospělé a praktický lékař pro děti a dorost. Primární péče je tedy ve městě Dašice a v rámci těchto dvou oborů zajištěna.

Ve městě se nachází dvě školská zařízení, základní škola a mateřská škola. Školská zařízení tohoto typu, tedy předškolní a školní, jsou nabízena nejen místním obyvatelům, ale také dalším dojíždějícím.

Pracovní příležitosti, které město Dašice nabízí, jsou v poměru na počet obyvatel značné. Je zřejmé, že nabízené pracovní příležitosti jsou pro určitou část obyvatel, která má dostatečné odborné znalosti a zkušenosti, které může nabídnout. Ostatní obyvatele jsou odkázáni získat pracovní příležitosti v jiné lokalitě. Ekonomický potenciál obce je značný, kdy nemalý počet ekonomicky aktivního obyvatelstva bude navázaná na tyto podniky. Jedná se zejména o obory v logistice (MD Logistika a.s.), strojírenství (Brom Libor – MOSTR) a konstrukční a výrobní činnost (SSS TRADE Czech Republic, s.r.o.).

Kulturním potenciálem město Dašice disponuje prostřednictvím Kulturního domu Dašice, kde jsou pořádány akce různého zaměření, jak věkového, tak i obsahového. Na své si přijdou jak děti, tak i dospělí. Jedná se o typické kulturní zázemí obcí tohoto typu, avšak galerie, muzeum či divadlo zde nečekejme.

Město Lázně Bohdaneč

Město Lázně Bohdaneč se nachází přibližně 10 km od města Pardubice. Rozloha tohoto území zabírá plochu 21,76 km². Počet obyvatel města Lázně Bohdaneč, kterou udává Český statistický úřad, činí 3 407 obyvatel.

Město Lázně Bohdaneč je známé pro své lázeňství a rybníkářství. Rybníkářství má staletý historický význam a tradici, pokud bychom se vydali do historie tohoto oboru na Bohdanečsku, musíme zamířit do konce 15. a začátku 16. století. Ačkoliv bylo historicky vybudováno několik stovek rybníků a toto dílo se stalo velkým počinem, v dnešní době se můžeme setkat spíše se zbytky hrází. Postupnými kroky od rybníkářství se dostaneme k lázeňství. Ano, tyto dva obory na sebe vzájemně navazují. Vzhledem k vizuálu krajiny, která Bohdanečsko obklopovala, dalo vzniknout právě výstavbě rybníků. Jednalo se o bažinatý terén s velkým množstvím mokřadů, které musely být odvodňovány, a právě na místech, kde k odvodnění došlo, se objevila slatina.

Slatina byla už v té době velmi známá pro své účinky, a tím došlo v 90. letech 19. století. ke vzniku lázní.⁷²

Nyní se zaměřím na jednotlivá kritéria, která ve své práci hodnotím, aby byly lépe čitelné vazby jádra a jeho zázemí, tedy Pardubic a města Lázně Bohdaneč.

Primární lékařská péče v obci Lázně Bohdaneč skýtá praktického lékaře pro děti a dorost, praktického lékaře, zubního lékaře a v případě města Lázně Bohdaneč také ženského lékaře. Vzhledem k tomu, že se jedná o obec s jen o něco málo více obyvateli, než v obci Dašice, je zajímavé, že se zde kromě praktického lékaře pro dospělé a praktického lékaře pro děti a dorost, nachází také zubní lékař a ženský lékař. Jedním z důvodů může být výhodné dopravní spojení mezi jádrem a zázemím, dalším může být příjemnější lokalita vzhledem k statutu lázeňského města.

Ve městě se nachází dvě školská zařízení, přičemž jedno je předškolního vzdělávání, druhé vzdělávání školního. Jedná se o mateřskou školu a základní školu. V průměru na předešlou popisovanou obec se jedná o stejný počet školského zařízení vzhledem k podobnému počtu obyvatel. Jistě zde má vliv spádovost a značný počet školáků z okolních obcí, na druhou stranu, jak jsem již zmínila, se město nachází ve výhodném dopravním spojení, tedy navázaném spojení městské hromadné dopravy Pardubice a dojíždka do školy do jádra je dosažitelnější než jiná popisované obce v zázemí.

Je opět nezbytné zmínit, že v rámci pracovních příležitostí, jež obec nabízí, jsou to především městské lázně, které jsou jedním z významných ekonomických subjektů nabízející dostatek pracovních příležitostí, byť z části pro specifické obory (zejména lékařského, fyzioterapeutického a ošetrovatelského zaměření). Dalšími obory, které nabízí dostatečný počet pracovních příležitostí, jsou stavebnictví, jelikož se zde nachází větší počet stavebních firem, či firem se stavebnictvím souvisejících a strojírenství (STROJON-výtahy s.r.o.). V neposlední řadě nelze opomenout firmu zabývající se zpracováním plastových odpadů (TRANSFORM a.s.).

Kulturní potenciál města Lázně Bohdaneč bude vzhledem k lázeňství rozmanitější (oproti srovnatelně velikým sídlům), jelikož je zde vyšší potenciál kulturního obecnictva, které na dané kulturní akce může dorazit. Další důležitou kulturní budovou je budova Sokolovny, kde je možné pořádat kulturní akce. Jako sportovní vybavení město nabízí dva objekty, jedním je hřiště nacházející se v centru města a dalším je volnočasové volejbalové hřiště nacházející se na kraji města.

⁷² Město Lázně Bohdaneč. *MĚSTO*. [online]. 2025. [cit. 2025-08-02]. Dostupné z: <https://lazne.bohdanec.cz/mesto/ms-60/p1=60>

Město Opatovice nad Labem

Třetí obcí, kterou jsem si vybrala pro posouzení vztahů vůči jádru vzhledem ke správní oblasti obce s rozšířenou působností je město Opatovice nad Labem. Je tvořena dvěma částmi obce, tedy Opatovicemi nad Labem a druhou částí je Pohřebačka. Počet obyvatel města Opatovice nad Labem, kterou udává Český statistický úřad, činí 2 786 obyvatel. Rozloha, kterou tato obec zaujímá, činí 12,01 km². Vzdálenost Opatovic nad Labem od jádra, Pardubic, je přibližně 15 km.

Obec, která poměrně dávnou historii, přičemž zde hrála podstatnou roli přítomnost řeky Labe (jako i u dalších obcí v Polabí). Prvním významným milníkem této obce je příchod řádu benediktinů, kteří zde vytvořili opatství, od kterého dostalo název samotné město. Později, v 15. století, bylo město pod vládou Pernštejnů. Důležitým počinem bylo vystavění silnice, propojující dvě velká centra v rámci Hradecko-pardubické aglomerace procházející právě přes město Opatovice nad Labem. První polovina 20. století znamenala pro město Opatovice nad Labem období rozkvětu a přerodu obce do obchodního a průmyslového rázu. Dalším výrazným milníkem byla výstavba tepelné elektrárny Opatovice, později výstavba teplárny a novodobějším objektem byla výstavba dálnice spojující jak město Hradec Králové, tak i Pardubice s hlavním městem Prahou.⁷³

Primární lékařská péče, jedno z kritérií, které v rámci této práce řeším, je ve městě Opatovice nad Labem zastoupena zubním lékařem a praktickým lékařem a praktickým lékařem pro děti a dorost. Vzhledem ke společenskému tématu chybějících zubních lékařů je pro mě překvapující, že právě tato obec, rozkládající se mezi velkými centry Hradecko-Pardubické aglomerace poskytuje právě péči zubního lékaře, byť dle mého přesvědčení bude do několika týdnů až měsíců opět zcela vytížený.

Ve v tomto městě se nachází dvě školská zařízení, z nichž jedno zajišťuje předškolní vzdělávání a druhé vzdělávání školní. Jedná se o mateřskou školu a základní školu.

Jedním z dalších kritérií, které jsem pro tuto práci vybrala je dojíždka za pracovními příležitostmi a případně do škol. Jsou obce, které mají několik významných firem, díky nimž je dojíždka za pracovními příležitostmi nižší, na rozdíl od obcí, kde se skutečně nesetkáme s žádnou významnou firmou, která by tyto příležitosti nabízela, nicméně Opatovice nad Labem nejsou tímto případem.

⁷³ Město Opatovice nad Labem. *HISTORIE*. [online]. 2025. [cit. 2025-08-02]. Dostupné z: <https://www.opatovicenadlabem.cz/historie>

Jestliže mají Lázně Bohdaneč jednoho z největších zaměstnavatelů v podobně lázní, pak Opatovice nad Labem mají elektrárnu vyrábějící tepelnou a elektrickou energii a současně zajišťující klíčové dodávky tepla pro hlavní centra místní aglomerace, tj. Pardubice i Hradec Králové. To také činí z elektrárny a teplárny v Opatovicích nad Labem nejvýznamnějšího zaměstnavatele.

Posledním bodem, kterým se v této práci zabývám a který jsem si stanovila jako kritérium je kultura a kulturní potenciál v zázemí jádra, tedy zda v obci Opatovice nad Labem nacházíme nějaké určité kulturní instituce či spolky nebo volnočasové aktivity. Základní institucí v obci je Občanská beseda. Jedná se o kulturní zařízení, které obstarává kulturní život v obci, přes pořádání kulturních akcí, až po zajištění programu pro děti. Občanská beseda převážně slouží jako zázemí pro ochotnické divadlo Opatovice nad Labem, které se může pyšnit dlouholetou tradicí, jako tomu je u ochotnického divadla ve městě Sezemice. Další institucí, která napomáhá k centralizaci aktivit místních obyvatel, na úkor silnějších vazeb vůči jádrové oblasti, je Tělovýchovná jednota Sokol.

Město Sezemice

Město Sezemice se nachází přibližně 8 km od města Pardubice, nachází se tedy ve velmi blízkém zázemí aglomeračního jádra, se kterým je mimo jiné spojeno i městskou hromadnou dopravou. To z něj činí zázemí, které má velmi silné vazby na jádrovou oblast. Počet obyvatel města Sezemice dle Českého statistického úřadu činí 4 087 obyvatel. Rozloha obce zaujímá 22, 15 km² a skládá se ze 7 katastrálních území, Sezemic, Dražkova, Kladiny, Lukovny, Počapel, Velkých Kolodějů a Veské.

Tak, jak to tomu bylo i u předešlých obcí, původ obce Sezemice se odkazuje na dávnou minulost. Důkazem jsou nálezy, které odpovídají době před našim letopočtem, byť písemné prameny pochází z 13. století. Město Sezemice se nachází na strategickém místě, které je předurčovalo k usazení obyvatel. Město se totiž nachází na soutoku významné české řeky Labe a řeky Loučné. Řeky obecně znamenaly v jakémkoli období významné lokality, a i zde tomu nebylo jinak, kolem řeky Loučné vedla významná obchodní stezka. Co mě v rámci malého historického exkurzu zaujalo, byl skutečně nezvykle bohatý kulturní potenciál již na počátku 19. století. Divadelní ochotníci, čtenářský spolek s knihovnou, TJ Sokol a řada spolků jako Okrašlovací spolek, Pěvecký sbor apod.⁷⁴

⁷⁴ Město Sezemice. *STRATEGICKÝ PLÁN ROZVOJE MĚSTA SEZEMICE*. [online]. 2019. [cit. 2025-08-02]. Dostupné z: https://sezemice.cz/wp-content/uploads/2021/01/Strategicky_plan_Sezemice_analyticka_cast_finalni_verze.pdf

Vzhledem k bohaté historii a významnosti této obce je velmi zajímavé se podívat na to, jaký potenciál si město i přes veškeré dopady doby udrželo. Nyní se zaměřím na popis jednotlivých kritérií, která jsem si pro práci stanovila.

Primární lékařská péče je v obci zastoupena v počtu zubních lékařů, praktického lékaře pro děti a dorost a praktického lékaře pro dospělé. V případě města Sezemice je zajímavostí, že se v obci nachází dokonce dva zubní lékaři, což je s ohledem na počet obyvatel poměrně překvapivé zastoupení dentální zdravotní péče. Na druhou stranu u největší z obcí, které jsem si pro svou empirickou část zvolila, se nachází pouze jeden praktický lékař pro děti a dorost a jeden praktický lékař pro dospělé. Je otázkou, zda je takový počet odborníků v rámci primární lékařské péče skutečně dostačující, nicméně Sezemice se nachází v blízké vzdálenosti a dobré dopravní infrastruktury vůči Pardubicím, které poskytují komplexní lékařská zařízení, a na druhé straně se nachází i větší obce Holice.

Školská zařízení zřízená městem jsou dvě, jedním z nich je Mateřská škola, druhým je Základní škola. V případě suburbanizace města a rozrůstání počtu obyvatel obce je městská hromadná doprava napojená na jádrovou oblast přidanou hodnotou. Jedná se určitě o ztíženou situaci pro rodiny s dětmi, jde však také o velký benefit oproti obcím, které touto dopravní sítí a propojením nedisponují.

Z pohledu možností zaměstnání a pracovních příležitostí je situace ve městě Sezemice do jisté míry odlišná od ostatních shora analyzovaných obcí. Byť jsou Sezemice největším ze sídel v rámci popisovaných obcí s rozšířenou působností, pak nevykazují na svém území žádného výraznějšího zaměstnavatele. Ve městě Sezemice dříve fungoval podnik Východočeská tiskárna, který zaměstnával dokonce více než sto zaměstnanců, nicméně tento podnik před více než 10 let ukončil činnost (byť po něm částečně výrobu převzali podniky jiné). V dnešní době však ve městě Sezemice nacházíme spíše několik drobnějších zaměstnavatelů (např. polygrafickou firmu FRONTE, s.r.o., průmyslovou prádelnu GEMATEX, s.r.o. či logistickou firmu OBAL CENTRUM, s.r.o. aj.). Nicméně společným znakem je, že tyto společnosti zaměstnávají jednotky či jen nižší desítky zaměstnanců (zpravidla do 20 zaměstnanců). Hlavní příčinou uvedené skutečnosti týkající se pracovního trhu v Sezemících je právě vysoká propojenost s aglomeračním jádrem (tj. Pardubicemi), kde jsou přirozeně pro dotčené aktéry pracovní příležitosti mnohem pestřejší, a lze předpokládat, že i lépe finančně ohodnocené.

Vzhledem k výčtu několika vybraných spolků, které byly v obci Sezemice založeny již v 19. století, lze na základě zjištěných informací říct, že zde stále několik spolků existuje a aktivně působí. Jedním z nich je pěvecký sbor, Hluboká orba, který sice nemá historický přesah, jelikož byl založen v roce 2016, nicméně je nepostradatelnou součástí kulturní scény ve městě

Sezemících. Dalším je pak taneční klub Přešlap. Avšak pokud chceme hovořit o historických souvislostech, pak můžeme hovořit o ochotnickém divadle, které je na scéně přes 150 let. Vystoupení, která se odehrávají přímo v sále městského úřadu, jsou natolik kvalitní, že bývají také součástí větších jiných akcí. V souvislosti s tématem této práce, tedy vztahy mezi jádrem a zázemím, je přesah nejen na vazby a vztahy obyvatel jednotlivých obcí z hlediska zajištění různých potřeb, ale jedná se také o přesah v rámci jednotlivých souborů, tedy ochotnického divadla J. K. Tyla Sezemice a Východočeského divadla v Pardubicích.

6.6 Praha jako aglomerační centrum a jeho zázemí z pohledu metropolitní oblasti

Město Praha je bezesporu zásadním sídelním centrem v rámci své metropolitní oblasti, ale zároveň i v rámci nadregionální struktury v České republice. Počtem obyvatel, který dle Českého statistického úřadu činí 1 394 435 obyvatel a rozlohou, která je 496 km² se jedná skutečně o významné aglomerační jádro, které v rámci České republiky v podstatě nemá obdobu, a to prakticky v žádné ze sledovaných oblastí.

Historie Prahy je všeobecně známa a sahá až do 9. století, kdy se již od dob Přemyslovců stala významným sídelním celkem. Následně v průběhu dějin její regionální, a později i nadregionální a mezinárodní, význam narůstal, a to až do dnešních dní, kdy je hlavním městem a centrem České republiky a zároveň o Praze můžeme hovořit skutečně jako o evropské metropoli.

Analýza veškerých sledovaných ukazatelů, které jsou v rámci této práce u jednotlivých sídel popisovány, by byla velmi obsáhlá. Pro účely této práce je ale zcela dostačující konstatování, že Praha v tomto směru disponuje zcela kompletní vybaveností v oblasti zdravotní péče, a to včetně pracovišť s významným i mezinárodním renomé, nabízí široké možnosti v rámci všech stupňů předškolního i školního vzdělávání, včetně rozsáhlého a rozmanitého systému vysokého školství, a samozřejmě nabízí skutečně široké kulturně-společenské vyžití prostřednictvím stovek kulturních zařízení a nespočtu konaných společenských akcí v průběhu celého roku. Z hlediska trhu práce a zaměstnaneckých možností je pak Praha těžko zpochybnitelným hegemonem v rámci celé České republiky. Praha všeobecně nabízí kvalitnější pracovní možnosti s lepším finančním ohodnocením, byť v této souvislosti samozřejmě vnímám i související negativní dopady týkající se obtížněji dosažitelného a finančně nákladnějšího bydlení či větších nároků na dojíždění do zaměstnání. Dopravní infrastruktura v Praze je taktéž velmi rozvinutá, ať již z hlediska automobilové, železniční či letecké dopravy, případně též v rámci systému městské hromadné dopravy. Ve všech těchto parametrech se Praha jeví jako zásadní dopravní uzel, přes který vedou hlavní dopravní koridory všech druhů dopravy.

6.7 Stručný popis vybraných sídel pro aplikaci vztahů mezi jádrem a jeho zázemím v metropolitní oblasti Praha

V případě druhého posuzovaného regionu, Prahy a jejího zázemí, je zaostřena pozornost na oblasti širšího rázu, tedy oblasti vztahující se k metropolitní oblasti, která má větší dosah než pouze správní obvod obce s rozšířenou působností. Důvodem tohoto výběru je zjištění vazeb obcí nacházející se v širším okolí Pražské metropolitní oblasti.

Obec Jenštejn

Obec Jenštejn se skládá ze dvou částí, samotného Jenštejna a Dehtár, což je 2 km vzdálená část obce. Obec se nachází přibližně 21 km od centra Prahy. Rozloha Jenštejna je 5,09 km² a počet obyvatel obce Jenštejna, který udává Český statistický úřad činí 1 561 obyvatel. Pražská integrovaná doprava zajišťuje pro obec Jenštejn hromadnou dopravu v podobě autobusových linek.

Městečko Jenštejn bylo založeno současně s malým, vodou chráněným hradem v první polovině 14. století. Dalším významným vlastníkem hradu byl Pavel z Vlašimě, notář královské komory, který byl jmenován Pavlem z Jenštejna, od kterého vznikl název obce. Připojení k brandýskému panství proběhlo v roce 1587 a ještě na začátku 20. století se o Jenštejn hovoří jako o městečku, nicméně tohoto práva nikdy nevyužilo. Po únoru 1948 byla obec dokonce zařazena mezi obce "na dožití", tj. bez možnosti výstavby nových domů, v podstatě byla určena k zániku. Po roce 1989 se ale obec postupně vzpamatovává ze škod utrpěných v minulých letech, využívá příznivé polohy v blízkosti hlavního města a začíná se zařazovat mezi moderní perspektivní obce.⁷⁵

Primární lékařská péče se v obci nenachází žádná. Tato skutečnost se na podkladě historických událostí nejeví jako nepravděpodobná, vzhledem ke statusu obce „na dožití“, byť je ve skutečnosti zajímavé, že se obec vůbec zvládla dostat mezi moderní a perspektivní obce v zázemí hlavního města Prahy. V případě primární lékařské péče je nutné dojíždět do okolních obcí, či do hlavního města Prahy.

V případě školského zařízení je v obci občanům k dispozici mateřská škola pro předškolní vzdělávání. Základní vzdělávání je v této obci zajištěno v tzv. svazkové škole Panské pole. Jedná se o základní školu, která bylo postavena v roce 2023 pro obce Přezletice, Podolanka a Jenštejn, nicméně nacházející se v obci Přezletice.

⁷⁵ Obec Jenštejn. *HISTORIE JENŠTEJNA*. [online]. 2025. [cit. 2025-08-02]. Dostupné z: <https://www.jenstejn.cz/nase-obec/o-nasi-obci/historie-jenstejna/>

Kulturním centrem v této obci se stala zřícenina hradu (příp. obecní louka pod hradem). Z dalších kulturních zařízení se zde nachází Obecní knihovna. Zajímavým počinem je obecní zpravodaj a v rámci volnočasových aktivit je možné využít místní sportovní hřiště.

Z komerčních subjektů, které se v této obci nachází lze usuzovat, že pracovní příležitosti v této obci jsou především ve službách, případně ve stavebním průmyslu. Možnost pracovních příležitostí zde bude tedy omezená a v tomto směru bude zásadní návaznost na aglomerační centrum, kterým je právě Praha.

Město Klecany

Město Klecany se nachází přibližně 16 km od hlavního města Prahy. Součástí města jsou osady Drasty a Klecánky. Celková rozloha tohoto města činí 10,16 km² a počet obyvatel obce Klecany, který udává Český statistický úřad činí 3 757 obyvatel. Pražská integrovaná doprava zajišťuje pro obec Klecany hromadnou dopravu autobusových linek, ale také dopravu na druhý břeh Vltavy v podobě přívozu v osadě Klecánky.

První písemná zmínka o Klecanech pochází z roku 1316, kdy byly sídlem vladyky Mladoně z Klecan. V té době však již obec Klecany existovala. V roce 1507 povýšil král Vladislav II. Jagellonský Klecany na městečko. Tento status vydržel do druhé poloviny 17. století, následně není známo kdy, ale tento status ztratily. K novodobé historii Klecan patří i povýšení obce na město. Stalo se tak 1. července 1994, kdy předseda Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR určil obec Klecany městem.⁷⁶

V Klecanech je zajištěna primární lékařská péče, a to praktickým lékařem pro dospělé, praktickým lékařem pro děti a dorost a zubním lékařem. V tomto směru je zdravotní péče v Klecanech zajištěna na odpovídající úrovni (na rozdíl od výše popisovaného Jenštejna).

V tomto městě se nachází základní škola komplexní škola pavilonového typu, která má 4 pavilony s učebnami, pavilon s jídelnou a kuchyní, tělocvičnou a hřiště. Součástí Základní školy je i Mateřská školka pro předškolní vzdělávání, jejíž kapacita se rozrostla až na 7 tříd.

Kulturním zázemím města je Kulturní centrum Rychta, kde se nachází společenský sál, konferenční sál a pódium. Součástí kulturního života ve městě je spolek Pravý Hradec, který byl založen v roce 2007. S městem Klecany uzavřel spolek dokonce partnerskou dohodu, ve které se zavazují připomínat historické tradice města, podílet se na kulturních a vzdělávacích akcích a podporovat vztah k místu. Dále byl založen spolkový klub rodičů a dětí Klíček. Vydává

⁷⁶ Město Klecany. *O MĚSTĚ*. [online]. 2025. [cit. 2025-08-02]. Dostupné z: <https://www.mu-klecany.cz/web/cs/historie-turistika/historie/o-meste>

se zde Klecanský zpravodaj pro občany. Mezi významné kulturní památky patří Zámek v Klecanech, který však není veřejnosti přístupný.

V Klecanech se nachází nepřehledné množství firem, které zde nabízí své služby a provozují výrobní závody. Nachází se zde firmy zabývající se logistikou, strojírenstvím, ale i cestovním ruchem či poskytováním služeb svým občanům. Je tedy možné najít uplatnění jak na pozicích výrobních, tak ve stavebnictví nebo v logistické, ale i ve službách. V tomto ohledu je nabídka pracovních příležitostí v Klecanech v zásadě nad očekáváním široká.

Obec Líbeznice

Obec Líbeznice leží přibližně 16 km od centra hlavního města Prahy. Její katastrální výměra činí 5,98 km². Tato obec se stala pro svou polohu a občanskou vybavenost centrem blízkého okolí. Počet obyvatel obce Líbeznice, který udává Český statistický úřad, činí 3 214 obyvatel. Pražská integrovaná doprava zajišťuje pro obec Líbeznice hromadnou dopravu autobusových linek.

První písemná zmínka o obci je známá z roku 1236. Jedná se o právní akt, jímž král Václav I. uzavřel a věnuje tehdejší sídlo „villa Lubeznic“ pražské kapitule. Přes obec vedla jedna z vedlejších obchodních cest, která odbočovala od stezky směřující do kraje Litoměřiců, procházela přes bořanovický háj, Pakoměřice, vyústovala v Líbeznících a pokračovala směrem severním na Mělnicko. Zajímavou památkou v obci je barokní kamenný most, který je pozůstatkem tzv. císařské silnice.⁷⁷

V obci Líbeznice je zajištěna primární lékařská péče ve všech oborech. Nachází se zde praktičtí lékaři pro dospělé, praktický lékař pro děti a dorost, ženský lékař i ordinace zubního lékaře. Vzhledem k podobné velikosti s obcí Klecany, kde je zajištěna také téměř veškerá primární péče je zajímavostí, že se v této, byť menší obci, se nachází i ženský lékař.

V obci Líbeznice je zajištěno předškolní i základní vzdělání, které využívají i obyvatelé z okolí. Nachází se zde základní škola a mateřská škola. Tedy obec Líbeznice je spádovou oblastí, která poskytuje školská zařízení i jiným obcím.

Kulturní akce se v této obci odehrávají v Obecní knihovně, dále zde nalezneme Komunitní centrum Archa, které si lze pronajmout pro různé příležitosti. V obci funguje řada spolků a sdružení, jakož i sportovní oddíly. V obci se nachází hřiště s kluzištem a sportovní hala. Zajímavostí pro tuto obec je i Divadlo kouzel Pavla Kožíška se Zrcadlovým labyrintem.

⁷⁷ Obec Líbeznice. *Historie Líbeznice*. [online]. 2025. [cit. 2025-08-02]. Dostupné z: <https://www.libeznice.cz/historie-libeznic>

Primárně lze říci, že pracovní příležitosti v této obci jsou ve službách. Dalšími obory, kde lze případnou pracovní příležitost hledat, je v zemědělství (Družstvo LIBARGO), případně v logistice (Maventrans cz s.r.o.), nicméně žádného významnějšího zaměstnavatele v katastru obce Líbeznice nenalezneme.

Obec Vestec

Poslední vybranou obcí v zázemí hlavního města Prahy je obec Vestec zabírající území o rozloze 4,72 km² a nachází se přibližně 16 km o centra hlavního města Prahy. Počet obyvatel Vestce, který udává Český statistický úřad, činí 2 860 obyvatel. Nicméně je podstatné zmínit, že počet obyvatel v této obci, díky atraktivitě lokality, neustále roste, a v roce 2025 dosáhl počtu 3 195 obyvatel.

Právě atraktivní poloha obce přináší její rozvoj. Na původní venkovskou zástavbu navázaly od devadesátých let nové obytné lokality. Podél komunikace Vídeňské došlo k rozsáhlému rozvoji komerční výstavby, čímž je právě zapříčiněn rapidní nárůst počtu obyvatel v obci.⁷⁸

První zmínky o Vestci pocházejí ze 14. století. Poprvé bylo o Vestci psáno jako o „villa Beska“ kolem roku 1360 v souvislosti s královským hradem Kostelec nad Sázavou, k němuž příslušela. V průběhu času byl Vestec ve vlastnictví mnoha různých panovníků či institucí. Zajímavostí je, že ještě v roce 1930 žilo v obci pouhých 298 obyvatel. Původně zemědělská obec se po válce začíná měnit na sídlo orientované na průmyslová odvětví, kde můžeme zmínit významnou firmu té doby Safina, která zaměstnávala místní obyvatele. Oboustranný vztah mezi obcí Vestec a Prahou je zcela namístě, a to už jen s ohledem na vzdálenost obou sídel. V rámci tohoto hlediska je ale zajímavostí i závislost Prahy na obec Vestec, a to z důvodu zřízené zásobní nádrže na vodu. Tato nádrž je napájena vodou ze Želivky a je zásobárnou pitné vody právě pro Prahu.⁷⁹

Ačkoliv se obec v počtu obyvatel přibližuje městu Líbeznice, kde je téměř plnohodnotně zajištěna primární lékařská péče, v této obci se kromě ordinace zubního lékaře nenachází jiná primární lékařská péče. Zajištění je nutné v okolních obcích, případně v hlavním městě Praha. Z mého pohledu je paradoxem, že nad rámec jiných posuzovaných obcí, se v této obci nachází sanatorium, tj. léčebna pro dlouhodobě nemocné pacienty.

V obci Vestec se nachází pouze mateřská škola pro předškolní vzdělávání. Základní vzdělání je na základě smlouvy umožněno v okolních obcích a okolních městských částech Prahy, nicméně

⁷⁸ Obec Vestec. *O obci*. [online]. 2025. [cit. 2025-08-02]. Dostupné z:<https://vestec.cz/obec-vestec/o-obci/historie/>

⁷⁹ Obec Vestec. *Historie obce Vestec*. [online]. 2025. [cit. 2025-08-02]. Dostupné z:<https://vestec.cz/obec-vestec/o-obci/historie/>

samotná obec školským zařízením nedisponuje. To naopak zvyšuje závislost Vestce na Praze jako aglomeračním centru.

Důležitým společenským místem pro obec Vestec se stává sportovně-rekreační areál. Areál je pro obec důležitým centrálním místem, které je ve svém okolí neustále zlepšováno dalšími aktivitami, jako je naučná planetární stezka, dendrologická stezka a jiné, nicméně v obci Vestec působí i jiné malé kulturně zaměřené spolky (např. pěvecké).

V katastru Vestce v minulosti působily některé významné firmy, které ovlivnily dnešní tvář obce. Zemědělský podnik Agro Jesenice dosud obdělává většinu zemědělské půdy a patří mu i zpracovatelský závod s úpravnou a mrazírnu ovoce a zeleniny na severu obce. Výrobce nerezového vybavení JIVA Jiráček s tradicí sahající do první republiky obnovil v devadesátých letech svoji výrobu v centru obce. V obci bylo vystaveno Biotechnologické centrum Vestec (BIOCEV). Najdeme zde ale i řadu dalších subjektů, které se zabývají vědeckým výzkumem. Pracovní příležitosti obce jsou navázány na firmy, které se v této obci nacházejí. Lze tedy říci, že se zde uplatní odborníci jak z oboru zemědělství, tak i výrobních oborech a dokonce i specializovaní vědečtí pracovníci (ve firmě BIOCEV).

7 Popis a hodnocení stanovených kritérií v rámci empirického šetření

Pro empirickou část této práce jsem si stanovila několik kritérií, kterým se budu věnovat z pohledu vztahů mezi aglomeračním centrem a jeho zázemím na případové studii sídelních center Prahy a Pardubic. Aby bylo možné komparovat zmíněné vztahy, je nutné získat potřebná data. Tyto vstupní informace, které budu pro tuto práci využívat, jsou data z Českého statistického úřadu, z Národního zdravotnického informačního portálu a dále data plynoucí ze sběru informací z odpovídajících veřejných zdrojů, na základě, kterých je možné popsat intenzitu vztahů sídelních center a jejich zázemí.

Výběr jednotlivých obcí je založený primárně na jejich lidnatosti, tj. na podobném počtu obyvatel, kdy se zaměřuji sice na menší obce či města, ale stále na sídelní jednotky na úrovni obcí s rozšířenou působností, které disponují určitými správními a rozhodovacími pravomocemi, ale u kterých můžeme předpokládat a sledovat menší diferenciaci v občanské vybavenosti, školských zařízeních či kulturních a volnočasových aktivitách. To, jakým způsobem na jednotlivé obce nahlížím je rozdílné. Důvodem je specifické postavení hlavního města Prahy, na které nelze nahlížet z běžného pohledu správního obvodu obce s rozšířenou působností, jak je tomu u ostatních měst. Hlavní město Praha je legislativně zakotveno na základě úpravy dle zákona č. 131/2000 Sb., o hlavním městě Praze, ve znění pozdějších předpisů. Na základě tohoto zákona je hlavní město Praha v pozici jak kraje s krajskými pravomocemi, tak i obce s obecními pravomocemi. Díky této skutečnosti a vhodnějšímu způsobu komparace jsem zvolila vztahy Prahy a jejího zázemí z pohledu metropolitní oblasti Praha, kam spadá částečně i Středočeský kraj.

Stanovená kritéria, u kterých budu využívat data z Českého statistického úřadu, jako je dojíždka do zaměstnání a do školy, jsou získávána podle sčítání lidu, domů a bytů z roku 2021, tedy posledního oficiálního provedeného sčítání. Ostatní získaná data jsou daty posledními možnými, které jsou zjistitelné z dostupných veřejných zdrojů, kdy například v rámci kritéria bytové výstavby se jedná o možná nejzazší data z roku 2024. Nicméně u tohoto konkrétního kritéria se soustředím, pro lepší představitelnost a viditelnější rozdíly, na poslední ukončené čtyři roky počínaje rokem 2021.

7.1 Dojížd'ka do zaměstnání a dojížd'ka do školy

Jako první kritérium, které jsem si pro empirickou část mé diplomové práce zvolila, je dojížd'ka do zaměstnání a dojížd'ka do školy ze zázemí do jádrové oblasti. Jedná se o velmi silný vztah mezi jádrem a jeho zázemím a stává se velmi významným indikátorem, který stanoví, jaká existuje provázanost mezi jádrem a jeho zázemím. Pracovní příležitosti nabízené v jádru jsou obvykle značné a nabídka zahrnuje širší škálu, než je nabídka v oblasti zázemí. Dojížd'ka do zaměstnání vykazuje takové vztahy, které dokládají intenzivnější či méně intenzivní propojení mezi jádrem a jeho zázemím.

Pokud je dojížd'ka do zaměstnání a dojížd'ka do školy intenzivní, vazby mezi jádrem a zázemím jsou v rámci tohoto kritéria silné. Existují sídla v zázemí jader, která nabízí velké množství pracovních příležitostí, čímž jsou vůči jádru více vztahově uzavřená. Mezi typické ekonomické subjekty, které se nachází v zázemí velkých sídelních center, a nabízí dostatek pracovních příležitostí, mohou zařadit například subjekty průmyslové, zpracovatelské, automobilové, logistické apod. Obecně lze také konstatovat, že existují oblasti, které vykazují vyšší dojížd'ku za prací i v případě, že se jedná o samotná aglomerační centra.⁸⁰ Nicméně to není případ této diplomové práce. Vlivem vzrůstající obytné funkce zázemí velkých měst dochází také k širší nabídce pracovních příležitostí přímo v zázemí. Dalo by se předpokládat, že nově vzniklé pracovní příležitosti sníží dojížd'ku do zaměstnání, což je určitě částečně pravděpodobné, nicméně se často stává, že tato pracovní místa jsou využívána spíše méně kvalifikovanou pracovní silou, která se nenachází mezi nově příchozími obyvateli. Vlivem této skutečnosti dochází k vytvoření oboustranné dojížd'ky, a to jak ze zázemí do jádrové oblasti, tak i z jádrové oblasti do zázemí. Nabízená pracovní místa jsou využívána právě méně kvalifikovanou pracovní silou.⁸¹

Níže uvedené tabulky vykazují počet ekonomicky aktivního obyvatelstva, které dojíždí do zaměstnání. Za ekonomicky aktivní obyvatele se považují zaměstnaní a nezaměstnaní.

Vzhledem ke zvolenému kritériu je podstatné zmínit specifickou lokalitu v případě Pardubic, jako vybraného sídelního centra posuzovaného ve vztahu vzhledem k zázemí, na pozadí dvou vedle sebe situovaných aglomeračních center, Pardubic a Hradce Králové. Těsné sousedství obou sídelních center může zapříčinit neočekávané výsledky šetření. Vliv na dojížd'ku

⁸⁰ OUŘEDNÍČEK, Martin, TEMELOVÁ, Jana, POSPÍŠILOVÁ, Lucie. *Atlas sociálně prostorové diferenciacie České republiky*. Praha: Karolinum. Nakladatelství Karolinum. 2011. s.55-57

⁸¹TEMLOVÁ, Jana, NOVÁK, Jakub, POSPÍŠILOVÁ, Lucie, DVOŘÁKOVÁ, Nina. *Každodenní život, denní mobilita a adaptační strategie obyvatel v periferních lokalitách*. [online] Praha: Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy, 2020. [cit. 2025-08-08]. Dostupné z: [Everyday Life, Daily Mobility and the Coping Strategies of People Living in Peripheral Localities](#)

ekonomicky aktivního obyvatelstva ze zázemí do jádra bude přičítán právě ekonomickým subjektům, které se v zázemí nachází.

Druhá část kritéria dojížděky je dojížděka do školy. Jedná se o statistická data studentů a žáků, kteří dojíždí do školy mimo své bydliště. Tato dojížděka studentů a žáků do školy je vyhodnocena s jednou významnou překážkou, kterou je vypuštění hierarchického roztržení škol, tedy určení, zda se jedná o školy základní, střední či vysoké.

Právě dojížděka, ať už pracovní nebo školská vykazuje ucelené vztahy v rámci regionu. Oba typy dojížděky představují směr dojížděky, ať už za prací nebo do školského zařízení, který dokládá vazbu obcí na středisko a tím větší provázanost například na případu zázemí a jádra. V čem má však školská dojížděka velký význam, ačkoliv se jedná spíše o menší regiony, které nejsou celistvé, je určení spádovosti.⁸²

Dojíždějící do zaměstnání u stanovených obcí v zázemí aglomerace Pardubice

Obec	Počet obyvatel	Ekonomicky aktivní obyvatelé	Podíl *	Počet dojíždějících zaměst. do zaměstnání	Podíl **	Počet dojíždějících zaměst. do Pardubic	Podíl ***
Dašice	2 211	1 206	55 %	826	69 %	408	49 %
Lázně Bohdaneč	3 407	1 905	56 %	1 392	73 %	782	56 %
Opatovice n. L.	2 786	1 525	55 %	1 078	71 %	174	16 %
Sezemice	4 087	2 220	54 %	1 576	71 %	938	60 %

Podíl* podíl ekonomicky aktivního obyvatelstva

Podíl** podíl dojíždějících zaměstnaných do zaměstnání

Podíl*** podíl dojíždějících zaměstnaných do Pardubic

Tabulka č. 2: *Dojíždějící do zaměstnání u stanovených obcí v zázemí aglomerace Pardubice (vlastní zpracování)*
Zdroj: Český statistický úřad (2021a)

Dojíždějící do škol u stanovených obcí v zázemí aglomerace Pardubice

Obec	Počet obyvatel	Počet dojíždějících studentů a žáků	Počet dojíždějících studentů a žáků do Pardubic	Podíl*
Dašice	2 211	352	121	34 %
Lázně Bohdaneč	3 407	470	133	28 %
Opatovice n. L.	2 786	444	32	7 %
Sezemice	4 087	666	200	30 %

Podíl* podíl dojíždějících studentů a žáků do škol do Pardubic

Tabulka č. 3: *Dojíždějící do škol u stanovených obcí v zázemí aglomerace Pardubice (vlastní zpracování)*
Zdroj: Český statistický úřad (2021a)

⁸² OUŘEDNÍČEK, Martin; TEMELOVÁ, Jana a POSPÍŠILOVÁ, Lucie (ed.). *Atlas sociálně prostorové diferenciacie České republiky*. Praha: Karolinum, 2011. s. 55-57

Dojíždějící do zaměstnání u stanovených obcí v metropolitní oblasti Praha

Obec	Počet obyvatel	Ekonomicky aktivní obyvatelé	Podíl *	Počet dojíždějících zaměst. do zaměstnání	Podíl **	Počet dojížd. zaměstnaných do Prahy	Podíl ***
Jenštejn	1 561	766	49 %	537	70 %	413	77 %
Klecany	3 757	2 171	58 %	1 485	68 %	1 088	73 %
Líbeznice	3 214	1 710	53 %	1 213	71 %	910	75 %
Vestec	2 860	1 659	58 %	1 089	66 %	774	71 %

Podíl* podíl ekonomicky aktivního obyvatelstva

Podíl** podíl dojíždějících zaměstnaných do zaměstnání

Podíl*** podíl dojíždějících zaměstnaných do Prahy

Tabulka č. 4: *Dojíždějící do zaměstnání u stanovených obcí v metropolitní oblasti Praha (vlastní zpracování)*

Zdroj: Český statistický úřad (2021a)

Dojíždějící do škol u stanovených obcí v metropolitní oblasti Praha

Obec	Počet obyvatel	Počet dojíždějících studentů a žáků	Počet dojíždějících studentů a žáků do Prahy	Podíl*
Jenštejn	1 561	306	204	67 %
Klecany	3 757	633	268	42 %
Líbeznice	3 214	663	217	33 %
Vestec	2 860	544	476	88 %

Podíl* podíl dojíždějících studentů a žáků do škol do Prahy

Tabulka č. 5: *Dojíždějící do škol u stanovených obcí v metropolitní oblasti Praha (vlastní zpracování)*

Zdroj: Český statistický úřad (2021a)

DÍLČÍ HODNOCENÍ KRITÉRIA: Dojížd'ka do zaměstnání, dojížd'ka do škol

Z tabulky č. 2 je zřejmé, že podíl ekonomicky aktivního obyvatelstva u vybraných obcí v zázemí Pardubic je velmi podobný. Znamená to, že v případě všech vybraných obcí tvoří ekonomicky aktivní obyvatelé přibližně polovina populace města. Počet těch, kteří obecně dojíždějí do zaměstnání je u všech vybraných obcí podobný a činí přibližně 70 % ekonomicky aktivního obyvatelstva, které je nuceno či ochotno za práci dojíždět. Výrazný rozdíl nastává v případě posledního stanoveného ukazatele, který stanovuje počet dojíždějícího obyvatelstva přímo do Pardubic. Nejvyšší podíl dojíždějících obyvatel do Pardubic mají Sezemice, téměř 60 % všech dojíždějících, na druhém místě jsou Lázně Bohdaneč, které disponují podobnými čísly, pod 50 % se dostávají Dašice a výrazně odlišná čísla vykazují Opatovice nad Labem, kde podíl obyvatel dojíždějících do Pardubic činí 16 %. Z tabulky jasně vyplývá, že obec Opatovice nad Labem vykazuje nejmenší podíl dojížd'ky do zaměstnání do Pardubic. Jedním z důvodů bude významný ekonomický subjekt, elektrárna – Elektrárny Opatovice a.s., který je výrazným zaměstnavatelem přímo v obci a druhým důvodem bude lokalita Opatovic nad Labem, které se nachází přibližně uprostřed dvou velkých aglomeračních center Pardubic a Hradce Králové, tudíž zde bude velké zastoupení dojíždějících právě i do Hradce Králové.

Tabulka č. 3 hodnotí dojíždějící studenty a žáky do jádrové oblasti Pardubic. Podíl dojíždějících do Pardubic vykazuje, stejně jako u dojíždějících do zaměstnání výrazný pokles u Opatovic nad Labem. V případě tohoto ukazatele se jeví jako pravděpodobné, že výrazný počet dojíždějících studentů a žáků směřuje do města Hradec Králové. Podle mého názoru by bylo žádoucí, kdyby data Českého statistického úřadu vykazovala hierarchické stupně školského vzdělávání, pak by bylo zřejmé, která školská zařízení jsou navštěvována.

Z **tabulky č. 4** vyplývá, že se ve vybraných obcích v zázemí Prahy nachází podobná skladba ekonomicky aktivního obyvatelstva. Většina se pohybuje nad 50 %, jen nejmenší obec, Jenštejn, se nachází těsně pod 50 %. Dalším ukazatelem je počet ekonomicky aktivního obyvatelstva, které dojíždí do zaměstnání, tomuto podílu vévodí obec Jenštejn se 70 %, u které je dojížděka do zaměstnání velmi výrazná. Posledním ukazatelem je podíl počtu dojíždějících do Prahy, vybrané obce mají téměř shodná čísla, která se pohybují nad 70 %. Z těchto dat vyplývá, že podíl počtu dojíždějících do zaměstnání do jádrové oblasti demonstruje významné vztahy mezi Prahou a jejím zázemím.

Z poslední **tabulky č. 5** je viditelný nesoulad téměř u všech vybraných obcí. Největší podíl studentů a žáků dojíždějících do Prahy vykazuje Vestec. Hodnota podílu je skutečně enormní a říká, že 88 % dojíždějících studentů a žáků dojíždí do školského zařízení do Prahy. Důvodů může být několik. Prvním je situace, kdy se v obci nenachází základní škola a žáci musí dojíždět do okolních obcí, nebo do Prahy. Dalším může být kapacita základních škol a počet žáků, kteří musí školské zařízení navštěvovat, a posledním důvodem může být dojížděka na základě dojížděky rodiče do zaměstnání. Druhým výrazným číslem je podíl dojíždějících do Prahy, který vykazuje hodnotu 33 %. Data u obce Líbeznice říkají, že je školské zařízení využíváno pravděpodobně v místě bydliště, případně dojížděka směřuje do jiné obce. Dalším důvodem může být vyšší podíl žáků navštěvující základní školu, oproti středoškolským či vysokoškolským studentům.

7.2 Primární lékařská péče

Dalším kritériem pro přiblížení vzájemných vazeb mezi jádrem a jeho zázemím ve vybraném sídelním centru je primární lékařská péče. Pod tímto pojmem si můžeme představit zdravotní péči, která se odehrává mezi občanem a zdravotnickým personálem.⁸³ Jedná se o péči, která je od určitého okamžiku sjednána a navázána jako trvalý vztah mezi občanem a zdravotníkem. Tento typ péče je nabízen v dostupných lokalitách, aby byl poskytován v co možná nejtěsnějším

⁸³ WHITE Frandklin. *Primary health care and public health: foundations of universal health systems*, Med. Princ. Pract. Int. J. Kuwait Univ. Health Sci. Cent., roč. 24, č. 2. 2015. s. 103-116 doi: 10.1159/000370197

kontaktu. Primární lékařská péče zahrnuje péči v oboru: praktický lékař pro dospělé, praktický lékař pro děti a dorost, praktický ženský lékař a praktický zubní lékař.⁸⁴

Zaměřila jsem se na péči praktického zubního lékaře, praktického lékaře pro děti a dorost a praktického ženského lékaře. Výběr tohoto kritéria jsem si stanovila na základě vlastní zkušenosti a zkušenosti mého okolí, které se s dostupností primární lékařské péče potýkalo. Dosažitelnost, respektive nedosažitelnost primární lékařské péče se může stát život ohrožujícím aspektem lidské společnosti. Ne nadarmo se říká, že zdraví je na prvním místě.

V případě nedostačujícího počtu lékařských zařízení primární lékařské péče, která se ve většině případů stává prvním kontaktem občana s lékařským zařízením, může být výrazně snížena životní úroveň každého z nás. Je nezbytné zdůrazňovat potřebu lékařské péče ve všech lokalitách po celé České republice, aby byla k dispozici co největšímu počtu obyvatel. Ačkoliv nejsou mé osobní zkušenosti a zejména zkušenosti z mého okolí zcela pozitivní, statistická data poskytnuta Ministerstvem zdravotnictví z roku 2025 vypovídají o současné situaci jako o stavu, který je v případě vymezené lokality příznivý a vykazuje pozitivní data.⁸⁵ Na základě podkladů z Všeobecné zdravotní pojišťovny, kde jsou k dispozici obrazové mapy o dojezdu zdravotní péče v jednotlivých krajích, je zřejmé, že Pardubice a jeho zázemí vykazuje dojezd do lékařského zařízení zubního lékaře do 5 minut. I ostatní vybrané obory v rámci primární lékařské péče jsou ve stejné dojezdové vzdálenosti, tedy do 5 minut. V případě Prahy a jejího zázemí je situace dojezdové vzdálenosti totožná. Pak je tedy otázkou, jací pacienti jsou zaregistrovaní u jak vzdáleného lékaře, aby uvedená data korelovala a jakým způsobem bylo na celou záležitost nahlíženo, pokud by nejednalo pouze o výčet jednotlivých lékařských zařízení primární lékařské péče nebo z pohledu dostupnosti⁸⁶

Primární lékařská péče u stanovených obcí v zázemí aglomerace Pardubice

Obec	Počet obyvatel	Počet primární lékařské péče v obci	Zubní	Pro děti a dorost	Ženský
Dašice	2 211	3	0	1	0
Lázně Bohdaneč	3 407	5	1	1	1
Opatovice n. L.	2 786	5	1	2	0
Sezemice	4 087	4	2	1	0

Tabulka č. 6: **Primární lékařská péče u stanovených obcí v zázemí aglomerace Pardubice (vlastní zpracování)**

Zdroj: Národní zdravotnický informační portál (2025b)

⁸⁴ Národní zdravotnický informační portál. *Rejstřík pojmů: primární péče*. [online]. 2025a. [cit. 2025-08-12]. Dostupné z: <https://www.nzip.cz/rejstrikovy-pojem/36>

⁸⁵ Ministerstvo zdravotnictví ČR. *Ministerstvo zdravotnictví představilo aktuální data z primární péče a kroky na podporu její dostupnosti*. [online]. 2025. [cit. 2025-08-12]. Dostupné z: <https://mzd.gov.cz/tiskove-centrum-mz/ministerstvo-zdravotnictvi-predstavilo-aktualni-data-z-primarni-pece-a-kroky-na-podporu-jeji-dostupnosti/>

⁸⁶ Všeobecná zdravotní pojišťovna ČR. *ANALÝZA MÍSTNÍ DOSTUPNOSTI ZDRAVOTNÍCH SLUŽEB*. [online]. 2025. [cit. 2025-08-12]. Dostupné z: <https://media.vzpstatic.cz/media/Default/dostupnost-zdravotni-pece/da-1-04.png>

Primární lékařská péče u stanovených obcí v metropolitní oblasti Praha

Obec	Počet obyvatel	Počet primární lékařské péče v obci	Zubní	Pro děti a dorost	Ženský
Jenštejn	1 561	0	0	0	0
Klecany	3 757	6	2	1	0
Líbeznice	3 214	4	0	1	2
Vestec	2 860	2	2	0	0

Tabulka č. 7: *Primární lékařská péče u stanovených obcí v metropolitní oblasti Praha (vlastní zpracování)*

Zdroj: Národní zdravotnický informační portál (2025b)

DÍLČÍ HODNOCENÍ KRITÉRIA: Primární lékařská péče

Tabulka č. 6 zobrazuje stav primární lékařské péče ve vybraných obcích v zázemí Pardubic. V případě praktického lékaře pro dospělé jsem očekávala zastoupení téměř u všech zmíněných obcí, proto jsem se mu nevěnovala takovou pozornost. Je zřejmé, že specializovanější obory, ačkoli patří do primární lékařské péče, jako tomu je u ženského lékaře a zubního lékaře, jsou zastoupeny v menším počtu, než praktický lékař pro děti a dorost. Zdravotní zařízení ženského lékaře se nachází pouze v Lázních Bohdaneč. Zubní lékař je kromě Dašic zastoupen ve všech ostatních obcích. Praktického lékaře pro děti a dorost můžeme nalézt ve všech vybraných obcích, Opatovice nad Labem dokonce nabízí ordinace dvě, ačkoli je druhou nejmenší vybranou obcí. Pokud budu nahlížet na dostupnost vybraných oborů napříč zázemím Pardubic, Dašice vykazují nejnižší počet zařízení primární lékařské péče, a naopak Lázně Bohdaneč a Opatovice nad Labem nevyšší. Při hodnocení tohoto kritéria musím zmínit Opatovice nad Labem, které s poměrně nízkým počtem obyvatel, tj. pouze 2 786 díky čemuž se řadí na druhé místo v případě vybraných obcí, vykazují vysoká data z hlediska nabídky primární lékařské péče.

Z **tabulky č. 7** je zřejmé, že je primární lékařská péče u obcí v zázemí Prahy odlišná. Obec Jenštejn nevykazuje žádné obory primární lékařské péče, což by se na pozadí historických konsekvencí dalo předpokládat, nicméně vlivem suburbanizace bychom mohli alespoň praktického lékaře pro dospělé očekávat. Další zajímavosti v případě primární lékařské péče vykazuje obec Vestec, zde se nachází dva zubní lékaři, avšak praktický lékař pro dospělé ani praktický lékař pro děti a dorost zde není. U obce Líbeznice vidíme abnormalitu v podobě dvou ženských lékařů.

7.3 Bytová výstavba

Bytová výstavba je dalším vybraným kritériem pro hodnocení vztahů mezi jádrem a zázemím. Tím, že dochází k výstavbě bytů, v mém případě sledovaných dokončených bytů, dochází také k migraci obyvatel, kteří v rámci tohoto pohybu směřují mimo jiné do zázemí jednotlivých jádrových oblastí a ovlivňují nově obydlené prostřední, a to jak sociálními, ekonomickými, tak i funkčními aspekty.

To, zda dochází či nedochází k bytové výstavbě a v jaké intenzitě je odvislé od několika faktorů, určitě se sem řadí zájem o obec a region z pohledu sociálního, demografického, ekonomického či ekologického, vliv bude mít územní plán a strategie rozvoje území obce. Rozvoj území spojený s bytovou výstavbou vypovídá také o kondici obce. V případě větší atraktivnosti obce je bytová výstavba intenzivnější, jelikož je po ní velká poptávka. Samozřejmě negativním dopadem může být cenová politika, která v poslední době jak v Pardubicích, ale především v Praze roste do neúměrných čísel. Tento stav vytváří negativní sociální podmínky pro (čím dál větší) část obyvatel, která může vést k intenzivnější migraci obyvatel.

Bytová výstavba v sobě nese pozitivní i negativní hlediska. Pozitivním hlediskem je kladně hodnocený rozvoj z pohledu dynamiky území či narůstající občanská vybavenost regionu, která se vlivem rostoucího počtu obyvatel stane přirozeným důsledkem, ať už z pohledu obce, jako správního orgánu, tak i iniciativní aktivity nově příchozích. Druhou stranu mince přináší negativní důsledky bytové výstavby, kam můžeme zařadit dopravu a na ni navazující negativní dopad v podobě zhoršeného životního prostředí. Zejména vyšší užívání dopravních prostředků z důvodu přepravy osob z místa bydliště do vyšších územních celků do zaměstnání, za službami apod. vykazuje jeden z nejvíce intenzivních dopadů. Nicméně právě rozvoj dopravy byl impulsem k rozšiřování území a možnosti bytové výstavby v zázemí velkých center. Jedná se tedy o spojené nádoby ve smyslu vzájemné závislosti mezi dopravou, tedy nutnosti dopravního prostředku, který zajistí uspokojení potřeby obyvatel v zázemí, a bytovou výstavbou, kdy je právě vlivem rozšiřující se dopravy zapříčiněna stále se rozšiřující bytová výstavba.⁸⁷

V rámci této diplomové práce jsem zvolila několik obcí, které mají významné vazby na jádrové oblasti, kdy propojení mezi nimi je možné zejména za pomoci využívání dopravy, z velké části pravděpodobně automobilové. V rámci popisu obcí se několikrát zmiňuji o možnosti využití městské hromadné dopravy či jiných alternativ, který tato obec nabízí (např. zapojení do integrovaných dopravních systémů apod.). Vzhledem ke vzdálenostem mezi obcemi v zázemí jádrové oblasti je využití alternativních možností, jako je jízda na kole či přeprava po vlastních nohou nepravděpodobná, ačkoliv jsou města protkána řadou cyklistických stezek, zejména Pardubice a okolí. Nicméně v souvislosti s dopravou do vzdálenějších lokalit vstupuje do problematiky další faktor, a tím je individuální životní standard, který mnohdy vylučuje jiný dopravní prostředek než vlastní automobil (a to z důvodu individuální preference tohoto způsobu dopravy u velké části obyvatel sídel v zázemí).

⁸⁷ Puchner J., Suburbanizace příměstských oblastí a doprava: mezinárodní srovnání. In: Sýkora L. ed.: Suburbanizace a její sociální, ekonomické a ekologické důsledky. Str.101-121

Ještě jeden poznatek mám k bytové výstavbě v zázemí Pardubic, a to na příkladu Hradecko-pardubické aglomerace. Jedná se o polynodální aglomeraci se dvěma velkými sídelními centry, které se vlivem suburbanizace rozrůstají, přičemž je otázkou, zda v budoucnu nemůže dojít k jejich splnutí do jednoho nodálního sídla. A tato otázka je často diskutována při řešení mnohých dílčích otázek územního rozvoje v rámci obou těchto aglomeračních center.

Dokončené byty v obcích za období u stanovených obcí v zázemí aglomerace Pardubice

Obec	Počet obyvatel	2021	2022	2023	2024	Byty celkem*	Počet bytů/1000 obyvatel*
Dašice	2 211	4	45	69	11	129	58
Lázně Bohdaneč	3 407	1	2	6	3	12	4
Opatovice n. L.	2 786	12	16	65	5	98	35
Sezemice	4 087	22	22	32	13	89	22
Pardubice	89 619	364	308	323	276	1271	14

Byty celkem* součet dokončených bytů za období 2021-2024

Počet bytů/1000 obyvatel* podíl dokončených bytů 1000 obyvatel

Tabulka č. 8: Dokončené byty v obcích za období u stanovených obcí v zázemí aglomerace Pardubice (vlastní zpracování)

Zdroj: Český statistický úřad (2021b)

Dokončené byty v obcích za období, obce v zázemí metropolitní oblasti Praha

Obec	Počet obyvatel	2021	2022	2023	2024	Byty celkem*	Počet bytů/1000 obyvatel*
Jenštejn	1 561	6	3	10	7	26	17
Klecany	3 757	25	7	4	19	55	15
Líbeznice	3 214	13	6	5	8	32	10
Vestec	2 860	42	54	23	10	129	45
Praha	1 301 432	5 228	6 565	6 410	6 489	24 692	19

Byty celkem* součet dokončených bytů za období 2021-2024

Počet bytů/1000 obyvatel* podíl dokončených bytů 1000 obyvatel

Tabulka č. 9: Dokončené byty v obcích za období, obce v zázemí metropolitní oblasti Praha (vlastní zpracování)

Zdroj: Český statistický úřad (2021b)

DÍLČÍ HODNOCENÍ KRITÉRIA: Bytová výstavba

Z **tabulky č. 8** je zřejmé, že nejintenzivnější bytovou výstavbu zaznamenaly Dašice, počet dokončených 58 bytů na 1000 obyvatel za období 2021-2024 výrazně převyšuje veškerá ostatní vybraná sídla. Není zde zřejmý postupný vývoj, ale roky 2022 a 2023 zaznamenaly nebývalé počty. Na druhou stranu Lázně Bohdaneč vykazují nejnižší intenzitu bytové výstavby za období 2021-2024. Dalo by se říci, že se jedná o konstantní vývoj, ve kterém nejsou žádné náznaky změny alespoň v jednom ze zmíněných roků. V rámci tohoto kritéria jsem přidala i aglomerační centrum (jádro), které vykazuje malý podíl počtu bytů na 1000 obyvatel (byť tato statistika je ovlivněna vysokým počtem obyvatel jádra, tj. Pardubic, oproti vybraným sídlům v zázemí), z čehož vyplývá, že výstavba bytů přímo v jádrové oblasti není vysoká a rezidenční tendence

směřují ven z jádrové oblasti spíše do jejího zázemí, zejména pak zmíněné Dašice, případně další obce. Opatovice nad Labem měly v letech 2021, 2022 ustálený vývoj, který narušil rok 2023 s počtem 65 dokončených bytů, avšak následující rok je opět nevýrazný.

Tabulka č. 9 vykazuje poměrně stabilní počet dokončených bytů u téměř všech vybraných sídel, až na Vestec. Obec Vestec má výrazně vyšší počty dokončených bytů za období 2021-2023, než všechny ostatní lokality, když až v roce 2024 dochází k poklesu na rozdíl od předešlých let. Obecně vyšším počtem dokončených bytů ve Vestci v posledních letech může být vyšší atraktivnost lokality, ať už u důvodu lepší dostupnosti nebo občanské vybavenosti. Jádro aglomeračního centra, Praha, nevykazuje nijak závratná čísla počtu dokončených bytů (byť i zde se ze statistického hlediska projevuje vysoký počet obyvatel jádra, tj. Prahy, oproti vybraným sídlům v zázemí, přičemž zde je n rozdíl v lidnatosti sídel markantní). Nicméně i tak bych z důvodu podstaty tohoto sídla očekávala, že se bude jednat o vyšší počty dokončených bytů, pro vyšší koncentraci obyvatel. Je však možné, že dochází k poměrně vyrovnané fluktuaci obyvatel, kdy nově příchozí hledají bydlení v centru města a jiné rodiny mohou z jádra naopak odcházet, například do přilehlých lokalit jako je Vestec.

7.4 Kulturní potenciál aglomeračního centra pro obyvatele ve svém území

Posledním vybraným kritériem pro tuto práci je kultura a kulturní potenciál jádra a jeho zázemí. Výběr tohoto kritéria jsem zvolila z toho důvodu, že jsem chtěla obsáhnout různé pohledy na vztahy jádra a jejího zázemí. Řešila jsem stěžejní složku vztahových vazeb, kterým byla dojížděka do zaměstnání a do škol, důležité kritérium bytové výstavby, palčivé téma primární péče a jako poslední bod jsem zvolila právě sociálně kulturní aspekt, který je velmi důležitou složkou celého ekonomického systému. Téměř v každé publikaci vztahující se k tomuto tématu byly sociální aspekty vypíchnuty a zahrnuty mezi základní faktory podmiňující nebo ovlivňující jednotlivá sídla.

Kultura, kulturní zařízení a okrajově volnočasové aktivity jsou důležité faktory podmiňující existenci intenzivních vztahů zejména mezi zázemím a jádrem. Tento jednosměrný trend vychází z nízké občanské vybavenosti v podobě kulturních zařízení, akcí, vzdělávacích programů, spolkových činností apod.

V rámci kapitoly č. 6 této práce vymezují jednotlivá sídla v zázemí z důvodu jejich stručné prezentace pro vytvoření představy také o jejich kulturní infrastruktuře. Z hlediska statistického nebylo možné vytvořit souhrnné a porovnatelné statistické modely formou srovnávacích tabulek (jak je učiněno u ostatních vybraných kategorií potenciálu), neboť kulturní potenciál skýtá velmi rozličné a značně individualizované formy projevu, které zahrnují pestrou škálu

institucí z oblasti divadla, zpěvu, sportu, zájmových spolků aj., a dále se k nim přidávají i rozličné kulturně-společenské akce jednorázového charakteru, jako například různé festivaly, setkání, benefice, výstavy apod. Z tohoto důvodu kulturní potenciál aglomeračního centra pro obyvatele ve svém zázemí v této pasáži analyzuji čistě formou slovního posouzení.

Jednotlivá sídla v zázemí Pardubic disponují podobným typem kulturních institucí, zejména kulturními domy, které slouží jako sály a místa pro různá kulturní setkávání. Lázně Bohdaneč jsou příjemným lázeňským místem, které dbá o vizuál své centrální části, více se zaměřuje na sportovní objekty, ale nějaké výraznější společenské organizace, jakými můžou být například zde v podstatě nefigurují. Oproti tomu jsou Opatovice nad Labem a Sezemice místy, která by se dala nazvat jako kulturní centra. Nejenže nabízí prostory pro pořádání kulturních akcí, ale také účast například v ochotnickém divadle či pěveckých spolcích. Sezemice naprosto předčí všechny ostatní vybrané lokality. Nejenže mají v obci ochotnické divadlo, ale také sbor či taneční spolek. Oproti kulturně bohatě vybaveným Sezemícím pak jako kontrast působí obec Dašice, které jsou v kulturní defenzivě s nabídkou víceméně pouze jediného kulturního místa, kterým je kulturní dům jako středobod společenského dění.

Téměř všechna sídla v zázemí Prahy disponují značnou kulturní infrastrukturou. Obec Jenštejn je v rámci vybraných lokalit výjimkou. U tohoto sídla s nejnižším počtem obyvatel je stěžejní kulturní památkou hrad Jenštejn, jiné kulturní instituce pro potřeby jejích obyvatel se zde nevyskytují. Vestec bych popsala jako sídlo, které si jako jediné ze všech vybraných zakládá na ekologických aktivitách. Velký sportovně-rekreační areál s mnohými stezkami slouží nejen ke sportovně-rekreačním účelům, ale také pro kulturní setkávání. Aktivity pro děti nabízející program pro nejmenší nejsou v lokalitách v zázemí Prahy výjimkou. Líbeznice a Klecany nabízejí širokou nabídku nejrůznějších kulturních institucí zajišťující pro své obyvatele nepřehledné množství aktivit. V Líbeznici se nachází velká spousta institucí pro děti, skautský institut nebo komunitní centrum, které se dá využívat pro pořádání kulturních akcí. Klecany však svou nabídkou kulturních institucí předčí všechna ostatní sídla. Nachází se zde obligátní centrum společenského dění, kterým je kulturní dům, který slouží k účelům setkávání místních nebo pořádání kulturních akcí. Nicméně dále obec Klecany nabízí skutečně velké množství aktivit pro děti a nespočet spolků různého zaměření, pro příklad můžu uvést skautský institut, stejně jako u obce Líbeznice, a velmi čínorodý je spolek Pravý Hradec. Posledním zmíněným spolkem je sbor Nota, který nemá nijak dlouholetou tradici a vznikl pro společenské vyžití obyvatel Klecan i ostatních z okolí.

To, jak intenzivní vztahy mezi zázemím a jádrem z pohledu kultury a volnočasových aktivit existují, určuje množství kulturních a volnočasových aktivit v místě zázemí, ale také skladba

obyvatelstva. Ta může vykazovat užší vazby na nezměrnou nabídku kulturních aktivit a institucí jádrové oblasti, Prahy, nebo může nastat situace, kdy nebudou obyvatelé ochotni strávit čas na cestě a kulturní instituce budou navštěvovat za specifických příležitostí a většinu volného času budou trávit v místě bydliště. Za tohoto předpokladu by samozřejmě došlo k poklesu intenzivních vazeb z pohledu kulturních institucí.

ZÁVĚR

Cílem práce bylo analyzovat problematiku vztahů aglomeračního centra a jeho zázemí na příkladu Prahy a Pardubic. Provedla jsem komplexní popis, analýzu a komparaci právě vybraných aglomeračních center a to ve vztahu ke konkrétním sídlům umístěným v jejich zázemí.

Závěry vyplývající z empirického šetření budu na tomto místě popisovat z hlediska čtyř vybraných kritérií, kterými byly zvolené socioekonomické, resp. kulturně-vzdělávací faktory.

V případě faktoru dojížděky do zaměstnání jsem dospěla k tomu, že v případě Pardubic vykazují vyšší míru intenzity dojíždění do aglomeračního centra obce, které s tímto centrem spojuje síť městské hromadné dopravy (tj. v případě Města Lázně Bohdaneč a Města Sezemice). Naproti tomu obce bez tohoto napojení mají tendence dojíždění do města nižší a v případě Města Opatovice nad Labem byla zjištěna hodnota vysloveně nízká. Z uvedeného vyplývá, že míru intenzity dojíždění do aglomeračního centra ovlivňují nejen tendence a potřeby obyvatel zázemí, ale také kvalita dopravní sítě, v tomto případě zejména existence napojení na hromadnou dopravu. Určitým excesivním případem jsou pak Opatovice nad Labem, kde je však situace ovlivněna zejména tím, že se nachází uprostřed (na půli cesty) mezi dvěma zásadními aglomeračními centry, kterými jsou zmíněné Pardubice a Hradec Králové. Značná část obyvatel tak namísto dojíždění do Pardubic volí právě druhé aglomerační centrum, kterým je Hradec Králové. Tím je vztah k Pardubicím z hlediska motivace dojíždění výrazně omezen.

Dojíždění do zaměstnání na příkladu aglomeračního centra Prahy a jeho zázemí pak vykazují výraznější tendence k propojenosti sídel v zázemí vzhledem k jádru. Pokud mám v tomto směru zmínit dílčí hledisko městské hromadné dopravy (resp. integrovaného systému dopravy), pak musím zdůraznit, že v případě zkoumaných sídel v zázemí Prahy byly všechny dotčené obce napojeny na systém městské hromadné dopravy. Všechny vybrané obce nacházející se v Pražské metropolitní oblasti pak vykazují více než 70 % podíl dojíždějících zaměstnanců do Prahy ze všech dojíždějících do zaměstnání. Stručně řečeno z vymezených sídel dojíždí do Prahy prakticky 3 ze 4 ekonomicky aktivních obyvatel, což je skutečně výrazně vysoké číslo. Nicméně dodávám, že tento závěr jsem do jisté míry předpokládala z důvodu specifčnosti Prahy a jejího silného vlivu na zázemí z hlediska poptávky po zaměstnancích v hlavním městě. Při posuzování dojíždění do školských zařízení mohu konstatovat, že bylo zjištěno, že tendence v aglomeračních centrech Prahy i Pardubic jsou podobné za předpokladu, že dotčené posuzované sídlo disponuje příslušným školským zařízením. V takových případech je intenzita dojíždění do škol spíše menší (zhruba 30 – 40 %). Toto potvrzují dvě obce ze zázemí pražské

aglomerace, a to Jenštejn a Vestec, které právě vlastním školským zařízením nedisponují a proto vykazují až dvojnásobnou míru dojíždění žáků a studentů do školských zařízení. Opětovně je na okraj zajímavé zmínit situaci Opatovic nad Labem, u kterých je intenzita dojíždění vůči aglomeračnímu centru Pardubice extrémně nízká (pouze 7 %), což je ze statistického hlediska skutečně výrazné vychýlení. Nicméně důvodem je, jak již bylo zmíněno výše, vazba převážně na druhé aglomerační centrum v lokalitě, tj. Hradec Králové.

V případě faktoru dostupnosti primární lékařské péče bych obecně konstatovala, že na základě provedeného průzkumu bylo prokázáno, že všechny sídla v zázemí aglomeračních center Pardubic i Prahy vykazují maximálně jednotky ordinací poskytujících primární lékařskou péči. Společným znakem je, že většina těchto menších sídel disponuje praktickým lékařem pro děti a dorost, a přirozeně i praktickým lékařem pro dospělé. Určité odlišnosti nastávají v případě specializovanějších oborů, kterými jsou zubní lékař a ženský lékař. V sídlech zázemí aglomeračního centra Pardubice je situace v rámci počtů lékařských odborníků primární lékařské péče více méně rovnoměrná, snad jen s výjimkou ženského lékaře, který se nachází pouze v Lázních Bohdaneč. Naopak v sídlech zázemí Prahy jsou rozdíly mezi obcemi výraznější a vykazují několik zajímavostí. Zde vynikají Líbeznice se dvěma ordinacemi ženského lékaře. Určitým paradoxem bylo zjištění v případě obce Vestec, který nedisponuje praktickým lékařem pro děti a dorost, jinak hojně zastoupeným v jiných obcích, ale na druhé straně zde ordinují dva zubní lékaři. V případě Jenštejna je pak primární lékařská péče v podstatě nulová, což by bylo jistě tristní z pohledu životní úrovně místních obyvatel, ale právě v tomto případě pak vzniká intenzivnější vztah k jádru (tj. Praze).

V případě faktoru dokončených bytů ve vztahu k posuzovaným sídlům v zázemí aglomeračních center jsem dospěla k do určité míry překvapivému zjištění. Aktivita v oblasti bytové výstavby, použijeme-li hledisko vybudovaných bytů v přepočtu na 1000 obyvatel, je vyšší v zázemí aglomeračního centra Pardubic (s výjimkou Lázní Bohdaneč) než v zázemí aglomeračního centra Prahy (zde s výjimkou Vestce). Před zahájením příslušné analýzy jsem předpokládala, že s ohledem na obrovskou poptávku po bydlení v Pražské metropolitní oblasti bude právě zde i větší intenzita bytové výstavby, což se nepotvrdilo. Může to být zapříčiněno tím, v aglomeračním centru Pardubic v posledních letech sledujeme intenzivní snahy o stimulaci bytové výstavby, a to i v rámci dlouhodobějších plánů, neboť je zde (už historická) snaha o dosažení statutu stotisícového města. Nižší míra výstavby v Pražské metropolitní oblasti může být ovlivněna tím, že zde chybí územně-plánovací podklady (a tím i vymezení nově zastavitelného území), kdy v současné době zkrátka schází vhodné stavební pozemky, a dále mohou být důvodem i zvyšující se náklady a výstavbu (což zvyšuje i následnou prodejní cenu

bytů) a příslušní investoři staveb plánují bytovou výstavbu dále od Pražské metropolitní oblasti, resp. až za hranicemi jejího zázemí. Zde je výjimkou v rámci zázemí aglomeračního centra Prahy snad jen Vestec, kde v minulých letech probíhala intenzivní výstavba bytů, nicméně i ta dle statistických údajů v posledním roce výrazně klesla a Vestec se tak dostává na nelichotivou úroveň ostatních sídel, jež byla v rámci totožného zázemí porovnávána.

Faktor kulturního potenciálu při porovnání zázemí aglomeračních center Prahy a Pardubic je mnohem vyšší v případě sídel v Pražské metropolitní oblasti. I přes značnou diverzitu a pestrost různých kulturních institucí a společenských akcí, které se skutečně složitě porovnávají, je zřejmé, že kulturní, spolkový, zájmový i sportovní život je rozvinutější v okolí Prahy a přilehlých sídlech. Do jisté míry bylo toto zjištění překvapující, neboť jsem předpokládala, že obyvatelé sídel v zázemí Prahy budou mnohem více inklinovat k využívání kulturních institucí a společenských akcí přímo v Praze, v důsledku čehož pak již nebude motivace k rozvíjení kultury v samotné obci. Nicméně provedená analýza tento předpoklad nepotvrdila, a to i přesto, že v jiných sledovaných faktorech (zejména dojíždění do zaměstnání) byla vykázána vysoká závislost sídelních jednotek zázemí směrem k jádru.

Závěrem tedy mohu konstatovat, že provedená analýza problematiky vztahu aglomeračního centra a jeho zázemí na příkladu Prahy a Pardubic byla velmi zajímavým exkurzem do socioekonomických a kulturních souvislostí v dotčených sídelních centrech. I přes některá překvapivější zjištění bylo nicméně v zásadě potvrzeno, že aglomerační centrum Prahy vykazuje užší a intenzivnější vazby se svým zázemím, než je tomu v případě aglomeračního centra Pardubice a jeho zázemí.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

LITERATURA

BERNARD, Josef, PATOČKOVÁ, Věra; ČERMÁK, Daniel a VOJTÍŠKOVÁ, Kateřina (ed.). *Kultura v krajích České republiky*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2012. ISBN 978-80-7330-222-1.

BLAŽEK, Jiří a UHLÍŘ, David. *Teorie regionálního rozvoje: nástin, kritika, klasifikace*. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0384-5

HAMPL, Martin; GARDAVSKÝ, Václav a KÜHNEL, Karel. *Regionální struktura a vývoj systému osídlení ČSR*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 1989

MACHÁČEK Jaroslav a kol. *Prostorová ekonomie: distanční opora*. Pardubice: Univerzita Pardubice. 2019. ISBN 8075602560.

MACHÁČEK Jaroslav. *Vznik a vývoj měst*. [přednáška] Praha: Vysoká škola ekonomická. 2025.

MAIER, Karel; ČTYROKÝ, Jiří. *Ekonomika územního rozvoje*. Praha. 2000. ISBN 80-7169-644-7.

MYRDAL, Gunnar. *The drift towards regional economic inequalities in a country*. In *Economic theory and under-developed regions*. London: Duckworth, 1957. ISBN 9780061315640.

OUŘEDNÍČEK, Martin; TEMELOVÁ, Jana a POSPÍŠILOVÁ, Lucie (ed.). *Atlas sociálně prostorové diferenciacie České republiky*. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 9788024618890.

PATOČKA, Jiří a HERMANOVÁ, Eva. *Lokální a regionální kultura v České republice: kulturní prostor, kulturní politika a kulturní dědictví*. 2008. ISBN 978-80-7357-347-8.

Všeobecná encyklopedie ve čtyřech svazcích. Díl 1, A-F. Encyklopedie Diderot. Praha: Nakladatelský dům OP, 1996. ISBN 80-902555-1-5.

SAMUELSON, Paul, NORDHAUS, William. *Ekonomie*. Praha: Svoboda-Libertas, 1991. ISBN 80-205-0192-4

SÝKORA, Luděk (ed.). *Suburbanizace a její sociální, ekonomické a ekologické důsledky*. Praha: Ústav pro ekopolitiku, 2002. ISBN 9788090191495.

TVRDÝ Lubor. *Socioekonomické analýzy měst a regionů*. In: *Marketingové a socioekonomické analýzy měst a regionů v MSK*. Ostrava 5.2.2004. Ostrava: VŠB – TU Ostrava, Ekonomická fakulta, 2004. ISBN 80-248-0583-9.

URBÁNKOVÁ, Jana; OUŘEDNÍČEK, Martin. *Vliv suburbanizace na dopravu v Pražském městském regionu*. In: Ouředníček, Martin ed.: *Sociální geografie Pražského městského regionu*. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta. Praha. 2006. s.79-95.

WHITE Frandklin. *Primary health care and public health: foundations of universal health systems*, Med. Princ. Pract. Int. J. Kuwait Univ. Health Sci. Cent., roč. 24, č. 2. 2015. doi: 10.1159/000370197

ZICH, František (ed.). *Sociální potenciál starého průmyslového regionu: poznatky z výzkumu*. 1. vyd. Praha: Vysoká škola finanční a správní, 2006. ISBN 978-80-7431-016-4.

WOKOUN, René; MATES, Pavel a KADEŘÁBKOVÁ, Jaroslava. *Základy regionálních věd a veřejné správy*. Monografie. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. ISBN 978-80-7380-304-9.

WOKOUN, René; ČERVENÝ, Miloš. *Ekonomika v prostoru*. Linde Praha, a.s., 2008. ISBN 978-80-7201-698-3.

ELEKTRONICKÉ ZDROJE:

Český statistický úřad. *Data pro metropolitní území a aglomerace*, [online] Praha: Český statistický úřad, 2025 [cit. 2025-07-01]. Dostupné z: <https://csu.gov.cz/data-pro-metropolitni-uzemi-a-aglomerace>

Český statistický úřad. *Dojíždka do zaměstnání a dojíždka do škol*, [online] Praha: Český statistický úřad, 2021a [cit. 2025-08-01]. Dostupné z: <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=statistiky#katalog=33475>

Český statistický úřad. *Dokončené byty v obcích*, [online] Praha: Český statistický úřad, 2021b [cit. 2025-08-01]. Dostupné z: <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=statistiky#katalog=33475>

Český statistický úřad. *VÝVOJ EKONOMIKY ČESKÉ REPUBLIKY 1. čtvrtletí 2025*, [online] Praha: Český statistický úřad, 2025 [cit. 2025-08-01]. Dostupné z:

<https://csu.gov.cz/docs/107508/8ec26fb2-bc5c-108b-dd0e-2ac92b186451/32019325q1a.pdf?version=1.0>

HAMPL, Martin. *Současný vývoj geografické organizace a změny v dojížděcí za prací a do škol v Česku*. Geografie-Sborník ČG. [online] Praha: Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy, 2004. [cit. 2025-08-01]. Dostupné z: https://geografie.cz/media/pdf/geo_2004109030205.pdf

HAMPL, Martin, MARADA Miroslav. *Sociogeografická regionalizace Česka*. [online] Praha: Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy, 2004. [cit. 2025-08-01]. Dostupné z: [Geografie 3/2015](#)

Hlavní město Praha *Integrovaná strategie pro ITI Pražské metropolitní oblasti pro období 2021–2027*. [online] Praha: Hlavní město Praha, 2023 (akt.). [cit. 2025-07-30]. Dostupné z: <https://praha.eu/documents/d/praha/integrovana-strategie-pro-iti-prazske-metropolitni-oblasti-2021-2027>

Magistrát města Pardubic. *ÚZEMNĚ ANALYTICKÉ PODKLADY ORP PARDUBICE*. [online]. 2025. [cit. 2025-07-29]. Dostupné z: <https://mapy.pardubice.eu/MyCity/uap>

MARADA Miroslav; KOMÁREK Marek; ŠIMBERA Jan *Metropolitní polynodální jádra jako základ nové regionální organizace Česka*. In *Geografie*, 128, 1, [online] Praha: Česká geografická společnost, z. s., 2023 [ci. 2025-07-24]. Dostupné z: <https://geografie.cz/media/pdf/geografie.2023.004.pdf>

MAŠTÁLKA, Martin. *Suburbánní lokality v zázemí Pardubic a ekonomická bezpečnost jejich fungování*. [online]. Univerzita Pardubice 2025. [cit. 2025-07-31]. Dostupné z: [ok-C06 Mastalka-suburbanizace v zazemi pardubic](#)

Město Dašice: [Základní informace o městě Dašice](#). [online]. 2025. [cit. 2025-07-31]. Dostupné z: <https://www.dasice.cz/zakladni-informace-o-meste>

Město Klecany. *O MĚSTĚ*. [online]. 2025. [cit. 2025-08-02]. Dostupné z: <https://www.mu-klecany.cz/web/cs/historie-turistika/historie/o-meste>

Ministerstvo pro místní rozvoj ČR. *Komunitně vedený místní rozvoj (CLLD)*, [online]. 2025a. [cit. 2025-07-24]. Dostupné z: <https://mmr.gov.cz/cs/microsites/uzemni-dimenze/regionalni-rozvoj/clld>

Ministerstvo zdravotnictví ČR. *Ministerstvo zdravotnictví představilo aktuální data z primární péče a kroky na podporu její dostupnosti*. [online]. 2025. [cit. 2025-08-12]. Dostupné z:

<https://mzd.gov.cz/tiskove-centrum-mz/ministerstvo-zdravotnictvi-predstavilo-aktualni-data-z-primarni-pece-a-kroky-na-podporu-jeji-dostupnosti/>

Město Lázně Bohdaneč. *MĚSTO*. [online]. 2025. [cit. 2025-08-02]. Dostupné z: <https://lazne.bohdanec.cz/mesto/ms-60/p1=60>

Město Opatovice nad Labem. *HISTORIE*. [online]. 2025. [cit. 2025-08-02]. Dostupné z: <https://www.opatovicenadlabem.cz/historie>

Město Sezemice. *STRATEGICKÝ PLÁN ROZVOJE MĚSTA SEZEMICE*. [online]. 2019. [cit. 2025-08-02]. Dostupné z: https://sezemice.cz/wp-content/uploads/2021/01/Strategicky_plan_Sezemice_analyticka_cast_finalni_verze.pdf

Ministerstvo pro místní rozvoj ČR. *Územní dimenze 2021+*. [online]. 2025b [cit. 2025-07-24]. Dostupné z: <https://mmr.gov.cz/cs/microsites/uzemni-dimenze/ud-typy/uzemni-dimenze-2021>

Ministerstvo pro místní rozvoj ČR. *Hradec Kr.-Pardubice*. [online]. 2025c [cit. 2025-07-24]. Dostupné z: <https://mmr.gov.cz/cs/microsites/uzemni-dimenze/ud-typy/uzemni-dimenze-2021>

KOUTNÝ Jan a kol. *Charakteristika, stav, hodnoty a problémy územního rozvoje ČR*. In *KONCEPCE ÚZEMNÍHO ROZVOJE ČESKÉ REPUBLIKY*, [online] Praha: Ústav územního rozvoje, 2016 (akt.) [cit. 2025-07-29]. Dostupné z: <https://www.uur.cz/media/mysfcoo2/b2-20160318.pdf>

Národní zdravotnický informační portál. *Rejstřík pojmů: primární péče*. [online]. 2025a. [cit. 2025-08-12]. Dostupné z: <https://www.nzip.cz/rejstrikovy-pojem/36>

Národní zdravotnický informační portál. *Mapa zdravotní péče*. [online]. 2025b. [cit. 2025-08-12]. Dostupné z: <https://www.nzip.cz/vyhledavaci-mapy>

NEMEŠKAL, Jiří, OUŘEDNÍČEK, Martin, POSPÍŠILOVÁ, Lucie. *Vymezení metropolitních oblastí a aglomerací Česka pro potřeby ITI 2020*. [online] Praha: Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy, 2020. [cit. 2025-07-29]. Dostupné z: <https://iti.hradec.pardubice.eu/stranka/vymezene-uzemi>

Obec Jenštejn. *HISTORIE JENŠTEJNA*. [online]. 2025. [cit. 2025-08-02]. Dostupné z: <https://www.jenstejn.cz/nase-obec/o-nasi-obci/historie-jenstejna/>

Obec Líbeznice. *Historie Líbeznic*. [online]. 2025. [cit. 2025-08-02]. Dostupné z: <https://www.libeznice.cz/historie-libeznic>

Obec Vestec. *O obci*. [online]. 2025. [cit. 2025-08-02]. Dostupné z: <https://vestec.cz/obec-vestec/o-obci/historie/>

Obec Vestec. *Historie obce Vestec*. [online]. 2025. [cit. 2025-08-02]. Dostupné z: <https://vestec.cz/obec-vestec/o-obci/historie/>

PULDOVÁ, Petra; OUŘEDNÍČEK, Martin. *Změny sociálního prostředí v zázemí Prahy jako důsledek procesu suburbanizace*. [online] Praha: Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy. [cit. 2025-08-015]. Dostupné z: [SG PMR 2006.pdf](#)

Regionální stálá konference Královéhradeckého kraje. *Prezentace ITI: Regionální stálá konference Královéhradeckého kraje 27. zasedání 18. 3. 2025*. [online] 2025. [cit. 2025-07-26]. Dostupné z: <https://www.rskkhk.cz/zasedani-27>

ŠNEJDOVÁ Iva. *Změny ve vzdělanostní struktuře obyvatelstva Pražského městského regionu*. [online] Praha: Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy. [cit. 2025-08-16]. Dostupné z: [SG PMR 2006.pdf](#)

SÝKORA, Luděk. Suburbanizace a její společenské důsledky: In *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*, 2003, Vol. 39, No. 2. [online] Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2003. [cit. 2025-07-24]. Dostupné z: https://web.natur.cuni.cz/~sykora/pdf/Sykora_2003_Sociologicky%20casopis_39_2_Suburbanizace.pdf

TEMELOVÁ, Jana, NOVÁK, Jakub, POSPÍŠILOVÁ, Lucie, DVOŘÁKOVÁ, Nina. *Každodenní život, denní mobilita a adaptační strategie obyvatel v periferních lokalitách*. [online] Praha: Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy, 2020. [cit. 2025-08-08]. Dostupné z: [Everyday Life, Daily Mobility and the Coping Strategies of People Living in Peripheral Localities](#)

Všeobecná zdravotní pojišťovna ČR. *ANALÝZA MÍSTNÍ DOSTUPNOSTI ZDRAVOTNÍCH SLUŽEB*. [online]. 2025. [cit. 2025-08-12]. Dostupné z: <https://media.vzpstatic.cz/media/Default/dostupnost-zdravotni-pece/da-1-04.png>

SEZNAM OBRÁZKŮ A TABULEK

SEZNAM OBRÁZKŮ

<i>Obrázek č. 1: Mapa rozdělení krajů 1960 – 2000</i>	<i>18</i>
<i>Obrázek č. 2: Model rozmístování funkcí v městském prostoru</i>	<i>24</i>
<i>Obrázek č. 3: Vymezení metropolitních oblastí České republiky</i>	<i>47</i>
<i>Obrázek č. 4: Vymezení obcí s rozšířenou působností v zázemí města Pardubice</i>	<i>50</i>
<i>Obrázek č. 5: Vymezení Hradecko-pardubické aglomerace</i>	<i>52</i>
<i>Obrázek č. 6: Vymezení Pražské metropolitní oblasti</i>	<i>53</i>

SEZNAM TABULEK

<i>Tabulka č. 1: Vybrané statistické údaje metropolitních oblastí / aglomerací – Pražská metropolitní oblast a Hradecko-pardubická aglomerace (vlastní zpracování)</i>	<i>51</i>
<i>Tabulka č. 2: Dojíždějící do zaměstnání u stanovených obcí v zázemí aglomerace Pardubice (vlastní zpracování)</i>	<i>69</i>
<i>Tabulka č. 3: Dojíždějící do škol u stanovených obcí v zázemí aglomerace Pardubice (vlastní zpracování)</i>	<i>69</i>
<i>Tabulka č. 4: Dojíždějící do zaměstnání u stanovených obcí v metropolitní oblasti Praha (vlastní zpracování)</i>	<i>70</i>
<i>Tabulka č. 5: Dojíždějící do škol u stanovených obcí v metropolitní oblasti Praha (vlastní zpracování)</i>	<i>70</i>
<i>Tabulka č. 6: Primární lékařská péče u stanovených obcí v zázemí aglomerace Pardubice (vlastní zpracování)</i>	<i>72</i>
<i>Tabulka č. 7: Primární lékařská péče u stanovených obcí v metropolitní oblasti Praha (vlastní zpracování)</i>	<i>73</i>
<i>Tabulka č. 8: Dokončené byty v obcích za období u stanovených obcí v zázemí aglomerace Pardubice (vlastní zpracování)</i>	<i>75</i>
<i>Tabulka č. 9: Dokončené byty v obcích za období, obce v zázemí metropolitní oblasti Praha (vlastní zpracování)</i>	<i>75</i>